

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MİMARLIK ALANINDA ALTERNATİF BİR SÜREÇ:
HERKES İÇİN MİMARLIK OVAKENT PROJESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Merve Gül ÖZOKCU

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

HAZİRAN 2015

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MİMARLIK ALANINDA ALTERNATİF BİR SÜREÇ:
HERKES İÇİN MİMARLIK OVAKENT PROJESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Merve Gül ÖZOKCU
(502090068)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ahmet Arda İNCEOĞLU

HAZİRAN 2015

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502090068 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Merve Gül ÖZOKCU**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**MİMARLIK ALANINDA ALTERNATİF BİR SÜREÇ: HERKES İÇİN MİMARLIK OVAKENT PROJESİ**” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Ahmet Arda İNCEOĞLU**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Arzu ERDEM**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Orçun KEPEZ
Kadir Has Üniversitesi

Teslim Tarihi : **04 Mayıs 2015**
Savunma Tarihi : **12 Haziran 2015**

Herkes İçin Mimarlık ve Ovakent Ekibine,

ÖNSÖZ

Her zaman yanımda olan sevgili annem Gülay ve babam Selahattin İlker Özokcu'ya, çocukluğumdan beri kütüphanesiyle ve açtığı tartışmalarla beni ben yapanlardan canım ablam Funda Özokcu'ya, tez sürecindeki açık fikirli desteği için danışman hocam Prof. Dr. Ahmet Arda İnCEOğlu'na, tezin sorularına yenilerini ekleyerek bende araştırmaya devam etme isteğini uyandıran jüri üyeleri Prof. Dr. Arzu Erdem ve Yrd. Doç. Orçun Kepez'e, desteğini esirgemeyen arkadaşlarıma, heyecanımı yeniden uyandıran ve bana umut veren Herkes İçin Mimarlık'a teşekkür ederim.

Haziran 2015

Merve Gül Özokcu
(Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR.....	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiii
ÖZET.....	xv
SUMMARY	xix
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Kapsamı ve Amacı	2
1.2 Tezin Yöntemi.....	4
2. MİMARLIK ALANINDA ÜRETİM İLİŞKİLERİ	5
2.1 Dil ve Söylem Üzerinden Mimari Üretim İlişkileri	6
2.2 Eğitim ve Mimari Üretim İlişkileri	11
2.3 İktidar, Biyo-politika ve Prekarite Ekseninde Mimari Üretim İlişkileri	17
3. ALTERNATİF BİR DENEME: HERKES İÇİN MİMARLIK (HİM).....	29
3.1 HİM'in Kuruluşu ve Amacı	30
3.2 HİM'in Yürüttüğü Projeler ve İşleyişi	34
3.2.1 Atıl Köy Okulları Projesi (AKOP).....	39
4. ANTI-HİYERARŞİK BİR SÜREÇ: OVAKENT PROJESİ	47
4.1 Ovakent Projesi'nin Süreçleri	47
4.1.1 Tasarım atölyesi	49
4.1.2 Cephe ve peyzaj atölyesi.....	52
4.1.3 Uygulama atölyesi.....	55
4.2 Tartışmalar ve Görüşler.....	63
5. SONUÇ VE ÖNGÖRÜLER.....	69
ÖZGEÇMİŞ.....	83

KISALTMALAR

HİM	: Herkes İçin Mimarlık Derneği
AKOP	: Atıl Köy Okulları Projesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
AÇEV	: Anne Çocuk Eğitim Vakfı
TEGV	: Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı
ÇEKÜL	: Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1	: Üretim alanlarındaki aktörlerin varsayılan ilişki biçimi.....	6
Şekil 2.2	: İlişki biçimi hiyerarşiktir; çözüm sistemin tamamına etkiyen“ağ”larda aranmalıdır.....	7
Şekil 2.3	: Bilgi, öğreten ve öğrenen arasındaki mevcut ilişki.	12
Şekil 2.4	: Biyo-politika’nın etkisindeki birey.	22
Şekil 3.1	: Ölçek 1/1’in Zefre Balıkçı Barınağı Projesi (Url-2).	31
Şekil 3.2	: Sanal mecraların ve dernek ofisinin kullanımı.	32
Şekil 3.3	: HİM’in ürettiği bir niyet metninin çok dilli/diyalojik olarak nitelendirilebilecek süreci.....	33
Şekil 3.4	: Çocuklarla gerçekleştirilen “Olay Mahalli” Atölyesi (Url-1).	35
Şekil 3.5	: Geleneksel Gezi Parkı Şenlikleri duyurusu (Url-1).	35
Şekil 3.6	: “Sana Soran Oldu mu?” atölyesinden Alper Yılmaz’ın posterı (Url-1).	36
Şekil 3.7	: AÇEV ile gerçekleştirilen kadın mekânları projesinin uygulaması (Url-1).	37
Şekil 3.8	: Beyoğlu Sineması Projesi (Url-1).	37
Şekil 3.9	: Kavar Havzası Tarımsal Kalkınma Kooperatifi satış biriminin inşaat aşaması (HİM Arşivi).....	38
Şekil 3.10	: Yerel katılımı ve sahiplenmeyi artırma amacıyla hazırlanan.“Çaka’nın Sesi” gazetesi (Url-10).....	41
Şekil 3.11	: Kızkapın Projesi tasarım atölyesi (Url-1).	41
Şekil 3.12	: Mesudiye Projesi tasarım atölyesi çağrı posterı (Url-1).	42
Şekil 3.13	: “www.atilkoyokullari.com” sitesinin arayüzü (Url-9).	43
Şekil 3.14	: Architecture For Humanity’nin Haiti’de dönüştürdüğü bir okul (Url-4).	44
Şekil 4.1	: Kargı Projesi uygulama atölyesi (Url-1).	48
Şekil 4.2	: Ovakent’teki atıl okul (HİM Arşivi).	49
Şekil 4.3	: Tasarım atölyesi çalışmaları (HİM Arşivi).	50
Şekil 4.4	: Ovakent Projesi için üretilen fanzinin kapağı (Url-12).	51
Şekil 4.5	: Cephe ve peyzaj atölyesinin öncesinde saha (HİM Arşivi)..	52
Şekil 4.6	: “Masa” da yemek organizasyonu (HİM Arşivi).....	53
Şekil 4.7	: Cephe ve peyzaj atölyesinin ardından saha (HİM Arşivi).	55
Şekil 4.8	: Çevreden toplanan sazlarla üretilmiş çit (Url-6).	59
Şekil 4.9	: Fırının yapımı (Url-6).	61
Şekil 4.10	: Toprak sıva denemeleri (Url-6).	61
Şekil 4.11	: Saz panjur çalışmaları (Url-6).	62
Şekil 4.12	: Tarım atölyesi’nin ilk hali (HİM Arşivi).	62
Şekil 4.13	: Tarım atölyesi’nin iç mekânı (HİM Arşivi).	63

MİMARLIK ALANINDA ALTERNATİF BİR SÜREÇ: HERKES İÇİN MİMARLIK OVAKENT PROJESİ

ÖZET

Herkes İçin Mimarlık Derneği (HİM)'nin çalışmaları ve mevcut pratiğin karşılaştırması, mimarlık alanında alternatif bir sürecin nasıl olabileceğine yönelik bir tartışmayı beraberinde getirmektedir. “Yeni” bir tarif için “olan” tanımlanmaya çalışılmaktadır. Mevcut sorunlar incelendiğinde iktidar, biyo-politika, prekarite gibi kavramlar öne çıkmakta; bu kavramları barındıran sistem, dil/söylem üzerinden ve eğitim süreçlerinde şekillenmektedir. Üretimi bu hegemonik yapılardan ayırtmak ve potansiyellerini açığa çıkarmak için yatay ilişkilene biçimleri denenmeye değer bir patika sunmaktadır. Bu açıdan HİM'in Atıl Köy Okulları Ovakent Projesi'nde deneyimlenmiş süreçler farklı bir üretimin olumlu ve olumsuz yönleriyle kavranabilirliği açısından önemlidir.

Mimarlık alanındaki üretim; ürünün niteliği, çevreyle ilişki, aktörler arası ilişkiler, aktörlerin yaşam şartları, ekonomik döngü gibi pek çok problemli durum üzerinden tariflenmektedir. Genellikle sayısal verilere odaklanılan bu yaklaşım eleştirileri söz söyleme iradesine sahip patron, işveren, politikacı gibi “başaktör”lere yöneltmekte, aktörlerin mevcut ortamın bağıntılarını kabul ederek sistem içerisinde sıkışmalarına sebep olmaktadır. Sorunlu görülen maddi unsurlara ayrı ayrı odaklanmak çözüm tahayyülünü sistemi kabul ederek kuracağından oyalayıcıdır. Tüm unsurlar hakim söylem tarafından belirlendiğinden birbirlerine bağlıdır ve bireylerin değişim için bütüne etkiyebilecek “ağ”lar üzerinden bir eylem geliştirmeleri gereklidir.

Mimarlık alanında bireyler tek yönlü ve anonim bir üretime zorlanmaktadır. Bu durum sadece mimarlık üretiminin niteliğinin değil, bireylerin yaşayışında temas ettiği tüm alanlarda da görünür olan ideolojinin yaydığı *iktidar* kavramının bir sonucudur. Hegemonyanın aile, eğitim ve toplumsal yapılar içerisinde bireylere empoze ettiği itaat kültürü dolayısıyla rıza üretimi ve sağduyulu bireyler ortaya çıkmaktadır. Tek bir varlık gibi davranış geliştiren kitleye kültür endüstrisinin benimsettiği yaşam biçimi, tek ve yegâne bir düzenin içerisinde bulunduğu hissini vermektedir. Oysa bireylerin topluma uyum sağlamak adına sahip olmak için ömür boyu çalıştıkları nitelikler her geçen gün değişiklik göstermekte ve yaşam/çalışma şartlarını iyileştirmek için gösterilen çaba bireyin mevcut düzen içerisindeki konumunu etkilememektedir. Sistemin döngüsünü kavramak ve sistem içerisinde nefes alınabilecek bir alan yaratmak genelgeçer eleştirilerden sıyrılıp ortamda belirleyici olan hiyerarşik ilişkilene biçimlerini kırmaktan geçecektir.

Mevcut olanı okuyabilmek ve yeni/alternatif olanın arayışında potansiyelli bir patika açabilecek süreçleri keşfetmek için “dil”, dil üzerinden gelişen “söylem”, dilde ve ilişkilene biçiminde belirleyici olan “eğitim süreci” üzerine düşünülmelidir. Çünkü yaşam diller ve hareketler içeren bir yenilik potansiyeli üretir; önemli olan bu üretkenlik ve kapasitenin bireyler açısından nasıl “güç”e çevrilebileceğidir.

Toplum için ortak olan anlamların paylaşılma aracı olan dilin yeniden kurulması; aktörlerin öğrenilmiş/kalıplaşmış rollerinin dışına çıkabilmeleri, mevcut olanı çıkmazları ve potansiyelleriyle kavrayabilmeleri açısından gereklidir. Böylece farklı kültürlerden beslenen öznellikler inşa edilebilir ve üretim ilişkilerine alternatif bir örgütlenme deneyimlenebilir. Mevcut dil, anlamlar dünyasından çağrışımlarla, hep

aynının konuşulabilir/tartışılabilir/üretilebilir olabildiği bir yapıya denktir. Bu dil üzerinden kurulan söylem ise özne, bilgi ve iktidarın aynı bağlamda olduğu bir süreç tanımlar. Mimari üretimin her bir unsuru ideolojinin etkisi altındaki bu dikey ilişkilene biçimi tarafından belirlenir. Bu statik yapıdan yeni bir toplumun doğması ihtimali, bireylerin olguları kendi bakış açılarından görmeye başlamaları ve yeni bir anlatı kurabilmeleriyle mümkün olabilir. Hiyerarşik ilişkilenelemlerle biçimlenen üretimde *tekçilik* ön plana çıkar. Hakim iktidar, dili *merkeziyetçi* bir söylem inşa etmek üzere araçsallaştırır; bireyler arası “diyalog” aslında bir *monologa* denk düşer. Bireyin kendi öznelliğini kurmasıyla keşfedilecek anti-hiyerarşik ilişkilenele, dilin *merkezkaççı* özelliğini ortaya çıkaracak; toplumda canlı bir diyalogu ve çok sesliliği, anlamlar arasında karşılıklı bir etkileşimi (*diyaloji*) doğuracaktır.

Toplumda radikal bir değişim için bireylerin tutumunun değişmesinde eğitim süreci önemlidir. Süregelen eğitim yaklaşımlarına alternatif olan özgür eğitim yaklaşımı, kişinin inancını iradi eylemler yoluyla edimesini sağlayacak ve aklın kullanımı düşünceyi özgürleştirecektir. Tek bir doğrunun olmadığına idrakına varan bireyler için iktidar barındırmayan bir ilişkilenele biçiminin önü açılacaktır. Aynı anlamın tekrar tekrar üretilmesine neden olan paradoksal hiyerarşi kırılabilirse öğrencinin özdenetimi ve sorumluluk alma bilinci gelişecektir. Bireyin öğrencilik aşamasında sahip olduğu keşfetme heyecanı desteklenmeli, kendi benliğini kurabilmesi için zemin hazırlanmalıdır. Yeni eğitim anlayışında yine bir iktidar oluşmasının önlenmesi için anonim ve çoklu katılımlı, fraktal ve anlık eylemlerle kurgusuz bir yapı örülmelidir. Mevcut olanı okuyabilecek, yeniyi tahayyül edebilecek “özgür insan” arayışında tekrar bir kapalı sistem tanımlamamak adına belirli bir yöntem geliştirmekten kaçınılmalıdır.

Hegemonya, entellektüel ve ahlaki iktidar üzerinden esnek, güvencesiz, gayri merkezi, belirsiz ve istikrarsız çalışma şartlarını meşrulaştırmıştır. Mimarlık pratiğinde bireyler sağduyuyla yaklaştıkları durumlara razı olmaktadır. Sürekli iş değiştirmek zorunda olmak, iş tanımlarının çeşitlenmesi, uzmanlaşmaların ön plana çıkması, dolayısıyla istenilen nitelikteki işin bir türlü bulunamaması gibi kişinin kendisine bağlı gibi gözüken şartlar aslında Post-Fordist dönemin getirdiği genel geçicilik hali ve öne çıkan bireysellele ilişkilidir. Üretim derinliğini kaybederken, aktörlerin eylem kapasitesi daralır. İktidarın bilince ve bedene tamamen nüfus etmesi durumu *biyo-politika* kavramı ile açıklanmakta ve organik itaat rejimi öznelere “dışarısının yokluğu” hissini uyandırmaktadır. Ancak 21.yy’da araçsallaşan medya ve yücelttiği bireysellele duygusu, alternatif ve yatay ilişki ağlarının kurulabilmesi için çokluğun gücüne dönüştürülebilir. İnşa edilmiş öznellikler üzerinden özyönetime bağlı müşterek üretim deneyimleri, ortak zenginlik dünyasının kurulması için nasıl örgütlenebileceğine yol gösterecektir.

Herkes İçin Mimarlık Derneği (HİM)’nin eğitim ve pratik alanlarının birebir yerini tutmayan ama alternatif bir tartışma geliştiren çözüm arayışı önemlidir. Ürüne odaklanmadan, sosyal sorunlarda sorumluluk alarak, ortak katılımla, anti-hiyerarşik süreçlerin deneyimlenmesi; mimarlığın eylem alanının dönüşmesine ve yeni araçların keşfine açık bir pratik sunar. HİM, alışılmış muhalefet dilinden uzakta bir yaklaşımla proaktif projeler geliştirmektedir. Projeler özelinde söz konusu “saha”larda yere ve yerele bağımlı çalışmalar öne çıkmaktadır. Fiziksel ve zihinsel emek bütünleşmektedir. Çalışmalar “hep beraber” yapma refleksiyle alışılmış mimarlık pratiklerindeki “müelliflik” yaklaşımından ayrışır. Bu denemelerin pratik ve teorik yansımaları alternatif üretim biçimlerinin muhtemel sonuçları hakkında önemli veriler sunmaktadır.

HİM'in bugüne kadar yürüttüğü en kapsamlı projelerden biri Atıl Köy Okulları Projesi (AKOP)'dir. Derneğin sosyal sorunlara mimarlık içerisinden çözümler üretmek ve proaktif tutum niyetleriyle örtüşen bu proje, hakim politikalar karşısında güçsüzleşen yerel hayata destek olmak amacı taşımaktadır. AKOP kapsamındaki 2013 yılında başlayan ve yaklaşık 2 yıllık bir takvime yayılan Ovakent çalışmasının süreçleri, olumlu ve olumsuz çıkarımlarıyla anti-hiyerarşik ve alternatif olarak vurgulanan süreç denemelerinde önemli bir yer tutmaktadır. Sahada yapının sosyolojik bir yaklaşımla, adeta kazı yapılarına dönüştürülmesi, farklı birikimlerden ve yaş gruplarından katılımcılar, Ovakentliler, bağışçılar ve dernek üyelerinin birlikteliğiyle deneyimlenmiştir. Yerinde ve yerelden beslenen bir tasarım yaklaşımının baskın olduğu süreç, kolektif üretimin nasıl olabileceğine yönelik fikir vermektedir.

Yerinde gözlemlenen çalışmalar ve teorik incelemeler göstermiştir ki eşitliğin ön plana çıktığı, yatay örgütlenen organizasyonların denemeleri alternatif üretim ortamları için umut barındırmaktadır. Toplumun değişimi için dil değişmeli, yeni bir söylem kurulmalı ve eğitim pedagojik bir devrimle açık bir yapıya kavuşmalıdır. Mimarlık eğitiminin bir başı ve sonu yoktur; heyecanını yitirmemiş bireyler gerek duyulan bilgiye ulaşma yetisine sahiptir. Klasik pratikler yerle, bireylerle, çevreyle kurulabilecek aktif etkileşimi mimari üretim süreçlerine dahil edememektedirler; ancak kolektif üretimle toplumcu bir yaklaşıma kavuşan deneyler mimarlığın potansiyellerini görünür kılmıştır.

**AN ALTERNATIVE PROCESS-BASED APPROACH TO ARCHITECTURE:
THE OVAKENT PROJECT
BY THE ARCHITECTURE FOR ALL ASSOCIATION**

SUMMARY

A comparison between the existing architectural practises and the activities carried out by the Architecture for All Association (HİM) opens up a discussion regarding how an alternative process can be organized in the premises of architecture. For a “new” description to be born, the “existing” conditions are tried to be defined in this thesis. Concepts such as power, biopolitics and precarity come to the forefront when the present problems are investigated, and the system in which these concepts operate is shaped through language/discourse and education processes. It is worth experimenting with horizontal forms of relationship since they present us with possibilities to dissociate production from hegemonic structures and uncover its potentialities. In this respect, the processes experienced in the Ovakent Project carried out by HİM as part of the Abandoned Rural Schools Project (AKOP) are important in that they shed light on the positive and negative sides of an alternative form of production in the premises of architecture.

Architectural production is generally described with reference to several problematic factors such as product quality, relationships with the environment, relationships among different actors, actors’ living conditions and economic necessities. This approach generally takes quantitative data into consideration and directs all the criticism against the “main actors” such as the boss, employer or politician who have a say in the formulation of decisions. As a consequence, the “other” actors are left with nothing but accepting the existing connections within the environment, therefore, getting stuck in the system. It would be diversionary to handle each problematic physical factor separately since such an approach can help to devise a solution only on the premise that the present system is accepted as a whole. All the factors are interconnected as they are determined by the dominant discourse: For change to be possible, individuals need to develop actions through the “networks” that can affect the whole.

A unilateral and anonymous production model is imposed on individuals in the architecture sector today. This is not only a consequence of the nature of architectural production but also an embodiment of the concept of *power*, diffused through ideology and operating in all areas of life. The culture of obedience imposed on individuals by hegemonic forces within the family, education system and social structures guarantees the production of consent and “common sense”. The masses develop behaviour as a whole entity; the culture industry infuses a life style into the masses, making them feel as if they lived in a single, unique system. On the other hand, the qualities expected of a person to fit into society keep changing through his/her lifetime, which forces him/her to work incessantly. Despite all the efforts to improve his/her living/working conditions, a person’s status remains more or less static within the present system. In order to comprehend how the system works and create a space to breathe, it is necessary to avoid making facile criticisms and aim to change the hierarchical forms of relationship which constitute the core of the system.

To be able to read what there is and discover effective pathways in search of the new/alternative, we need to reflect on “language” and “discourse”, which is embedded in language, as well as the “education process” constituting a significant factor in the formation of language and relationships. Life creates a potential for newness containing languages and movements. The important thing is to discover how to transform this productivity and capacity into “power” for individuals.

Language is the tool through which the meanings shared by society are passed on. It is necessary to reconstitute language for actors to be able to go beyond their learned/stereotyped roles and comprehend the dead ends and potentials of the existing conditions. It can thus be possible to construct subjectivities nourished by different cultures, and establish a form of organisation as an alternative to the present relations of production. The existing language -with vantage points in the world of meanings- equals a structure in which only the same can be talked about/discussed/produced. The discourse established through this language defines a process in which the subject, knowledge and power are shaped in the same context. Each component of architectural production is determined by this vertical relationship imbued by ideology. A new society can arise out of this static structure if individuals start to approach facts from their own perspectives and create a new narrative. The production style shaped by hierarchical relationships is characterized by *monologism*. The dominant power instrumentalizes the language to construct a *centripetal* discourse, in which case a “dialogue” among individuals actually corresponds to a *monologue*. An anti-hierarchical form of relationship can be experienced when the individual constructs his/her own subjectivity; and it will reveal the *centrifugal* aspect of language, creating polyphony, a live dialogue and a reciprocal interaction of meanings (*dialogism*).

Educational processes play an important role in altering an individual’s perspective and making radical change possible for society. According to the libertarian education concept, which provides an alternative to the ongoing educational practices, a person can acquire and actualize his/her beliefs through voluntary acts based on free will; and the use of reason will set thought free. The possibility of connecting outside the strictly hierarchical domain of power will be feasible for individuals once they realize that there is no one correct thing. The student will embrace self-control and sense of responsibility much better if paradoxical hierarchy, which reproduces the same meaning again and again, can be challenged. The excitement for exploration individuals feel during their education should be supported and a fertile ground should be prepared for them to construct their own individualism. It is necessary to build an improvisational pattern of relationship, which is open to participation through fractal and instant actions, in order to avoid basing this new understanding of education on another vertical power structure. One needs to refrain from developing a specific method while searching for the “free man”, who can comprehend the present and imagine new possibilities, in order not to fall into the same trap of defining a closed system.

Hegemony legitimizes flexible, precarious, uncertain and unstable working conditions with the help of intellectual and moral power. The reason why individuals give consent to architectural practices characterized by such conditions is the common sense which has been cultivated in them. Conditions such as the obligation to change jobs incessantly; diversification of job definitions; and emphasis put on specialization, hence, the impossibility of finding the job one is searching for all appear to be dependant on the person. However, these are actually related with the

temporary quality and underlined individualism of the Post-Fordist period. While production loses its depth, the scope of action tightens for the actors in the field. The concept of *bio-politics* is used to describe the way power diffuses the mind and body thoroughly; the organic obedience regime leaves the impression of an “absence of the outside” on the subjects. The instrumentalized media of the 21st century and the sense of individualism glorified through it, on the other hand, can be transformed into the power of the multitude to weave alternative, horizontal networks of relationship. Collective production experiences based on autonomy via self-constructed subjectivities can be a prominent way for us to find out how to get organized in order to establish a world of common wealth.

The quest of Architecture for All Association is an important one for finding solutions: It does not directly replace the domains of theory and practise but develops an alternative discussion platform. The practise of experiencing anti-hierarchical processes through collective participation and taking responsibility for social problems without only focusing on the end product supports the discovery of new tools and transforms the domain of architectural action. HİM assumes a proactivist approach while developing its projects, and thus forms a contrast with the typical language of opposition. The socio-geographical and local features of the “site”s play a prominent role in determining the activities carried out in the projects. Physical and intellectual labour merge with each other. The activities of HİM differ from common architectural practices in that there is an inclination to “do together” in the former whereas the “authorship” is emphasized in the latter. The theoretical and practical repercussions of these experiments have significant implications concerning the possible outcomes of alternative forms of production.

One of the most comprehensive projects carried out by HİM until today has been the Abandoned Rural Schools Project. Overlapping with the associations’s proactivist stance and objective to come up with architectural solutions to social problems, this project aims to support rural life which is becoming weaker in the face of dominant policies. Launched in 2013 as part of AKOP and lasting approximately for 2 years, the Ovakent Project has ended with both positive and negative implications, and has served as an important example for experimenting with anti-hierarchical, alternative processes. The building in the field was handled in a sociological manner and almost turned into an excavation, the process of which was experienced by participants from different backgrounds and ages, residents of Ovakent, sponsors and association members. Marked by an understanding of design which is created in situ and nourished by local resources, the process gives an idea on how collective production can be realized.

The activities observed in situ and theoretical investigations demonstrate that attempts to create horizontally organized networks based on equality give hope for alternative production possibilities. For society to change, the language should change; a new discourse should be established and the education should acquire an open structure through a pedagogic revolution. Architectural education does not have a beginning or an end, the individuals who have not lost their excitement can reach the knowledge they need. Classical practices fail to incorporate an active interaction with the place, people and environment in architectural production processes; however, experiments which assume a social approach through collective production practices have made the potentialities of architecture visible.

1. GİRİŞ

Mimari bir pratikte “üretim” belli bir ekonomik düzeydeki işverenin, belli bir iş potansiyeline sahip “patron” mimara verdiği projeyi ofis çalışanlarının ve gerekli diğer disiplinlerden profesyonellerin iş bölümü yaparak mimari bir temsile dönüştürmesiyle başlar. Bu ilk ürünü sektörde hâkim olan belli bir fiyat kategorisindeki yapı elemanlarının seçimi izler ve süreç şantiyede yine başka çalışanların uygulamalarıyla devam eder. Bu durumda işverenin beklentisiyle iş yeri sahibinin müellifliğinden gelen kaygısı projeye ayrılan finansman uyarınca orta bir yolda buluşturulmaya çalışılır. Sektörde yaygın kullanılabilir yapı elemanlarının kartelâsı, *zeitgeist* mimari eğilimler ve işverenle aynı sosyo-ekonomik düzeyde olanların halihazırda sahip olduğu ürünlerin dilinden mimari ürünün programına kadar belirlenmiş çok sabitli bir formülle üretim yapılmaktadır. Bu üretim biçimi üzerinden düşünüldüğünde “müellif ile işverenin” başaktörlüğünü eleştirmek doğru olmayacaktır. Mimari bir üretim sürecinde herhangi bir şekilde nitelik ve nicelik bakımından sorunlu görülen durumları mevcut sistemin bütününe gözden kaçırarak çözmeye çalışmak sıkıntının kendisini kabullenerek içerisinde sıkışmaya sebep olacaktır. Sistem bir gereklilik olarak dayatılan maddi unsurlar üzerinden tanımlanmaktadır fakat söz konusu unsurların ötesinde ilişki biçimlerine odaklanmak ve süreçleri yeniden düşünmek üretim alanına farklı bir bakış açısı katabilir.

1970’li yılların sonlarından itibaren aktifleşen neoliberal politikaların bir sonucu olarak diğer tüm üretim alanlarında seyrettiği gibi mimarlık alanında da *güvencesiz* bir çalışma ortamı (*precarity*) hâkimdir. Mimarlar tek yönlü ve anonim bir üretime zorlanarak sıkıntılarını küçük ölçekler üzerinden tariflemeye çalışmakta; bu durumu sorgulayanlar da çoğunlukla bulundukları konumu ve gündelik şartları eleştirmekle kalmaktadırlar. Bu tür bir eylemlilikte mimarlık alanındaki sorunlar sadece üretim şartları ve ürünlerle ilgili sıralanabilecek maddi problemlere indirgenmekte ve her birine ayrı ayrı odaklanılarak önlemlerle iyileştirilmesi umulmaktadır. Ayrıca sistemde esaslı tek bir vuruşla kırılma yaratılabileceğinin tasavvur edilebiliyor olması ve bunun gerçekleşme olasılığının düşük görülmesinden dolayı genel bir ümitsizlik

hâkimdir. Hareket alanları küçük ölçeklerle sınırlı çalışanların sistemin unsurlarını birer birer hedef alarak sıkıntılarının üstesinden gelmeleri zordur. Çünkü ortam birbirine bağımlı girdiler açısından oluşmaktadır ve unsurların birbirinden ayrı çözülebilmesi mümkün değildir.

Bireyler içerisinde bulundukları durumları mutlak, kaçınılmaz ve değişmez olarak algılama eğilimindedirler. Oysa her sistem aralıklarla yüklenerek krize girer ve evrilir. Sistemin evrilmesini olanaklı kılan duruşanlığının içerisinde barındırdığı bağıntılardaki harekettir. Sistem maddi ve bireysel pek çok unsurun etkisiyle evrilmektedir; mutlak bir gücün yönetiminde olmadığı kavrandığında içerisindeki her bir ögenin rolünün önemi anlaşılır. Dolayısıyla her bir unsurun farklı tetiklenmelere sebep olma potansiyeli vardır. Mimarlık alanındaki aktörler bu farkındalıkla değişim umudu taşıyan bir süreci doğurabilir.

1.1 Tezin Kapsamı ve Amacı

Bu tez Herkes İçin Mimarlık Derneği (HİM)'nin kendisini nasıl ifade ettiğiyle doğrudan ilişkili değildir. Tez yazarı, yeni mezun bir mimar olarak iş hayatındaki gözlemleriyle HİM'in yürüttüğü projelerdeki etkinliğinin kesişiminde, üretim aktörlerinin rollerinin dil, söylem, iktidar, biyo-politika, prekarite gibi çeşitli açılardan yeniden düşünülmesiyle sistemde bir değişimin mümkün olabileceğini tariflemeye çalışmaktadır.

Hâkim politikalar üretimi kurgularken ekonomik verilere odaklanmakta ve bireylerin kurulu sistemi yaşatmaları için ideolojiler toplum yapısında benimsetilmektedir. Bireyler sıkıntılarını öğretilmiş dil üzerinden kavrar. Zihinlerinde mevcut sistemin gerekliliği ekonomik unsurlar üzerinden meşrulaştığından içinden çıkılmaz şekilde birbirine bağlı olan bu unsurlar karşısında alternatifler gerçekleştiremeyecek hayaller olarak ütöikleşmektedir. Michael Hardt ve Antonio Negri (2011) de çalışan kesimin yoksulluğunu ekonomik istatistiklerin negatif terimlerle kavrayabildiğini belirtirler. Ancak yoksul olarak nitelendirilebilecek 21.yy'da tanımı genişlemiş olan proleterya yaşam, diller ve hareketler içeren bir yenilik potansiyeli de üretir. Dolayısıyla asıl odak noktası bu üretkenliğin ve kapasitelerin güce çevrilmesi olmalıdır.

Üretimin içerisinde barındırdığı iddia edilen bu yeniliği açığa çıkaracak yolların keşfedilmesi için 19.yy'dan bugüne kadar hâkim olmuş siyasal ve toplumsal ideolojilerin üretimi nasıl kurduğuna bakmak faydalı olacaktır. Mevcut düşünce biçiminin ve kullanılan dilin sıkıntısı öğretilmiş olanın farkına varılmasıyla anlaşılabilir ve bu farkındalıkla yeni bir ilişki biçimi inşa edilebilir.

Mimari üretim alanındaki ilişkileri kuran eğitime ve pratiğe dair süreçlerin tanımlanması ve yeniden ilişkilendirilmesi (diğer üretim alanlarında da deneyimlendiği takdirde) sistemin tamamına etkiyebilecek bir alternatif önerecektir. Bu incelemelerin ardından varılan nokta mimarların müşterek bir biçimde üretmenin yollarını aramalarının başka bir gelecek umudu taşıdığıdır. Bu önermeyle ilişkili olarak Herkes İçin Mimarlık'ın denediği çoğulcu, diyalojik, kolektif, saydam ve yatay bir şekilde örgütlenen üretim biçimi önem taşımaktadır.

HİM'in pratiğinde odaklanılan konular mevcut sistemin yaygınlaştırdığı etki-tepkiye dayalı muhalefet dilinden uzak ve proaktiftir. Üst ölçekli politikaların sebep olduğu problemlerin çözümünü zorlaştıran ve statükoya dayanan ilişki biçimlerini kırabilecek, bireylerin toplumsal alanda daha aktif olmalarını destekleyecek süreçleri kendi gündemini kurarak ve beraber üreterek araştırmaktadır.

HİM toplumsal ölçekteki niyetleri uyarınca öğrencinin aktifliğini destekleyici patikaları tercih etmektedir. Mimarlık öğrencilerinin ve yeni mezun mimarların mevcut sistem içerisinde sindirilmeden kendi varlıklarını tanımaları alternatif bir üretimi mümkün kılacaktır. HİM mimarlık alanındaki üretimlerin odaklarını farklı aktörlerin katılımıyla çeşitlendirmeye çalışır ve üretimin sadece tasarım odaklı bir ürün algısından sıyrılmasının imkânlarını araştırır. Bu niyetler doğrultusunda farklı bir coğrafyada saha çalışması yapmak mimarlık alanında sözü geçen başaktörler dışında kalan diğer aktörlerle etkileşim olanaklarını arttırdığı için “Atıl Köy Okulları” HİM'in ilk projesi olarak belirlenmiştir. Çeşitli kırsal bölgelerde ve kentlerde fiziki çalışmaların sağladığı beraberlikle farklı bir mimari üretimin olanakları halen araştırılmaktadır. Bu sebeplerle problemli olarak tariflenen mimarlık alanında “alternatif”ler sunabilecek bir süreç denemesi olarak Herkes İçin Mimarlık Derneği ve Atıl Köy Okulları Ovakent Projesi bu tezde açılacaktır. HİM ve Ovakent Projesi ele alınırken tasarım odaklı bir ürün ortaya konulmasından ziyade kolektif ve diyalojik süreçlerle eğitim ve pratiğin iç içe geçtiği, müellifsiz üretimler gerçekleştirme çabası özellikle dikkate alınmıştır. Çünkü bu çabanın süreç odaklı bir

şekilde işlerlik kazanıyor olmasının ve bu sürecin dil, söylem, iktidar, biyo-politika, prekarite gibi kavramlar açısından yansımalarının mimari üretime dair önemli bir önermede bulunduğu savunulmaktadır.

1.2 Tezin Yöntemi

Bu tezin konusunu meydana getiren sorunların tespitinde Herkes İçin Mimarlık Derneği'nin etkinlik alanlarında yapılan gözlemler ve dernek içi tartışmalar belirleyici olmuştur. Yeni mezun bir mimar olarak tez yazarının eğitim hayatındaki ve profesyonel hayattaki gözlemleri bu tespiti başka açılar eklemiş ve çözüm önerisi geliştirirken sorunu tanımlama gereğini vurgulayan bir yöntemin seçilmesinde etkili olmuştur. Bu tanımlamalar ve çözüm önerisi sunabilecek farklı süreçlerin ortaya konmasında kitap, dergi gibi basılı kaynaklardan ve web ortamındaki makalelerden yararlanılmıştır.

2. MİMARLIK ALANINDA ÜRETİM İLİŞKİLERİ

Diğer tüm alanlar gibi mimarlık alanında da tek yönlü, anonim bir üretim şekli hâkimdir. Tüm aktörlerin bir şeylerden memnun olmadığı ama her şeyi kabullendiği bir hal almıştır. Aktörler, ürünler, süreçler, şartlar hepsi birbirine bağımlı tek bir kütle gibi kenetlenmiş, kendi içinde çalışmaktadır. Tanımlanabilecek çoğu problem bu bütünleşmede başka bir girdiye bağlandığı için çözümsüz gibi görülmektedir. Sistem içerisinde kalınarak kökten bir değişim öngörülememesi nedeniyle önlemlere yönelir; sonuçta şartların iyileştirilmesi beklentisi oyalanmaya yol açar.

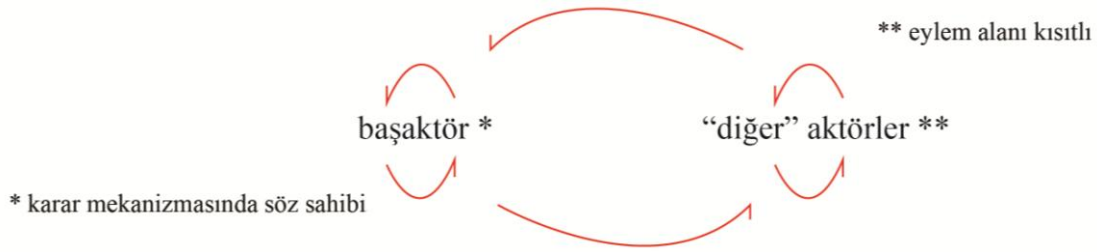
Girdilerin kenetli hali dolayısıyla değiştirilemez gibi algılanan ortamda bireyler hiyerarşik bir düzende “kitle”leşmiştir. *Kültür endüstrisi* kitle kültürünün zihinlerde meşrulaşmasına katkı sağlarken, “iş bölümü”nün tetiklediği süreçler bireyleri kendi üretimlerine yabancılaştırır. Bu durum sanayileşme, kentleşme ve modernizasyon süreçleri ile bağlantılıdır; “ben bunu ürettim” diye övünülemeyecek ara işler yapılmaktadır. Herhangi bir süreci değiştirecek kadar genele hâkim olunamamaktadır.

Hegemonyanın bireylere *rıza üretimini* aşılması üretimin devamlılığını sağlamaktadır. Birey, ortamından memnun olmadığı halde, bulunduğu konum dolayısıyla kiminle nasıl konuşacağını, nasıl davranması gerektiğini bilir. Feodal devlet yapısından ulus devlete oradan da kapitalist küresel iktidara uzanan hâkim yönetim sistemlerinin bireylere *sağduyu* empoze etmesiyle sivil toplumun bakış açısı belirlenmiş olur. Aile, eğitim ve medya gibi araçlarla özümseven bu ideolojik dünya görüşü dolayısıyla mevcut sistem ve lineer ilişki biçimleri gereklilikmiş gibi algılanır, farklı yollar görülmez olur.

İçerisinde var olunan sistem, aktörlerine tek ve yegâne düzenmiş gibi gözükse de gerçekte bütün sistemler gibi toplumsal sistemler de sürekli evrilmektedir. Immanuel Wallerstein (2014) “bütün sistemlerin yaşamsal gerçekliğe sahip olduğu”nu, sistemin işleyişinin “zamanla bir denge halinden uzaklaşmaya ve dolayısıyla varlığını sonlandırmaya meyilli” olduğunu ve bu işleyişin “döngüsel ritimler ve süregelen akımlar”la açıklanması gerektiğini söyler (s. 5). Sistemdeki dalgalanmalar

yükselişler ve düşüşler sonucunda tekrar dengeye kavuşsa da asla aynı noktaya geri dönülmemektedir. Hatta nihayetinde bu dalgalanmalar sürekli hale geldiğinde normal, düzenli itilim sürdürülemez ve sistemin yapısal bir krize girdiği kaotik bir durum ortaya çıkar. Kaos içerisinde yeni bir düzen kurulabilir veya başka bir durağan düzene doğru yol alınır (Wallerstein, 2014).

Sistemin değişim döngüsünün farkına varmak ve süreçler içerisinde genel geçer eleştirilerden sıyrılıp, düşünce ortamının odağını başaktörlerle kısıtlamaktan kaçınarak diğer aktörlere ve bu aktörlerin varlığına etkiyen eğitimi ve pratiğe dair süreçler üzerine düşünmek gerekmektedir. Aksi halde eğitim döneminde özümseyen ve en alt seviyeden başlanılan pratik süreçlerde tamamiyle sindirilen hiyerarşik düzen sürdükçe aktörler bulundukları konum ne olursa olsun kendi iktidar alanlarını tekrar tekrar belirlemeye devam edeceklerdir (Şekil 2.1). Sonuçta eleştirilen ideoloji farklı ölçeklerde sürekli yeniden inşa ediliyor olacaktır.

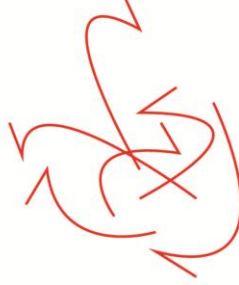
Şekil 2.1 : Üretim alanlarındaki aktörlerin varsayılan ilişki biçimi.

Mimarlık eğitimi ve pratiğindeki ilişkilerin çözümlenmesi yeni ilişki biçimleri geliştirme olanağı sağlayacağından bu döngüyü kırabilir. “Dönen bir tekerlek” misali önüne çıkan her şeyi kendi potasında eriten mevcut sistemin yapısını anlamak ve bireyleri kitleleştiren unsurları tanımlamak sistemin nasıl değiştirilebileceğine ilişkin çıkış noktalarının keşfedilmesine katkı sunacaktır. Bunun için mevcut olanı sadece olumsuzlayan bir eleştiri yerine, içinde barındırdığı değişim potansiyelleri ayrıştırılmalı; bazı ilişkiler yeniden düşünülmelidir.

2.1 Dil ve Söylem Üzerinden Mimari Üretim İlişkileri

Mimarlık alanı için sıralanabilecek sorunlar mevcut sistemin bir unsuru değildir; bizzat sistemin kendisidir. Tüm unsurlar arasındaki ilişkilerin tanımladığı ağlar, sistemi meydana getirmektedir. Dolayısıyla muhtemel çözümlerin patikaları sistemin tamamına etkiyen ağlarda aranmalıdır. Bu ağların en yaygını dildir. İlişkiler dil

üzerinden kurulmaktadır; bu yolla sistemin bütününe ilişkin tespitler en küçük ölçeklerde de görülmektedir. Bir anlamda aktörler sistemin getirdiği sorunlardaki rollerini kendi ilişkileri içerisinde sürdürmekte veya razı olmaktadır. Bu durumun kırılamamasının sebebi ilişkilerin hiyerarşik olarak kurulmasıdır. Kullanılan dil ve o dil üzerinden üretilen söylem ilişkilerin hiyerarşik bir biçimde oluşmasına sebep olur (Şekil 2.2).

Şekil 2.2 : İlişki biçimi hiyerarşıktır; çözüm sistemin tamamına etkiyen“ağ”larda aranmalıdır.

Aktörlerin pratik hayattaki rolleri toplum, eğitim, medya gibi yapılar üzerinden tanımlanmıştır. Aktörlerin bu katılmış rollerini kabul etmeleri yerine sahip oldukları farklı kültürlerden beslenmeleri öznelliklerini yeniden kurmalarını olanaklı kılacaktır. Bu bilinçlenme alternatif katılımcı üretim süreçlerinin deneyimlenmesini tetikleyebilir ve üretim ilişkilerindeki hiyerarşiye alternatif bir örgütlenme kurulmasını sağlayabilir.

Kültürel etkileşimin temelinde yer alan ve öznelliklerin yeniden kurulmasında bir araç rolü oynayan *dil*, iktidarın bireyler arasında sürekli yeniden inşa ediliyor oluşunun sebebidir. Çünkü dil, toplum için ortak olan anlamların paylaşılma aracıdır. Lévi-Strauss’un tanımıyla dilin “dili kullananların anlayamadığı ve deşifre edemediği bir ideolojik mesaj kodlama düzeyi” bulunmaktadır (Örs, 2014, s. 35). Bu sebeple toplumsal pratikleri dil ile ideoloji arasındaki ilişkiye odaklanarak çözümlemek gereklidir. Aksi durumda maddi veriler üzerinden eyleme geçmek ve değiştirilmesi gerekli görülen fiziki şartlar üzerine odaklanmak, aynı dilin halen kullanılıyor olması halinde bir fark yaratmayacaktır.

Post-yapısalcılar toplumsal pratiklerin *yapı/dil* kavramlarının yanı sıra *süreç/söylem* kavramları üzerinden de incelenmesi gerektiğini vurgular. Michel Foucault’nun temel tezi dilin anlam yaratma/düzenleme işlevi ve çeşitli kurumlar vasıtasıyla bireylerin itaatkâr, uysal özneler haline getirildiğidir. Özne, bilgi ve iktidar söylem

içinde aynı süreçle oluşur. İktidar, devlet veya sınıf egemenliği değildir; bir söylemdir ve bu şekilde bireylere nüfuz ederek onları özneleştirir. Foucault (2005) söylemin iktidarı ve özneyi oluşturduğunu savunur. Özne farklı bir söylem içinden özneleşirse farklı bir ilişki biçimi doğabilir.

Mimarlık üretiminin dili bir yapıya denk düşer ancak söylemi ilişkileri süreç içerisinde kuran etkidir. Üretilen işin estetik değeri, teknik bilgi veya ilişkilerden herhangi birine odaklanmak aldatıcı olacaktır çünkü hepsi aynı söylem içerisinden doğar. Mimari üretimin ortaya çıkış yolculuğundaki tüm aktörler ve ilişkiler tasarımcının içinde özneleştiği ideolojiyi temel alacağından yalnızca eğitim, yalnızca çalışma şartları, yalnızca verilen sorumluluk, ekonomik şartlar veya teknik yeterlilik, ana akım detay/malzeme belirleyenlerinden herhangi birinin değişimiyle bir dönüşüm gerçekleştirilemeyeceği ortadadır. Aktörlerin içinde özneleştiği ortamın bizzat kendisi ideolojiyi belirleyen, her eylemle yeniden üreten, kökten sapa devamlı bir etkileşimin olduğu sarmal bir ilişki bütünüdür. Bu bütünün içerisinden “yeni” bir kavrayış üretilemeyecektir.

Foucault (2005) söylemin bireyleri özneleştirirken ürettiği bilgi üzerinden aktörlere farklı roller biçerek yararlı özneler olarak bilimin üretilmesinde görev verdiğini savunur. Söyleme uymayanlarsa deli, yoksul, hasta vb. sıfatlarla etiketlenerek dışlanmaktadır. Yararlı özneler iş bölümüyle kendi aralarında ayırır. Bu ayırışma belirgin tanımları olmayan uzmanlaşmaların eşliğinde uzun yıllar kalan aktörlerin kısa süreli iş tanımlarının sebebidir.

Bireylerin pasifleşmesi ve “aynı”nın üretilebilir olması durumunu incelerken öznelerin bilgi ve üretimle olan ilişkilerine ve davranış gelişimlerine de değinmek gerekmektedir. Aktörlerin nasıl yetiştirileceği, eğitim modelleri, aile yapısı, bütün bir toplumun yapısı ve sistemin kendisi sorgulanarak parçadan bütüne ve sonra tekrar parçaya etkiyen bir değişimin önerisi radikal eğitim ve radikal pedagoji teorilerinde irdelenmiştir.

Joel Spring (2010) özgürlükçü eğitim teorilerinin “toplumda başarılı olmuş herhangi bir radikal değişimin, kısmen halkın karakter yapısına ve tutumundaki değişikliklere dayandığı yolundaki inancın bir ürünü” olduğunu belirtmektedir. Çünkü “kendi içinde iş gören yeni bir insan doğmadan yeni bir toplumun doğması mümkün değildir.” (s. 7).

Bir toplum-topluluk formasyonu olarak mimarlık camiasının değişim tahayyülündeki başaktörleri eğitmen, patron vb. gibi erk sahipleri değil, her bir birey olmalıdır. Eleştirilerin eksenine mevcut anlatının başrollerini almak sürekli aynı düzeni yeniden yeniden kurmaya götürecektir. Bireyin olayları kendi süzgecinden geçirerek kendi ilişkilerini kurabilmeye hazır olmasıyla biçilmiş rollerin dışına çıkılabilir ve yeni bir anlatı kurulabilir. Ancak roller yeniden biçilmezse ve ilişkiler yeniden kurulmazsa “yeni” diye adlandırılacak anlatı, anlatılar evreninde “eski”de bırakıldığı düşünölen bir düzene denk olacaktır.

Jean-François Lyotard (2014) doğrudan anlaşılanın ötesindeki anlam olarak açıklanabilecek “anlatılar evreni”nin (*diegesis*) hiçbir zaman olaylardan veya ham olgulardan oluşmadığını, bunların her zaman bizim anlatımızın göndermede bulunduğu başka anlatılar tarafından bize getirildiğini belirtmektedir. Örneğin entelektöel solun iktidarla çatışırkenki anlatılarının pragmatığı yine bir iktidar mekanizmasının minyatürüne denktir ve eleştiren eleştirilenin söylemini tekrarlamış olmaktadır. Aynı sistem içerisinde üretilen pozitif veya negatif yaklaşıma sahip eylemler hegemonyanın da etkisiyle ortak bir dili oluşturmaktadır. Lyotard’a göre bu dilin baskın olduğu koşullarda bir şeyler eyleyen aktörler ya kendi kendilerine bir şeyler anlatmakta ya da onlara anlatılan senaryoyu oynamaktadırlar.

“Anlatanın duyulduğu anlatılan-kişi (*narrataire*) makamı (mevki, merci, yetke) ile anlatının oynandığı anlatılan-şey (*narre*) makamı arasında hiç bitmeyen gel-gitlerle çalkalanırlar. Diğer bir deyişle anlatıları icra ederler/gerçekleştirirler (*executer*). Kendilerini mermilere, olaylara dönüştürürler, söylenenin, söylenmişin veya söylenecek olanın göndermesine göre konumlarlar. Ve bu anlatıların doğruluğunu ortaya çıkardıkları için en iyi anlatılar olduklarına tanık olurlar.” (Lyotard, 2014, s. 21-23).

Bu dilden ve yine yeni bir iktidar kurmaktan kaçınmak üzere, dogmatizmin ve iktidarın meta anlatısının biçimlendirdiğı *tekçiliğe* karşı eylemler örgütlenmelidir. Mikhail Bakhtin dil üzerinden kurulan bu tekçiliğı “*merkeziyetçi*” olarak tanımlamaktadır. Dilin merkeziyetçi kullanımında sadece *monolog* oluşturulabilir. Tek seslilik, yaratma gücünü merkezileştirmektedir. Oysa dilin yapısı gereğı “*merkezkaççı*” bir niteliğı daha bulunmaktadır. Çok dillilik ve merkezsizlik özelliğı iki kişi arasında gidip gelen bir diyalog değildir; çok sesli, diyalojik bir etkileşimle pek çok özne arasında dolanan yaşayan bir organizma olarak tanımlanmaktadır. Karşılıklı etkileşimle sınırsız bağlamlara ulaşma olanağını barındırır. Bu özellik

“şey”leri bir arada tutmaya çalışmak yerine, birbirinden ayırmaya çalışır (Madran, 2012).

Bir yaklaşım olarak çok dillilik, tekçiliğe karşı bir hareketin yöntemlerini geliştirmeye yardımcı olabilir. Kökten değişimin hayali kurulurken her şeyin aynı anda temelden sarsılabileceği gibi bir mistifikasyona kapılmak yerine, dili ve söylemin kurulma biçimini, yani ilişkilerin kendisini yeni bir yaklaşım biçimiyle ele almanın yolları aranmalıdır. Bu amaçla her adımda, herkesin dâhil olduğu; durağan olmayan ve formülize edilemeyecek yeni denemelere girişmek elzemdir.

Bakhtin’in (2001) “canlı bir diyalog” olarak tanımladığı *diyalojinin* monoloğun yerini alması halinde anlam hiçbir özneye bağımlı olmayacaktır. Sarf edilen her sözcük o konuşma içerisinde bir anlam kazanacak, önden ve başka bir özne tarafından sarf edilmiş bir sözcük onun bir öndeliği olacak, o da daha sonra sarf edilmesi muhtemel bir sözcüğün tetikleyicisi olacaktır. Monolog yerine canlı bir diyalog kurabilmek için tartışılan mevzuların her bir muhatabını hiyerarşik olmayan bir ilişki içerisinde bir araya getirebilmenin yolları aranmalıdır. Bu durum sadece mimarlar veya birlikte çalıştıkları diğer profesyoneller için değil, mimari bir üretimden etkilenen tüm aktörler için geçerlidir. Nitekim mimari yaklaşım modernizmle beraber insan algısı ve gereksinimlerine yönelmiştir ancak üretim aşamasında katılım sağlanamamış, tek seslilikten çok sesliliğe geçilememiştir. Katılım sağlanabildiğinde canlı diyalog farklı öznelerin etkileşimiyle kurulan açık bir yapı vaat etmektedir.

İktidar, tekçilik ve her türlü dogmaya karşı dilsel bir çözümleme yoluna giden Lyotard (2014) anlatıyı, aynı kökten çıkıp aynı anlama varan, aynı kişilerce dinlenen bir kısır döngü olmakla beraber, iktidarın elindeki en güçlü araç olarak da açıklamaktadır. Bireyler, anlatıyı değiştirmek üzere biçilmiş rollerini manipüle ederek yeni bir ilişki biçimi kurabilirlerse, bu gücü çok yönlü bir etkileşim ortamı yaratmak ve kendilerine müşterek bir alan açmak için kullanabilirler. Bu yeni durum eğitim aşamasında bireylere empoze edilen ilişki biçimlerini dönüştürmeyi sağlayabilirse çalışanların kendi “rıza”larıyla üstleriyle ve ortamla empati kurarak, deneyimledikleri ve gözlemledikleri eşitsizliklere içten içe hak vermesinin, razı olmasının önüne geçebilir.

2.2 Eğitim ve Mimari Üretim İlişkileri

Eğitim süresince paylaşılan, birbirinden keskin çizgilerle ayrılan rollerin yeniden düşünülmesi gerekmektedir. Çünkü mimarlık işçisinin çalışma hayatında davranış bazında uyumlu olması ve sürekli empati kurarak makinenin bir parçasına dönüşmesi, toplum ve aile yapısı gibi unsurlarla alakalı olduğu kadar mesleki eğitim safhasıyla da ilgilidir. Louis Althusser (1978) kapitalist düzende emek gücünün vasıflarının “yerinde” (üretim içinden eğitim) değil, daha çok üretim dışında yeniden üretildiğini belirtir. Kapitalist eğitim sistemi ve kurumlarda uzun yıllar süren bu eğitimde öğrencilere sivil-mesleki vicdan, ahlak kuralları, yani toplumsal teknik iş bölümüne ve (sınıf egemenliğini teminat altına alan) düzenin kurallarına saygı öğretilir. Bu durum üretimin devamlılığı için yalnızca emek gücünün niteliklerinin yeniden üretilmesine yaramaz; aynı zamanda kurulu düzenle uyumlu iş gücünün sürekliliğinin sağlanmasında, yani ideolojinin yeniden üretilmesinde etkilidir.

Mimarlık eğitiminde ileri teknolojiyle yapma bilgisine (*know-how*) odaklanılması bireyin pratik hayatta karşılaşacağı hiyerarşik ilişkilere bir hazırlık olarak okunabilir. Çünkü çalışanlar her daim gelişen teknoloji karşısında hiçbir zaman yeterli olamayacakları bir ortamda, birbirlerinin bir üstünde bir altında olsalar da aslında hepsi en alt kademededir. Bu tespitle beraber düşünüldüğünde Jacques Rancière’in eşitlik üzerine aktardıkları hiyerarşik yapının nasıl dönüştürülebileceğine dair yol göstericidir. Rancière 19.yy’da Felemenkçe bilmeyen bir retorik uzmanı olan Jacotot’nun Fransızca bilmeyen öğrencilerine felsefe öğretmek zorunda kalışı üzerine “bilen ile bilmeyenin, öğreten ile öğrenenin eşitliğini” keşfedişini tasvir eder ve “düşünen ile yapanın, filozof ile yoksulun, kavranabilir olan ile duyumsanabilir olanın eşitliğini” ekler (Kılıç, 2013). Eğitim sistemlerinin peşinen kabullendiği “açıklamaların zorunluluğu” ilkesine Jacotot’nun denemeleri yeni bir kapı açmaktadır. Açıklamaların zorunlu olduğu durumda belirsizliğe yer yoktur. Öğrenen ile onun öğrenecekleri arasındaki mesafeyi belirleyen bir hoca zorunludur. Hoca öğrenenin akıl yürütüp yeni ilişkiler kurması muhtemel bir süreçte bir belirip bir kaybolarak açıklamalar yapar ve bu açıklamalar öğrenenin gözüne alternatif süreçten daha berrak gözükür. Hocanın sözü ile hocanın iktidarı arasındaki ilişkiyi anlamak *paradoksal hiyerarşinin* kaynağını ortaya koyacaktır. Hocanın iktidarının bu şekilde kullanılması yüzünden, öğrenen öğrenme ile “doğrulama” arasındaki özerk ilişkiye yabancılaşır (Rancière, 2014).

Rancière'in tespiti öğrenenin öğretene değil, öğretenin öğrenene ihtiyaç duymasudur. Çünkü pedagoji kendi ürettiği “kapasitesizlik ” kavramı üzerinden insanları bilginler ve cahiller olarak ikiye bölmüştür. Öğreten öğrenenin kapasitesine uyarlayarak basitten karmaşığa doğru aktardığı bilgileri “doğrulayan” kişidir. Jacotot için bu “aptallaş(tır)ma”nın temelidir. Bu durum öğretene tarafından istemli bir hareket olmadığı gibi onun kötü niyetinden veya dar görüşlülüğünden de kaynaklanmaz. Aksine ne kadar aydın ise öğrenme yolundaki öğrenenin önündeki mesafeyi o kadar net görecektir ve öğreneni hayran bırakacak açıklamalara yönelecektir. Hızlıca ve aynı seviyede “anlamak” aydın dünyanın diğerleri üzerinde farkında olmadan kurduğu baskıdır.

Öğretenin zekâsının aradan çekilmesi ve öğrenenle bilinmeyen arasındaki ilişkide öğrenenin zekâsının doğrudan bağlantılar kurmaya başlamasıyla anlamak tercüme etmeye; bir başka deyişle, kendi dilinde çevirmeye dönüşecektir. Bilgi zaten ortadadır; aynı cümlelerle, sürekli doğrulanarak, tek doğru olduğu varsayılan bir başka tercüme aracılığıyla öğrenilmesi sadece ileride öğrenenin de aynı seviyeye ulaşarak öğretene yerini alacağı *paradoksal hiyerarşik* düzene götürür. Kendi ilişkilerini kurmaya başlamak imkânsızlaşır: Sürekli doğrulayan, öğretene katına yükselip yükselmediğini, aynı sözü aynı şekilde tekrar edip etmediğini tartan hiyerarşi dolayısıyla deneme-yanılma yolu kapatılmış olur (Şekil 2.3).

Şekil 2.3 : Bilgi, öğretene ve öğrenen arasındaki mevcut ilişki.

Hiyerarşiden kopuş, yani *özgürleşme*, öğrenme ediminde rol oynayan irade ve zekânın birbirinden ayrıştırılmasıyla mümkün olabilir. Jacotot'nun deneyiminde öğrencilere bir şey öğretilmemiş ama hocanın ilminden bir şey aktarılmıştır. Öğreten bilgin ve hoca işlevlerini birbirinden ayırmış, tahakküm gücünü özgür bir ilişkiye dönüştürmüştür. Hocayla öğrenciler arasında salt iradeler arası bir ilişki kurulurken,

öğrencinin zekâsı yalnızca kitabın zekâsıyla ilişki kurmuştur. Ancak bir zekânın başka bir zekâyâ bağımlı olmadığı durumda eşitlikçi zihinsel bağ kurulmuş olur (Rancière, 2014).

Rancière “size öğretecek hiçbir şeyim olmadığını öğretmek zorundayım.” (2014, s. 21) şeklinde aktardığı “eşitlik” kavramını bir aksiyom olarak tanımladığını belirtmek gerekir. Zekâların eşitliği bir hakikat değildir ancak eşitsizliğin olumsuzluklarındansa çeşitli denemeler yaparak bu kanıdan esinlenen deneyleri çoğaltmak ve bu varsayımla neler yapılabileceğini görmek gerektiğine işaret etmektedir.

Eşitlikçi bir eğitim öğrencinin eğitmenin yönlendirici tavrına maruz kalmadığı bir ortamın sağlanmasıyla mümkün olacaktır. John Dewey (2011) yenilikçi eğitim fikrinin temelini mevcut anlayışın sorgulanarak alışılmış ilişkinin değişime uğratılmasında yattığını söyler. Öğrenenin zekâsına güvenmeyen, öğretmenin baskın olduğu sistemi koruyan anlayış katılımcı eğitim modellerine dönüşmelidir.

Günümüzde mimarlık pratiğinin sürekli değişen bir teknolojik gelişmeye dayandığı ve çalışanların genellikle teknikerlik düzeyinde bir iş gücü oluşturduğu yönünde genel bir kanıya varılabilir. Dolayısıyla eğitim sürecinde dikte etmeye dayalı bir anlayış alternatif üretim biçimlerinin keşfini engelleyeceği gibi çalışanın kendisini sürekli eğitmesi beklenen mevcut pratik hayatla da çalışmaktadır. Öğrencinin kendi fikrini geliştirmesinin önemi vardır; bu ise zekâsının özgür bırakıldığı bir ortamda mümkün olabilir. Hülya Yürekli ve Ferhan Yürekli meslek yaşamında da eğitimin devam etmesi gerektiğini; bunun için eğitimin formel yapıdan sıyrılması ve dış denetimsiz bir özdenetimin gelişiminin desteklenmesi gerektiğini vurgularlar. Dolayısıyla öğrenci stüdyoda pasif bir alıcı olmamalı, öğretmen de öğrenmeye açık olmalıdır. Eğitimin amacı “yeni bilgi üretme” yaratıcılığını aşılaksa okul yeni bilgi üretmenin yeridir; öğretmen ve öğrenci aynı anda bu “yeni” bilgiye ulaşma yolunu öğrenmelidir. Eski usta-çırak ilişkisine alternatif olarak bilinmeyen birlikte aramak gerekir; öğrencinin kişiliğinin gelişmesi için de bilgiç kişiliklerin bastırılması önemlidir (Yürekli ve Yürekli, 2004). Özdenetimin gelişimi öğrencinin sorumluluk alma bilincinin desteklenmesiyle gerçekleşebilir. Okul hayatının dışında bir paylaşım/üretim ortamının oluşturulabilmesi için öğrenciye alan tanınmalıdır. Bu durumun sağlanabilmesi amacıyla “müfredat” yeniden düşünülmeli ve üniversite kaynaklarının kullanımı zaman, kişi gibi kısıtlamalar olmaksızın açık hale getirilmelidir.

Özgür bir öğrenme yapısı içerisinde yetkinleşen mimarların hiyerarşik olmayan yeni iletişim yolları kurmuş olmaları beklenir. Bu ilişkiyi sadece kendi meslek grupları içerisinde değil aynı zamanda kullanıcı gibi diğer paydaşlarla olan iletişimlerine de aktarmaları mimarlık üretim alanına başka açılar kazandıracaktır. Elbette bu durum sadece mimarın eğitim süreciyle aşılamayacak başka mevzularla da ilişkilidir. Hülya ve Ferhan Yürekli (2004)'nin belirttiği üzere toplumun mimardan beklentisi kritiktir ancak ortaklık nihai hedef olmalıdır.

Mimarlık alanında topluma yönelim teması 1969 yılında düzenlenen Mimarlık Seminerleri'nde irdelenmiştir. Seminerlerin hazırlık komitesinin yürütücü üyelerinden olan Gürol Gürkan'ın "Mimarlıkta Devrime Doğru" başlıklı konuşması "mimarlığa dönemin politik, toplumsal ve ekonomik gerçekleri bağlamında yaklaşan oda söylemlerinin başlangıç belgelerinden biri" olarak gösterilmektedir (Url-11). Gürkan'ın seminerlere paralel olarak kaleme aldığı yazısında halktan kopuk olmanın sadece halkın eğitime ya da "anlamaması"na bağlanmaması; bunun yerine ilk önce mimarların eğitime odaklanması gerektiğini belirtir. Çünkü o dönemin eğitim ilkeleri, egemen sınıfların ekonomisine hizmet edecek üretimlere bağlıdır. Çözüm olarak, Gürkan değişen dengeleri yakalamak adına eğitimde dinamik bir sistem önermektedir: Sürekli kendisini yenileyen, periyodik çelişkiler ve bunalım devrelerinin yerini tutarlılığa bırakacağı sürekli geçerli bir süreç (Gürkan, 1969). Gürkan haklı olarak mevcut eğitim müfredatında farklı bir yönelime ihtiyaç olduğuna işaret etmiştir. Ancak her ne kadar dinamik bir süreç olarak adlandırılrsa da sürekli geçerli ve tutarlı bir sistem beklentisi içerisinde; bu da durağan bir süreci ima eder. Değişen yönelimlere göre şekillenen tek bir yapının yerini çoğulcu ve çerçevesiz bir anti-hiyerarşik deneyimin alması aynı kısıpca yeniden yakalanma riskini ortadan kaldıracaktır. O zaman çeşitlilik doğacak; her mimarın aynı seviyede ve aynı nitelikte üretime itilmesinin sorgusuzca kabul edilmesinin önüne geçilebilecektir.

Statik bir yapıdan çıkıp başka bir tarifli sisteme girişin yarattığı sıkıntının izini "Mimarlıkta Devrim, Toplumsallaşmaya Doğru" tartışmalarının yayımlandığı *Mimarlık Dergisi*'nin 50 yılını irdelenen Ali Artun (2012)'un tespitlerinden sürebiliriz. Artun toplumla düşünmeye meyleden mimarlık camiasının bu çabasının çok geçmeden, 70'li yılların sonlarında, küreselleşmeyle birlikte artık bir toplumdan söz edilemez olmasıyla sekteye uğradığını belirtir. Toplum için mimarlıktan söz

etmek bir yana, zaten toplumun bir parçası olan mimarın kendisini konumlandığı yeri irdelemesi gerekir. Sadece mercek altına alınan konuların değil, anatomik yapının değişmesi asıl nirengi noktası olmalıdır.

Sistemli bir şekilde her bireyin aynı bilgiyi aynı sırayla ve aynı yöntemle öğreneceğinin öngörüldüğü eğitim biçiminde öğrencinin eğitime katkısının ön planda olmadığı ortadadır. Katılımla başka fikirlerin üretilmesini mümkün kılacak etkileşime dayanan bir eğitimin sonucunda üretim “aynı”lıktan sıyrılacaktır. Dogmalara bağımlı bir toplumda eğitim aracılığıyla tek doğru etrafında buluşan bireyler için düşüncenin özgürlüğünden bahsedilemez. Max Stirner, bir şekilde her bireyin aynı bilgiyi aynı sırayla ve aynı yöntemle öğreneceğinin öngörüldüğü eğitim biçiminde öğrencinin eğitime katkısının ön planda olmadığı ortadadır. Katılımla bir. Asıl ideal özgür insan olmalıdır. Bireylerin kendilerini gerçekleştirebilmeleri için okuldaki eğitim yoluyla değil iradi eylemler aracılığıyla inançlar edinmeleri gerekir. Ancak bu şekilde, yani akıl yoluyla, bir inanç bir kişiye “ait” olur (Spring, 2010).

Özgürlükçü eğitimeciler “özgür insan”a nasıl ulaşılabileceğini tartışırken yeni bir yöntem geliştirmekten, dolayısıyla tekrar kapalı bir sisteme yönelmekten çekinirler (Spring, 2010). Yürekli ve Yürekli (2004)’nin belirttiği gibi, “sabit sistem”e karşı umut edilen “açık sistem”de söylemler yeniden yorumlanmalı, çözümlenmeli ve tekrar bir araya getirilmelidir. Bu bir teori oluşturmak değil, yaratıcılıkla açık denemelere girişmektir. Bu tür uygulamaların kimi çevrelerce “zayıf” olarak nitelendirilen yönleri aslında esas unsurlarıdır: Tektipleşmekten, nihai sonuçlar üretmekten ve katı anlam sistemlerini temel almaktan kaçınmak. Dolayısıyla mimarlık eğitimi için standart, değişmez bir ders programı olmamalıdır. Çerçevesinin bile çizilmesi anlamsızdır. Artun, aritmetik ve geometriye dayanan eski birikiminden kopan yönelimde bir mimarlık üretimi olarak eleştirinin, tarihin, teorilerin vb. kabul edilebilirlik kıstasını ve yeni mimarlık bilgisinin ne olacağı sorusunu sorar. Artun’a göre varlık/yokluk noktasına gelen arayışlara birikim rehberlik edebilir. Artun, Benjamin’nin tespitleri üzerine dünün fragmanlarıyla bugünü keşfedebileceğimizi belirtir (2012).

Mimarlık eğitiminin kapsamı üzerine düşünülmesi gerekir. Söz gelişi, klasik tarih anlatımı bir sorunsal olarak ele alınmalıdır. Yürekli ve Yürekli “obje tanıtımı”na dönüşen yaygın kronolojik tarih anlatısını eleştirirler. Burada kritik olan mimari üretime “obje” eksenli yaklaşılmasıdır. Hâlbuki tarih anlatısı, kısır bir döngüye giren

mimarlığın katı temelleri olmak yerine bireylere karşılaştırma, tanımlama ve değerlendirme alanı tanımalıdır (Yürekli ve Yürekli, 2004). Mimarlık tarihi anlatısının başaktörler ve fiziki üretimler etrafında şekillenmesi öğrencide “obje fetişizmi”ne neden olma riski taşımaktadır. Bitmiş proje üretimlerini, inşa edilmiş yapısı olma ölçütünü yüceltir ve mimarın kendi egosu altında ezilmesine, “özdenetim”inden kopmasına neden olur. Tarihin sadece inşa edilmiş nesnelerle şekillenmediğini algılayanın bir yolu farklı üretimleri, farklı coğrafyaları ve başka aktörleri de kapsayan bir anlatıyla, eleştirel bakış açısının gelişmesine alan tanıyarak mümkün olabilir.

Emma Goldman geleneksel tarih anlatımında öne çıkarılan tarihi kişilerin tüm insanlığın gelişimini yönlendirmiş gibi aktarılmasını eleştirir. Bu durum geriye kalan tüm insanları, pasif olmaları beklenen bir toplum yapısına şartlamaktadır. Oysa bütün insanların eylem gücü vurgulansa bireyler hareket etme ve tarihe yön verme güçlerinin bilincine varacaklardır. Eğitim sürecinin amacı özgürlüğü getirecek bu malzemeyi sunmak olmalıdır (Spring, 2010).

Okulun topluma paralel bir şekilde “kurumsallaşması” ve hatta toplumla bire bir örtüşmesi eğitimin “yeni bilgi” üretme potansiyelini ortadan kaldıran bir unsurdur. Toplumla aynı seviyeye gelmesi için eğitilen bireylerin, benzer niteliklere sahip olma yarışından çıkarak özgür bir sisteme geçiş yaptıklarında, kendi araçlarını keşfetmeye ve özgün ilişkiler kurmaya meyletmeleri beklenir. Çünkü özgür eğitim tam da bireysel kaynakların keşfedilmesi ve yaratıcı ilişkilerin kurulması üzerinden anlaşılabilir. Bireylerin kendi zekâlarına dayanarak doğru düşünce biçimlerini keşfedince mevcut toplum yapısını kırmak için heyecan duyacakları bir görüştür. Aslında bireylerin heyecanını öldüren şey yıllarca konvansiyonel eğitim aracılığıyla terbiye edilmiş olmalarıdır. Tolstoy’a göre bu durum *kültür* kavramıyla açıklığa kavuşur. Okullar eğitimin değil bir kültür akışının gerçekleştiği, herkesin kendi öznelliğini inşa ettiği yerler olmalıdır. Hoca yalnızca bir yelpaze sunmalı ve öğrenci istediklerini seçerek eğitime yön vermelidir. Eğitim ceza ve ödül sisteminden sıyrılmalı, öğrenci yalnızca heyecanı ile yönünü bulmalıdır. Eğitimle kültürün birbirinden ayrı olduğu kavranarak özgür olan kültür seçilmelidir (Spring, 2010). Bireyler özgür kültür sayesinde çok sesli etkileşim kurabilirler. Eğitim kendi meşruluğunu yeniden kazanırsa toplumun özgürleşmesi için bir imkân doğar.

Özgür eğitimin meşruluk kazanması öğrencinin kendi dünyasını keşfedebileceği bir alana sahip olmasını sağlayacaktır. Buna tek bir yöntemle ya da başı sonu belli bir aşama sonucunda ulaşamaz. Özgür eğitim ancak ucu açık bir süreçle mümkün olabilir. Bunun sağlanabilmesi için eğitim alanında söz sahibi olan başaktörlerin yapabilecekleri kadar öğrencilerin de kendi etkinlik alanlarını genişletmek, diğer mimarlarla ve toplumun geri kalanıyla beraber üretmeye elverişli bir zemin yaratmak gibi bir eylem alanları vardır. Bu alanda yine hiyerarşik bir iktidar ilişkileri örüntüsü oluşmasını engellemek anonim ve çoklu katılımı, fraktal ve anlık eylemlerle örülecek kurgusuz bir ilişki sayesinde mümkün kılınabilir.

2.3 İktidar, Biyo-politika ve Prekarite Ekseninde Mimari Üretim İlişkileri

Mimarlık alanındaki aktörlerin kullanılan dil, hakim söylem ve eğitim sürecinin etkisiyle bir iktidar alanını tanımları ve tanımlamaları üretimin hiyerarşik karakterini belirlemektedir. Bu düzey ilişki biçiminin değişimini mümkün kılacak bir analiz için 19.yy'dan bugüne değin iktidar kavramını şekillendiren baskın ideolojilerin yönlendirdiği üretim ilişkileri yeniden açılmalıdır. Değişim olarak tarif edilen şey mimarlığın esnek ve güvencesiz çalışma koşullarının ayrıcalıklı, “beyaz yakalı” ve “elit” gibi etiketlerle meşrulaştırılmadığı bir yaklaşımdan geçer.

Mimar emeği de tüm emek türleri gibi hayatın finansallaşmasından payını alır. Artık belirli bir süre boyunca çalışan bireyin yerini bütün yaşamını bir şirket gibi yönetmesi gereken birey almıştır. Bireylerin ekonomik olarak yaşamlarını sürdürebilmeleri için becerileriyle ilgi alanlarına sürekli yenilerini katmaları ve iletişim ağlarından kopmamak için farklı alanlarda varlık göstermeye/“çevrimiçi” olmaya devam etmeleri gerekmektedir. Ancak bu “aktif” yaşantı eşitliği gözetilen yeni üretim süreçlerinin potansiyelini de taşımaktadır: Çalışmanın yaşamın her alanına nüfuz etmeye başlaması ve iletişimin hızlanmasıyla birlikte ortaya çıkan dayanışma ve mücadele olanakları kadar bunların mimarlık alanında doğurduğu yaratım olanakları ve kolektif çalışma biçimleri de dikkate değerdir. Bu potansiyellerin araştırılması değişimin ne şekillerde gerçekleştirilebileceği hakkında öneriler sunacaktır.

Üretim alanındaki iktidar kavramı başaktörlerle sınırlı değildir. Hâkim ideolojilerin hemen her bir bireydeki tezahürü benzerdir; bir başkası üzerinde tahakküm kurulur veya üzerinde kurulan tahakküme hak verilir. Dolayısıyla değişim karar

mekanizmasında baskın olan özneler üzerinden değil, eyleme gücü kısıtlanmış olan “diğer” aktörler üzerinden de düşünölmelidir. Bu sebeple tarihselliğı içerisinde iktidar ve üretim ilişkilerinin tanımlanması faydalı olacaktır.

Alev Erkilet “Bilgi ve İktidar” makalesinde iktidar kavramının farklı tanımlarını derlemiştir. Bunlar, “bir grubun, bir diğer grubun (iktidar etkisi olmaksızın değıştirmeyeceğı) davranışlarını kendi istedikleri doğrultuda değıştirmesi ve kendi değıştirmedeğı davranışlarının değıştirilmesini önlemesi”, “tasarlanmış sonuçların üretimi ve kolektif olduğı iddia edilen hedefler uğruna itaatin garanti altına alınması” ve “kişinin kendi hedeflerini yerine getirme muhalefeti önleme kapasitesi” şeklinde toparlanabilir (Erkilet, 2014, s. 115). İktidar kavramının bireylerin üzerinde baskı ve direnç arasında gidip gelen bir etkisi vardır. Bu kavram üretimin devamlılığını sağlayan olguların nasıl benzer şekilde algılandığını ve öznelerin nasıl uyum gösterdiğini açıklar. Bu ortak algı kişiler hangi toplumsal tabandan olurlarsa olsunlar (hem üretim hem de üretim dışı alanlarda) birbirlerini etkilemelerini veya üzerlerinde kurulan baskıyı meşru görmelerini sağlar.

Nicos Poulantzas sınıf ve iktidar kavramlarının özdeş veya birbirinin temeli olmadığını vurgulayarak söz konusu kavramların özünde ilişkileri (ilişkiler herhangi bir iktidar alanı için onun etkilediğı başka grupları da kapsayacağından) nitelediğini belirtmektedir (Poulantzas, 2014). İktidar tek bir toplumsal sınıfa ait bir kavram olmasa da hâkim ideolojinin düşünce biçimlerine nüfuz etmiş olmasıyla her ölçekte var olur. İktidar bireylerin bir bakıma kendi arzularıyla üretim ilişkilerini hiyerarşik bir düzende kurmalarına sebep olmaktadır. Herkesin ailede, okulda, sokakta, işte bir diğeri üzerinde kurduğı tahakküm olarak karşımıza çıkar.

İktidar kavramı hâkim ideolojiler üzerinden tanımlandığından dolayı bir ilişki biçiminin iktidarsız kurulabilmesi için ideolojinin ne olduğunu tanımlamak gerekmektedir. Fransız İhtilali’nden hemen sonra üretilen ideoloji kavramı içerdiği başka pek çok anlamın yanı sıra insanların toplumsal gerçekliğin karmaşıklığını anlayabilmesini ve sebep sonuç ilişkisi kurabilmesini kolaylaştıran yol haritaları olarak açıklanmaktadır. Karl Marx ideolojiyi toplumsal gerçeğin insan bilincine yansması ve mistifikasyon olarak iki şekilde açıklamıştır. İlki dil, felsefe, siyaset gibi bir üstyapı unsuruyken (-izm’lerin oluşumu: faşizm, liberalizm vb.) ikinci anlamı ise toplumsal gerçekliğin çarpıtılmasıdır (Örs, 2014).

Sınıf yapısı üzerinden düşünöldüğünde ekonomik olarak en alt seviyede bulunanlar kendi gerçek sınıfsal çıkarlarının bilincine varamadıklarında hâkim sınıfların kendi ideolojilerine dayanarak oluşturdukları, gerçek durumun tam tersini gösteren bir sahte bilinç edinirler. Örneğın kapitalist bir toplumda üretim-alım-satım üzerine bir dünya kurulmuştur. Kapitalist için ürünün alım-satım dışında bir anlamı yoktur. Oysa üretim aşaması (alınan-satılan bir meta haline gelmeden) insan-doğa, işçi-işveren gibi başka alış-veriş ilişkilerini de barındırır. Kapitalist düzendeki bireyin gelinen noktayı tarihin son aşaması olarak benimsemesi, toplumdaki konumu dolayısıyla edindiğı dünya görüşü yanlış bilinç olarak tanımlanmaktadır. Marx yanlış bilincin bireyler için gittikçe daha da kavranamaz olmasını “iş bölümü”nün ortaya çıkmasıyla saydam toplumdan opak topluma geçiş şeklinde açıklamaktadır. Amaç ile eylemin arasına başka unsurlar girmiştir. Üretim araçlarının, üretimi gerçekleştirenlerin ve düşüncenin ayrılmasıyla insanlar dünyayı kendi uğraşları üzerinden algılayamamaya, farklı ve gerçek dünyayı görememeye başlamışlardır. Bireyler içinde üretip, alışveriş ettikleri mekanizmanın arz-talep dengelerini, hammaddenin nereden geldiğini ve üretim araçlarının kim tarafından nasıl üretildiğini bilmezler. Artık üretim süreçleriyle kendi yaşamları arasında ilişki kuramadıkları ışık geçirmez bir toplumda yaşamaktadırlar (Örs, 2014).

Marx’ta ekonomik bir alana işaret eden ideoloji kavramına Gramsci din, dil, felsefe ve değerler gibi toplumun üretmiş olduğı tüm zihinsel ürünleri eklemiştir. Bireyler sistemdeki rolleri dolayısıyla dengelerin tamamına hâkim olmasalar da içinde bulundukları koşullardan memnun değildirler. İktidar bu memnuniyetsizliğin doğuracağı kaos ortamını devletin şiddet araçlarını kullanarak önlediğı gibi, karşı görüşlerin yüksek sesle dile getirilmesini de farklı kabullendirme yöntemleriyle önlemektedir. Sivil toplumun ortak bir dünya görüşü vardır ve bu görüş olan bitenin “doğal” karşılanmasını sağlamaktadır. Siyasal alanın sivil alanın dünya görüşünü şekillendirme gücü kültürel iktidar olarak tanımlanır ve Gramsci’nin ifadesiyle bireyler üzerinde kurulan hegemonya aracılığıyla bu iktidar benimsetilir. Modern zamanlarda hegemonyanın sağlanabilmesi için ekonomik çıkardan fazlası gerekmektedir. Entelektüel ve ahlaki açıdan da iktidar ele geçirilebildiğinde rıza sağlanmış olmaktadır (Örs, 2014). Mimari üretim ortamında bu durum sosyal statü dolayısıyla tatmin, toplum yapısı sayesinde ve eğitim süresince belirlenen ilişki biçimleriyle çalışma pratiğine aktarılan empati ve rıza şeklinde karşılık bulmaktadır.

Althusser (1978) üretilen tüm bu kavramlar üzerine iktidarın tarifini tek bir güç olarak değil, toplumun her alanına yayılmış bir örgütlenme olarak derinleştirmiştir. Dolayısıyla iktidar “devletin ideolojik aygıtları” aracılığıyla da varlığını haklı, yerinde ve vazgeçilmez kılmaktadır. İdeolojik aygıtlar sadece devlet tekelinde değil aynı zamanda sivil topluma da aittir. Sivil toplumun devletleştirilmesi devletin kendi değerlerini topluma dayatarak vazgeçilmez kılması anlamına gelir. Eğitim kurumları, basın, dini kurumlar, sanat vb. birer ideolojik araç olarak mevcut durumu meşrulaştırmak adına değerlerin toplumca içselleştirilmesini sağlar.

Ekonomik ilişkiler temel alınarak tanımlanan bu kavramlar bireyler için katı ve durağan bir düşünce yapısını tasvir ediyor olsa da ortamın kendisi geçici ve sürekli değişken bir üretime işaret etmektedir. Sistem, her türlü üretimi alınıp satılabilen bir metaya dönüştürerek kendisine mal ederken bireyleri sürekli kendilerini geliştirmeleri ve yer/konum değiştirmeleri gereken, üretirken başkalarına ihtiyaç duyan, pasif ve ücretli çalışanlarına dönüştürür. Bu devingen ortamda mimari emek süreçlerinde de görüldüğü gibi üretim derinliğini kaybeder; tektip yapı elemanlarının kullanılması, dolayısıyla zanaatkârlık boyutunun yok olması gibi etkenler mimarlığın farklı zeminlerde köklenme olanağını azaltmıştır. Bu durum mimarlık alanındaki aktörlerin hareket alanını ve eylem kapasitesini daraltan sebeplerden biridir.

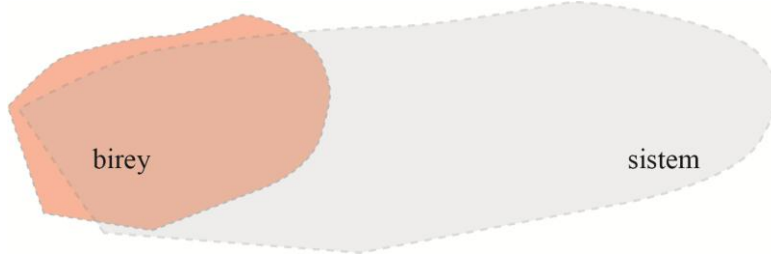
Üretim şartlarını belirleyen ekonomik güç sahipleriymiş gibi gözüксе de bu gücün sahipleri çoğunluğu oluşturan öğrenci ve yeni mezun mimarlarla karşılaştırıldığında azınlıktadır. Mevcut sistem içerisinde çoğunluk üzerinden örgütlenerek bir fark yaratılabilir. Örneğin yapılan üretimin/verilen emeğin ekonomik karşılığının alınamadığı veya işlerin dağılımında “starlaşma”nın etkisiyle homojenleşme sağlanamayan mimarlık pratiği sadece ekonomik gerekçelere dayandırılarak meşrulaştırılabilse dahi bu alandaki faaliyetlerin stajyerler ve düşük ücretlerle çalışan yeni mezunların varlığına bağlı olduğu aşîkârdır. Çoğunluğun tercihleri itibardan beslenen ve bu itibarı kötü şartlarda çalışma gerekçesi olarak sunan ofisler için önemlidir. Bugün tasarım ofisi sahibi kimliğiyle hareket eden pek çok mimarın itibarlarını beslemek adına akademiyle iyi ilişkiler kurdukları ve proje stüdyolarında öğrenciye olan görünürlüklerinden beslendikleri görülüyor. Bu iki tespit arasındaki bağ, öğrencilerin stajyer veya çalışan olmak üzere iletişime geçeceği ofislerin çekiciliklerini belirleyen etkenlerden bir tanesidir.

Alışılmış ilişkilerin dışına çıkmak ve sistemin içinde sistemin araçlarını sisteme karşı kullanmak, çoğunluğu şartları belirleyen güçlerden birisi haline getirebilir. Bu önerme, Hannah Arendt'in tarihsel bir döneme ilişkin olarak işaret ettiği bir tespiti uyarlanırsa: Avrupa'nın Amerika'nın koşullarına dair kaygısı çoğunluk yönetimi koşullarında yönetimle toplum arasında bir ayrımın mevcut olmadığını düşünmesi ve bu durumda toplumun baskıcı bir nitelik kazanarak, bireysel özgürlüğe hiçbir alan bırakmamasıdır. Tocqueville'den alıntılandığı üzere toplumsal koşulların eşitliği durumunda kamuoyunun şiddet içeren bir zorlama olmaksızın bir şeye onay vermemesi çok güçlü bir tavidir ve muhaliflere alan bırakmaksızın onları da uyum göstermeye iter (Arendt, 2012). Mimari üretim pratiğinde çoğunluğu yeni mezun mimar ve öğrenciler meydana getirir. Bu çoğunluğun sistemle özdeş olma kısılcasından sıyrılabilmesiyle dengeleri belirleme potansiyeli açığa çıkacaktır. Bu da eğitim süresince sektörden ayrışarak kendi evrenlerini inşa etmeyi başardıklarında mümkün olabilir. Böylece üretim alanının diplomalı çalışanlar kanadında saygınlığa sahip olmakla ilişkili olan dengeler, bu yeni kurulan yatay üretim ilişkilerinin popülerlik niteliğinin değişmesiyle yeniden belirlenebilir ve “diğer” aktörler ortamda dolaylı yönden söz sahibi olabilirler. Bu güç, beyaz yakalıların hayatları boyunca eğitilerek edinlikleri iş ahlakıyla ellerinden alınan gücüdür.

Ancak bu tespitin ardından Arendt (2012), Avrupa'nın öngöremediği gelişmenin konformizm olduğunu da belirtmektedir. Toplumsal koşulların eşitliği, şartların iyileştirilmesi veya belki beyaz yakalı şartlarında sadece “statü” dolayısıyla düşülecek konformizm tehlikesi bütün kitle toplumlarının özgürlüğünü tehdit eden bünyevi özelliğidir. Yeni yetki alan mimarı sorgulamadan itaat etme ve uyum sağlama zorunluluğundan azat edecek şey, öğrenciliğinde inşa etmeyi başardığı kendi alanında koruyacağı heyecanı olabilir.

Hardt ve Negri (2001), iktidarın modern dönem ve öncesinde daha çok üstyapı üzerinden topluluklara tesir ettiğini ancak bireysel eylemlerin bütünlüğünü kapsama noktasına erişemediğini belirtirler. Bilince ve bedene tamamen nüfuz etme 20.yy'ın sonlarında iktidarın biyo-politikleşmesiyle mümkün olur. İlk kez Foucault tarafından kullanılan biyo-politika kavramı toplumun her parçasına etkiyerek aktörleri bireyselleştirir. Toplumun tek bir bünye gibi tepki vermeye başlaması bireylerin hijyen, beslenme, giyim, sağlık, iş hayatı ve kişisel zaman gibi her şeyi hegemonyanın getirdiği normlar üzerinden kabul etmesini sağlar. Bedenle ilgili olan

her şey biyo-politikanın konusu olarak bireylerde otokontrol mekanizmalarına dönüştüğünden bizzat sisteme dönüşen bireye “dışarısının yokluğu” (değişimin imkansızlığı) hissini verir (Şekil 2.4).

Şekil 2.4 : Biyo-politika'nın etkisindeki birey.

Diğer alanlarda olduğu gibi üretim alanında da biyo-politik bireyselleşmenin göstergesi öznelerin hayatlarının her bir unsurunun yönetime tabi olmasıdır. Hayatın “işleşme”si aktörleri kendi hayatlarının “yönetici”leri haline getirir. Aktörler sürekli iş değiştirmek ve kendilerini geliştirmek zorundadırlar. Yapılan “iş”in niteliği kimisi ücretli kimisi gönüllü olmak üzere farklılık gösterir. Bu işlerin bir kısmını aynı anda yaparlar çünkü sosyal ağın içerisinde yer almaları, iletişim ağlarını hiç durmaksızın geliştirmeleri ve görünürlüklerini sürdürmeleri gerekmektedir. Bireyin kendi kendisinin yöneticisi olması hali “organik bir itaat rejimi”ne işaret eder. Biyo-politikanın oluşturduğu ve yaydığı biyo-iktidar tüm ilişkilerin derinliklerine işleyen bir kontrol mekanizmasıdır.

Hardt ve Negri yeni bir iktidar paradigması olarak biyo-iktidarın kökenini açıklamak için Foucault'nun disiplin toplumundan kontrol toplumuna geçiş tanımlamasından bahsederler. Disiplin toplumunda henüz bireyselleşme yoktur ve disiplin kurumları (hapishane, fabrika, tımarhane, hastane, üniversite, okul vb) aracılığıyla mantık disiplinin aklına uygun hale getirilerek toplumsal yapı belirlenir ve toplumun itaati sağlanır. *Dispositifler* olarak kavramsallaştırılan “yaygın aygıtlar şebekesi” tarafından “toplumsal komuta mekanizmasının” adalet anlayışı, alışkanlıkları ve üretici pratikleri üretilir ve düzenlenir. 20.yy'ın sonlarında ortaya çıkan kontrol toplumundaysa, “komuta mekanizmalarının giderek daha demokratik, giderek daha fazla toplumsal alana içkin hale geldiği, yurttaşların beyinleri ve bedenleri üzerinden dağıldığı” bir sistem söz konusudur (Hardt ve Negri, 2001, s. 47-48). Özneler

tarafından içselleştirilen iktidar toplumsal bütünleşme ve dışlama davranışlarının artmasına neden olur.

Aktörlerin mimarlık ortamındaki kontrol mekanizmasını tanımlaması ve sistemdeki öznelliklerinin nasıl kurulduğunu keşfetmesi şartları değiştirmek için hem analitik hem de pratik bir araç elde etmelerine yarayacaktır. Foucault (2005)'ya göre varlığın incelenmesi, öznenin kurulmasında etkin olan hakikatlerin olumsuzluğunu ortaya koyacağı ve dolayısıyla çizdiği sınırların aşılamaz olmadığını farkına varılacağı için önemlidir. Böylece sınırların katı olmadığı görülebilir ve dayattığı kimliğin dönüştürülebilirliği anlaşılır. Özne bilgi, iktidar ve etik eksenlerinin bir araya gelmesiyle oluşan deneyimlerinin kurulma biçimlerini çözümlerse pratiklerini eleştirmeye başlar.

Marx'ta ekonomik alanla sınırlanan sivil toplum anlayışına karşılık Hardt ve Negri çoğulluğun ve çok boyutluluğun paradokslarıyla tanımladıkları toplumsal *biosu* koyarlar. Bireyin toplum içerisinde belirli durumlara göre şekillenen yaşam biçimi olarak tarif edilebilecek *bios*, bireylerin ortak ve gündelik eylemlerini normalleştiren biyo-politik disiplin aygıtlarının toplumla içselleşmiş halini açıklamak için kullanılmaktadır. Biyo-politikanın hakim olduğu günümüz toplumunun önemli sorunlarından birisi bireyselliğin öne çıkmasıyla öznenin öznelliklerinin temelde aynı mekanizmaya dayandığını fark etmelerinin güçlüğüdür. Levent Şentürk (2013) bazı böcekbilimsel bulgular üzerinden biyo-politikayı açıklarken bu noktaya değinerek, böceklerin duygulanımsal (*affect*) toplu tepki kapasiteleriyle, günümüzde biyo-iktidarın etkisi altında olan insanların göstermesi beklenen “doğal” işlevsellik arasında bir benzerlikten bahseder. Böcekler “bireysellik”lerine rağmen sürüye tabidirler.

Bireylerin yanıldığı nokta, iktidar mekanizmasının öne çıkardığı bireyselliğin, yaratma arzusu veya yaşama duygusundan çok otonom bir “yabancılaşma” anlamını barındırmasıdır. Ticari üretime bakıldığında nesnelerin öznelersene öznelliğin üretimi için olduğu görülür (Hardt ve Negri, 2001).

Artun (2014), biyo-politikanın ortaya çıkışını iş bölümü yüzünden kafa emeğiyle fiziksel emeğin birbirinden ayrıldığı Fordist dönemin ardından gelen Post-Fordist dönemin içinde ele alır. 1930'larda hâkim olan ve devletin korumacı, düzenleyici bir rol üstlendiği liberalizmi takip eden Post-Fordist dönem, 1970'lerde küresel

neoliberal sermayenin yeryüzü üzerinde sınırsızca hareket etmesini olanaklı kılan politikalarla başlar. Post-endüstriyel olarak da tanımlanabilecek bu dönemde maddi birikimin yerini mali büyüme, üretimin yerini finans alır. Ulusal devletlerin yerini uluslararası şirketlerin almasıyla dünya büyük bir atölyeye döner. Uluslararası ölçekte sık sık sektör ve yer değiştiren, birleşip ayrılan şirketlerin hareketi sistemi esnek, eğreti, gelip geçici, riskli ve güvencesiz hale getirir. Emek niteliksel bir dönüşüm geçirirken örgütlenmesi de çöker. Çalışanların sık sık iş değiştirmek zorunda kaldığı güvencesiz ortam mesleksizleşmeye yol açar. Bu biyo-politik organizma dijital teknolojileri bir araç olarak kullanarak herkeste ve her ilişkide tanımlanır. Bu araçlar mekân dahil hiç bir sınır tanımaz; bireyler “boş zaman”larını kaybeder. Gereksinimlerin karşılanmasından çok “gösterge üretimi” öne çıkar. İletişimde sembollerin öne çıkmasıyla farklılık ve kimlik üretimi vurgulanır. Sembolleri yayan tüketici de bir nevi endüstrinin çalışanı olur.

İş süreçleri ve emeğin niteliği üzerinde “kurumsal kültür”ün etkisi artar. Artık “ben” değil “biz” vardır. Çalışma hayatının her evresi “yönetim tasarımı” ve “iletişim tasarımı”yla özdeşleşir; bu durum her üretim alanını “yaratıcı endüstri”ye çevirir. Yenilik, buluş ve yaratıcılıktan beslenen bu endüstri içerisinde bireyler sürekli kendilerini geliştirmek ve sosyal ağın içerisinde yer almak zorundadırlar. Bireylerin attığı her adımın “iş”e dönüşmesiyle 7/24 çalışma doğar.

Bu ortamın çalışma koşulları esneklik, eğretilik, gelip geçicilik, geleceksizlik ve belirsizlik gibi anlamları kapsayan prekarite (güvencesizlik) kavramıyla açıklanmaktadır. Bu tanımlama proletaryanın yok oluşunu değil aksine büyük kitlelerin bu kesimle birleştiğini göstermektedir. Post-endüstriyel dönemde, daha önceki dönemlerde olmadığı gibi, orta sınıfları, “beyaz yakalı”ları ve erkekleri de içerecek şekilde toplumun bütün kesimlerine yayılan ve Post-Fordizmle birlikte ekonomik olarak zorunlu tutulan proletaryalaşma olgusu, prekarite (*precarity*) ve proletarya (*proletariat*) sözcüklerinin bir araya gelmesiyle icat edilen prekarya (*precariat*) kavramıyla açıklanmaya başlamıştır. Bu kavram, bilgi toplumunun ve endüstrilerinin yaygınlık kazandığı; “sıvı modernlik”ten bahsedilen; risk toplumu, “yeni ekonomi”, “yeni kapitalizm” ve ağ toplumu gibi kavramların ön plana çıktığı endüstrileşme sonrası dönemi en iyi anlatan araçlardan biri olmaya devam etmektedir (Gill ve Pratt, 2013).

Mimari üretim ilişkilerini ve ekonomisini Marksist düşüncenin çeşitli alımlamalarını dikkate alarak iktidar ve ideoloji gibi kavramlar ışığında gözden geçirdikten sonra, Negri ve Hardt'ı da içeren Otonomist Marksistlerle birlikte, günümüzdeki üretim olgusunun ve insani ilişkilerin nasıl esneklik, geçicilik, yaratıcılık, prekarite (güvencesizlik), fiziksel olmayan emek ve duygulanımsallık gibi kavramlar ışığında incelenmesi gerektiği görülmektedir. Yaşamın her boyutunun iş haline gelmesi ve ağ toplumunun bir zorunluluğa dönüşmesiyle birlikte iş ve özel yaşam ayrımının kalkması sonucu çalışanlar pek çok farklı profesyonel işi, toplumsal görevi, kişisel gereksinim ve uğraşı esnek ve sürekli değişen koşullarda bir jonglör gibi idare etmektedir. Mimarın bir iş bulabilmek ve hatta bir çalışma ortamına stajyer olarak kabul edilebilmek için öğrencilik hayatından itibaren yetilerini geliştirmesi, özgeçmişine ekleyebileceği farklı niteliklere sahip olması, yani sürekli çalışması gerekmektedir. Artık “araf”taki çalışanın olabildiğince çok bilgisayar destekli tasarım programını iyi seviyede bilmesi gerekliliği onun yaratıcı mimarlık endüstrisinde yer alabilmesi için neredeyse tek ve yeter şarta dönüşmüştür. Bilişimle potansiyelleri artan zihinsel mimari üretimin olanakları yadsınmamakla beraber ofislerin bu teknikleri son imajın çıkışı veya insan faktörünü daha aza indiren teknik bir pratiğe geçişin adımı olarak ön planda tutukları görülmektedir. Hatta bu durum yaratıcı üretimin derinliğini kaybetme sebeplerinden birisi olarak gösterilebilir. Mimarın profesyonel olarak çalışmaya başlamadan pratiğin hegemonyası altına girişi pek çok bilgisayar destekli programı öğrenme yükümlülüğüyle gerçekleşir. Mimar, profesyonel hayatın beklentilerini karşıladığı halde maddi-manevi karşılık alamadığı gibi, vermeye ve almaya alışmış öznel bu konumlarını değiştirmeksizin sonu olmayan tek yönlü ilişkilerine devam etmektedirler. Bu durum çalışma şartlarına, iş bulamamaya, işten çıkarılmaya, kısa süreli iş tanımlarına baştan razı olunmasının da nedenlerindendir.

Gerek sektörel üretime yeni çalışan olarak katılım durumu, gerekse güvencesiz çalışma yalnızca mimarlık içerisinde karşılaşılan bir durum değildir. Biyo-politika tarafından yaşamların ve bedenlerin kontrol edilmesinin güvencesiz çalışma koşullarıyla birlikteliğini Susan Leigh Foster dans alanından bir örnekle açıklar. Foster, kültürel emeğin bir türü olan dans alanında birden fazla tekniğe hâkim çalışanlara/dansçılara gereksinim duyulduğunu belirterek bu talebin, disiplinler arası alanın olanaklarını kullanmayan, yani belirli bir estetik bakış açısından bağımsız

olarak yalnızca o güne kadar biriken sözcük dağarcığını kırılmaz bir kabuk altında homojenleştirmesi beklenen dansçılarla sonuçlanacağını aktarır. Dansçılar bu tip bir yeni çağ (*new age*) icraatında bir sanatçı olarak değil, para kazanmak için kendini eğiten *kiralık bedenler* olarak kavramsallaştırılmaktadır. Koreografik amaçlarını desteklemesi için yeni teknikler geliştirmedeği halde, dansçının estetik görüşünü benimsemeyen ve ihtiyaç duyduğu “çok” yetenekli bedenin kendisini yetiştirmiş olarak üretime katılmasını bekleyen “bağımsız koreograflar” yeni bir sektör tanımlamaktadırlar (Foster, 2009). Hâlbuki sadece tekniklerin “teknik” olarak birbirine geçirilmesiyle yeni bir bilgi üretilememektedir. Üretim ilişkileri güvencesizliği getiren hiyerarşik yapıda olmasıyla beraber çalışanın yaratıcılığı da ortadan kalkmıştır. *Kiralık beden* kavramı çalışanın pek çok farklı teknik bilgiyle birlikte fiziksel ve duygusal özelliğe sahip olması gereksinimine ve bir yaratım olarak üretimdeki payının değersizleştirilmesine dair kullanışlı bir metafor sunmaktadır. Bu tür üretimin başarısı Foster’a göre eserlerin tanıtımını yapmak için harcanan girişimci çabalara bağlıdır. Yaratıcı sektörler arasında sayılabilecek mimarlık ofisleri de “yeni” bir bilgi üretmedikleri halde itibar endüstrisinden beslenmekte, böylece üretimlerinin devamlılığını sağlamaktadırlar.

Tespitlerinin yanı sıra Hardt ve Negri (2001)’nin önemli bir çıkarımı vardır: biyo-iktidarın güce çevrilmesi potansiyeli. Toplumun her parçasına etkiyerek aktörleri bireyselleştirirken aynı zamanda bireyselleşmede araç olan medyanın etkisiyle alternatif ve yatay ilişki ağları kurulabilir. Böylece Hardt ve Negri’nin deyimiyle “imparatorluk”un asıl gücünü oluşturan *çokluk* kavramı inşa edilmiş öznellikler üzerinden kolektifler kurulmasını olanaklı kılacaktır. *Ortak zenginlike* dayanan bir dünya tasavvuru çokluğun özyönetim ve kolektif üretim potansiyelini geliştirmeye ve kullanmaya odaklanarak hayata geçirilebilir. Otonomist Marksistlerin kavramlarından beslenen, 2000’li yılların başından itibaren bütün güvencesiz çalışanlara olduğu kadar mimarlık gibi alanlarda üretim yapan “orta sınıf” aktörlere de hitap ederek medya ve sokağı yaratıcı bir şekilde kullanan ve yatay bir şekilde örgütlenen yeni emekçi hareketleri ve yeni prekarite aktivizmi de güvencesizliğe karşı kolektif mücadele ve dayanışma yolları araştırmaktadır. Güvencesizliğe karşı teoride ve pratikte ortaya çıkan bu tür mücadele biçimleri yalnızca sendika-siyasi parti ikiliği gibi geleneksel yöntemlerin çıkmazlarına çoğulcu çözümler getirmesiyle önemli değildir. Bunlar aynı zamanda, bizzat prekarite olgusu sayesinde, müşterek

ihtiyaçlar doğrultusunda kolektif ve yaratıcı eylemlerin peşine düşölerek anti-hiyerarşik üretim, örgütlenme ve ilişkilenme biçimleri kurulabileceğini de gösterir. Bu anlamda prekarite olgusunun da Hardt ve Negri'nin tasvir ettiği *ortak zenginlik* dünyasının kurulmasında özyönetime dayanan kolektif çabaların örgütlenmesine katkı sunabileceği görölmektedir ve mimari yaratım açısından bakıldığında nihayetinde eşitlik, adalet, saydamlık ve yatay örgütlenme gibi değeri temel alan kooperatif benzeri alternatif üretim biçimlerinin imkânlarının araştırılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Bu bölümde açılanmış olan mevcut ilişkilenme biçimlerinin sorunlarına yönelik Herkes İçin Mimarlık Derneği'nin çözüm arayışı önemli bir yer tutmaktadır. Derneğin tartışmaları mimarlığın eylem alanı, kimlere ve ne karşılığında hizmet ettiği üzerinden şekillenmektedir. Pratikte alternatif ilişkilerin kurulabilmesi için potansiyeller barındırdığı düşünölen oluşumun niyetleri ve bugüne kadarki çalışmaları tezin bir sonraki bölümünde tartışmalarla aktarılacaktır.

3. ALTERNATİF BİR DENEME: HERKES İÇİN MİMARLIK (HİM)

Mimar toplumsal yapılar içerisinde ve formel eğitim sürecinde sisteme uyum sağlamış ve hareket alanı kısıtlanmıştır. Bu durum pratik hayatta kurulan ilişkileri belirler. Mimar üretim alanında söz söyleyen olarak henüz etken olmadığı stajyerliğini ve işçiliğini kapsayan dönemde bir nevi araftadır. Bu dönem deneyimsizlik ya da yetersizlik gibi sıfatlarla kodlanarak olumsuz çalışma şartları meşrulaştırılmaktadır. Oysa üretim aşamasında, söz söyleme yetkisi olmayan araftaki mimarların emek gücü önemli bir yer tutmaktadır. Tartışmalar ve bunlar üzerinden tahayyül edilebilen çözümlerde odaklanılmayan bu “araf” üzerine düşünmek mimarlık ortamının sorunlarına yeni bir perspektif kazandıracaktır.

Alternatif bir üretim yaklaşımı arayışında dili ve söylemi yeniden kurabilecek heyecana sahip, henüz pratik hayat içerisinde asimile olmamış öğrencinin önemli bir yer tuttuğu açıktır. Söylemleri okuyabilecek eleştirel görüşe ulaşmak öğrencilik aşamasında dili yeniden kurmakla mümkün olabilir. Mevcut olanı okuyabilmek “araf”ın direncini arttıracak; öğrencinin etkinlik alanının genişlemesiye yeni patikalar keşfetmesinin önü açılacaktır. Böylece bireyin toplumdaki rolü sadece dâhil olunan toplulukla ve tüm toplumun üyeleriyle paylaştığı değerlerce değil; kendini keşfederek kuracağı, “yeni”yi üretme potansiyelini içerisinde barındıran “özgür kültür” tarafından belirlenecektir. Spring özgürlük kavramının sadece yasaların sağladığı politik özgürlük ve eşitlik anlamını içermediğini vurgulamaktadır. Kişi kendi inançlarının ve eylemlerinin denetimine hakim olabilirse bilinci içselleşmiş otoriteden sıyrılarak özgürlüğü yaşayabilir. Kısıtlama altına alınmış kültüre karşılık gelen eğitim özgür iradeyle ilişkiler kurulmasını engellemeyecek şekilde salt kültüre evrilmesinin yolları aranmalıdır.

“İşçi mimar” beyaz yakalı olarak tanımlanagelen mimarlık mesleğinin esasında mavi yakalı kanadında bir iş gücü tanımlayan, müelliflik yetisini kullanmayan çalışan çoğunluktur. Proleterleşen araftaki bu grubun günümüz koşullarının getirdiği güvenevesiz yaşantıdan sıyrılabilimleri çoğunluk olmalarını bir güce çevirerek kendi üretim ortamlarını inşa edebilmelerine bağlıdır. Profesyonel hayatta da yeni ilişki

biçimleri arayışının sürdürülmesi gereklidir. Bu, ekonomik açıdan sürdürülebilirliğin birincil şart olarak kabul edildiği mimarlık üretimine alternatif olarak çalışma ve paylaşım şartlarında eşitliğin ön plana çıktığı ve emeğin metalaşmadığı kolektif üretim süreçlerinin deneyimlenmesiyle mümkün olabilir. “Demokratik” katılımın bir kültür olarak gelişmesi, bireylerin sosyal alanda kendilerine yer açmalarına ve aktiflik alanlarını geliştirebilmelerine bağlıdır. Bu arayışta üretimin niteliği, kapsamı, etik değeri, neye ve ne için hizmet ettiği gibi aslında her mimarlık ediminin bir cevap olarak kurulduğu hususlar sorunsallaşacak; bu sorgulama sürecinin ekonomik kaygı güdülen pratik alana da yansımaları olacaktır.

Bu gözlemler, kaygılar ve öngörüler üzerinden düşünüldüğünde Herkes İçin Mimarlık Derneği (HİM) ’nin deneyimleri ve niyetleri önem kazanmaktadır. Alternatif olarak adlandırılan bu hareketin sistemde ani bir değişim yaratmayacağı açıktır. HİM’in bu tez çalışmasına konu olmasının nedeni mevcut süreçleri dönüştürebilecek veya üretim biçimlerine alternatif olabilecek patikaların keşif potansiyelini barındırmasıdır. HİM doğrudan mimarlık eğitim ve pratik alanlarının yerini tutmamaktadır; mimarlığın düşünsel ve etkinlik alanını genişletme yolunda eşitlikçi, yatay, açık ve saydam örgütlenme ve katılıma dayanan ilişki biçimlerini deneyimleyen bir oluşumdur. Dolayısıyla aktarılabilecek olan detaylar salt bir vaka olarak değil, arayışı süren bir yaklaşımın vakası olarak ele alınmalıdır.

3.1 HİM’in Kuruluşu ve Amacı

Herkes İçin Mimarlık, 2011 yılında bir grup öğrenci ve yeni mezun mimar tarafından mimarlık alanındaki başaktörlerin odaklandığı konuların ve süregelen, hakim pratiğe dönük eğitim yapısının dışına çıkarak farklı aktörleri bir araya getirmek ve anti-hiyerarşik bir çalışma ortamı sağlamak, sosyal sorunlarda sorumluluk alarak farkındalığı arttırmak üzere “dernek” olarak kurulmuştur. Projelerini ayni ve nakdi destekler ve kişisel bağışlarla yürüten kâr amacı gütmeyen bir organizasyondur. Mayıs 2015 itibarıyla çoğunluğu mimarlar olmak üzere, şehir ve bölge planlamacısı, inşaat mühendisi, sosyolog, psikolog gibi farklı disiplinlerden toplam 86 üyesi bulunmaktadır.

Derneğin kuruluşuna ilham veren, kurucularından bazılarının da oluşumunda yer aldığı 2007-2009 yılları arasında çalışmalarda bulunmuş Ölçek 1/1 öğrenci grubudur. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi öğrencileri, aldıkları eğitimi sahada

uygulamayı amaçlayarak Ölçek 1/1'i çeşitli sosyal mimarlık üretimlerinde bulunmak üzere kendi inisiyatifleriyle kurmuşlardır (Url-2). Tasarlayıp, finansmanını desteklerle sağlayıp, sahada bizzat uyguladıkları Kahramanmaraş'a bağlı Ilıca beldesi Hacıbrahimuşağı köyünde bir öğretmen lojmanı ve Giresun iline bağlı Espiye ilçesi Zefre köyünde balıkçılar için barınak projelerini hayata geçirdikten sonra öğrencilerin mezun olmasıyla grup çalışmaları durmuştur (Şekil 3.1). Yaklaşık 2 yıl sonra 2011'de Yıldız Teknik Üniversitesi başta olmak üzere farklı okullardan mimarlık öğrencileri ve yeni mezun mimarlarla bir araya gelerek Herkes İçin Mimarlık Derneği'ni kurmuşlardır.

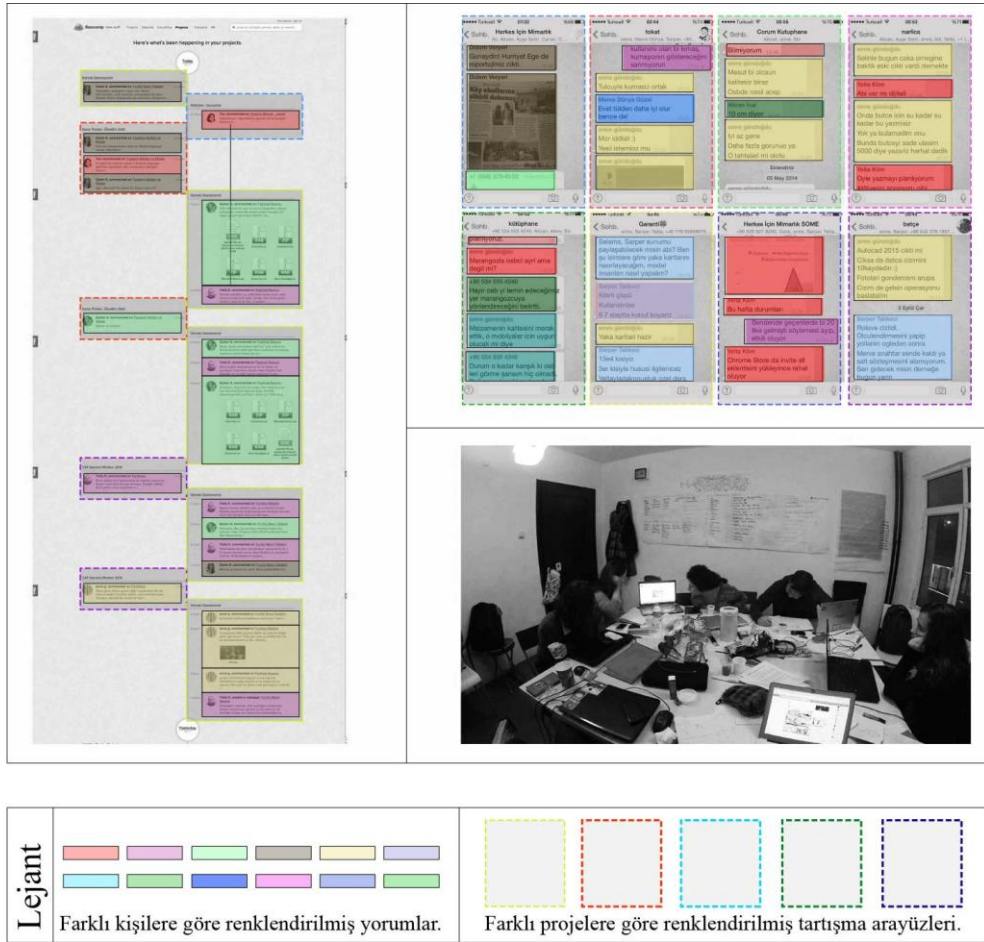

Şekil 3.1 : Ölçek 1/1'in Zefre Balıkçı Barınağı Projesi (Url-2).

Dernek, mimarlık alanının tanımladığı sınırları genişletme ve geçirgen kılma amacıyla farklı disiplinlerden katılımları teşvik etmektedir. Mimarlığın düşünce ve üretim bazında diğer bileşenlere mesafeli çalışılan bir alan olmaktan çıkıp, ortaklaşa üretilen bir olgu haline evrilmesi için çalışır. Çalışılan projelerle ilişkili kullanıcıları, ilgili idare ve finansman gücüyle bir araya getirerek ortak amaçlar çerçevesinde çalışabilecekleri bir platform olmayı amaçlar. Projeyle ilişkili herkesi gelişim sürecinde aktif aktörler haline getirme niyetindedir. Bunun için süreç sırasında muhataplar arasında ayırım ve sınıflama yapmaksızın mümkün olan en geniş katılımı ve desteği sağlamaya çalışır.

HİM, çalışmalarında çerçevesi çizilmiş programlar izlememektedir. Çözümün tek olmadığı bilinciyle muhtemel cevaplar olanaklar dâhilinde, açık uçlu bir katılımı

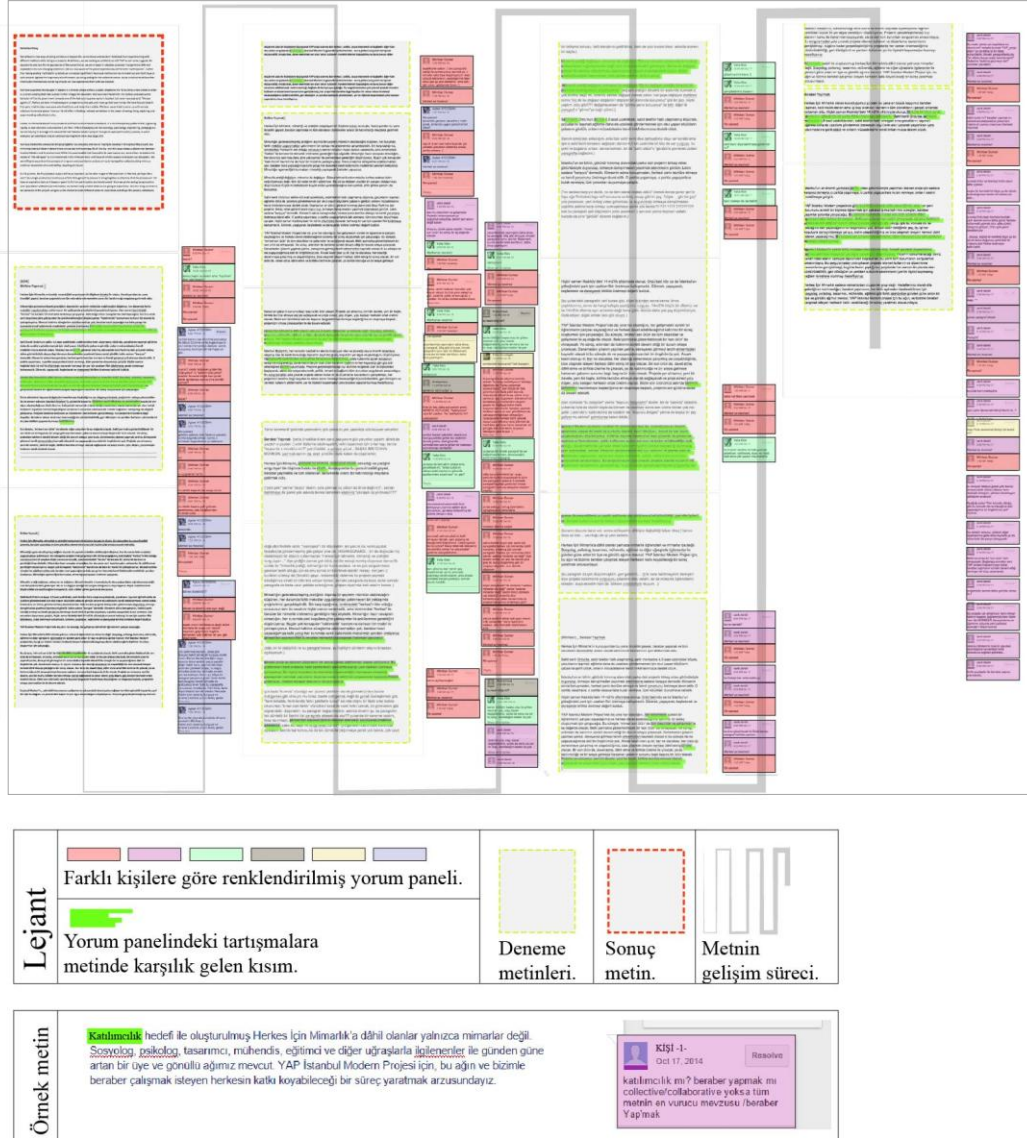
aranır. HİM'in mekân üzerinden örgütlenme biçimini okumak, metodlaştırmayacak, çok dilli, çok kollu ve yoğun ilişki biçimi hakkında fikir vermektedir. Birden fazla iş farklı üyelerce, aynı anda yürütülmektedir ve projelerin her bir aşamasında farklı kişiler aktiftir. Bu çalışmaların bazıları dernek ofisinde gerçekleşir; bir kısmı da zaman ve uzaklık kısıtlamaları yüzünden çeşitli medya teknolojileri üzerinden küçük gruplar arasındaki haberleşme ve dosya paylaşımıyla yürütülür (Şekil 3.2). Süreç, açık mecralardan sık sık paylaşılır ve her ay dernek ofisinde toplantı düzenlenerek diğer üyeler gelişmelerden haberdar edilir, gelenek nokta tartışılır ve destek gerekliyse yeni bir iş paylaşımı yapılır. Üzerine düşünülen/çalışılan projelerin sahasında bir arada olmak diğer tüm fiziki buluşmaların üstünde önemsenmektedir.

Şekil 3.2 : Sanal mecraların ve dernek ofisinin kullanımı.

Her yeni katılımcıyla farklı etkileşimlere açık olması HİM'in yaklaşımında öne çıkar. Klasik pratiklerde fikir sahipliği, müelliflik, “copyright” gibi kavramlar belirleyicidir ve klasik üretim ilişkilerinin oluşturduğu çemberi kırmayı zorlayıcı bir ego baskısı

yaratır. Oysa düşüncenin katılımcılar arasında gezintiye çıktığı, birbirinden etkilenerak geliştiği süreçte yeni deneyimlere açık olunacaktır (Şekil 3.3).

Şekil 3.3 : HİM'in ürettiği bir niyet metninin çok dilli/diyalojik olarak nitelendirilebilecek süreci.

HİM'in amacı tüm bu açık, saydam ve anti-hiyerarşik süreçlerin sürekliliğini sağlamak üzere yenilenen, devingen bir yapı oluşturmaya çalışmaktır. Böylece eğitim ve pratik alanlarında karşı çıkılan kemikleşmiş dikey ilişki biçimlerinin dernek içerisinde oluşmasını engellemektir. Öğrenci katılımları bu hedef için önemli bir yer tuttuğundan HİM, Türkiye'nin her yerindeki üniversitelerde faaliyet göstermekte ve projelerini farklı bölgelere yaymaya çalışmaktadır. Bir şeyleri değiştirmek için sadece başaktörler olan eğitmen, patron, işveren gibi “erk” sahiplerinine odaklanmak yerine her bir bireyi değişimin aktörlerine dönüştürmek gerekmektedir. Öğrencinin okuldaki pasif konumuyla iş hayatındaki tecrübesizliği

dolayısıyla üzerindeki baskının nedenlerini algılayabilmesi, enerjisini bu süreçlerde kaybetmek yerine kendi gücünü keşfetmesi, olguları bir bütünlük içinde ele alabilmesi ve yeni bir dil kurabilmesi için HİM bir zemin olma niyetindedir. Öğrencinin keşifleri kendi pasif konumunu aktifleştirme yolunda harekete geçmesini sağlayacak ve bu da sisteme yansıtacaktır. HİM mimarlık eğitimini ve tüm eğitim süreçlerini değişimler yolunda bir araç olarak görmektedir (Url-1).

Her bir projede ilişki biçimlerini ve süreçlerini çeşitlendirmek üzere denemelere girişilmesinin temelinde sosyal sorunların çözümünde inisiyatif alma bilincini artırma niyeti yatmaktadır. HİM, bunun için farklı oluşumlara destek vererek veya ortamın odaklanmadığı problemler üzerinde çalışarak gündem oluşturmaktadır. Herkes İçin Mimarlık Derneği'nin ve Ölçek 1/1 öğrenci oluşumunun kurucuları arasında yer alan İbrahim Emre Gündoğdu, Ölçek 1/1 üzerine yazdığı yüksek lisans tezinde *proaktiflik*in aktivizm alanındaki önemine işaret etmektedir. Gündoğdu'nun Randy Shaw'ın *Aktivistin El Kitabı* adlı eserinden alıntılararak Seattle ve Washington muhalefet hareketleri üzerinden açıkladığı gibi, problemli konularda karşı tarafın tezlerinin sadece temel hak ve özgürlüklere aykırı oldukları dile getirilerek savunmaya geçmek aktivist hareketi marjinalleştirecektir (Gündoğdu 2011). Oysa muhalefet edilen konunun neden ve nasıl oluştuğunun, nelere yol açacağının aktarılmaya çalışılması; muhalefetin kendi çözümünü geliştirerek kamuoyunu yanına çekmesi gerekmektedir. Mimarların da kendi düşünce ve üretim alanları içerisinde bu mücadelelerde nasıl yer alabileceklerini topluma aktarması ve birlikte çalışma ortamını oluşturmaları gereklidir.

3.2 HİM'in Yürüttüğü Projeler ve İşleyişi

Herkes İçin Mimarlık, amaçları doğrultusunda yapı üretimi, kısa süreli atölyeler, söyleşiler, yayınlar, internet portalı ve uluslararası ortak çalışmalar gibi çeşitli üretimler gerçekleştirmektedir.

Kısa süreli atölyeler, farklı yaş grupları ve toplumun farklı kesimleriyle beraber, sosyal sorunlar bağlamındaki konular hakkında fikir üretmeyi amaçlamaktadır (Url-1). Bugüne kadar okul öncesi yaş grubu çocuklardan yetişkin gruplara kadar pek çok atölye gerçekleştirilmiş; bazı atölyelerde katılımcıların kendi ortamlarıyla ilgili mimari fikirleri tartışmak, bazılarında mimarlığa dair bir bilinçlenme yaratmak, bazı atölyelerdeyse sosyal sorunlar ve kent hakkında farkındalık oluşturmak üzere

çalışılmıştır (Şekil 3.4). Kısa süreli atöyeler daha fazla kişiye, daha kısa sürede ulaşmanın aracı olarak görülmektedir.

Bu atöyelerden ilki Gezi Parkı projesinin ilanının ardından, 2012 yılında “Herkes İçin Taksim” başlığıyla gerçekleştirilmiştir. Sosyal medya ve basın aracılığıyla duyurulan atölyede amaçlanan kentle ilgili konularda “herkes”in söz hakkı olduğu gerçeğini pekiştirmek ve problemleri bir durumu gündemde tutmaktır. Atölye, doğrudan bir eylem çağrısı değil, proaktif eylemler dizisinin tasarımı üzerine bir girişimdir. Halkın farklı kesimlerinden katılımcılar bir gün boyunca sürecin problemleri yönlerini tartışmış ve kamuoyu oluşturmak üzere etkili eylem yolları aramışlardır. Öne çıkan önerilerden Gezi Parkı’nda şenlik düzenleme fikri hayata geçirilmiştir (Şekil 3.5). Şenlikler aracılığıyla kent sakinlerinde soruna dönük bir farkındalık oluşmuş, kent hafızası bu bölgede vakit geçirilerek beslenmiştir. Ayrıca parkın kullanılabilirliğinin farkedilmiş olması ve kentsel yaşam alanlarının geleceğini dert edinen kentliler arasında etkileşim yaratan bir platforma dönüşmesi dayanışma ortamına bir katkı olarak okunabilir. Etkinlik, “Geleneksel Gezi Parkı Şenlikleri” adıyla çeşitli aktivitelerle beslenerek 10 kez gerçekleştirilmiştir.

Şekil 3.4 : Çocuklarla gerçekleştirilen “Olay Mahalli” Atölyesi (Url-1).

Şekil 3.5 : Geleneksel Gezi Parkı Şenlikleri duyurusu (Url-1).

İlk atölyeden çıkan bir diğer fikir, tasarımcıların görselleştirme yetisini kullanarak, kentliye mal olmuş bir alanın kentliden kopuk bir şekilde projelendirilmesine dair bir farkındalık yaratmak amacıyla “Taksim senin için ne ifade ediyor?”, “Nasıl bir Taksim hayal ediyorsun?”, “Mevcut proje Taksim’i nereye götürür?”, “Bu süreçte şeffaflık ve katılımcılık nasıl sağlanabilir?” gibi sorularla duyurulan “Sana Soran Oldu Mu?” poster atölyesidir. Uzaktan üretime açık olan bu çağrıya ek olarak bazı tasarımcılar tek günlük bir atölyede bir araya gelerek posterler üretmiş ve ortaya çıkarılan tasarımlar çeşitli mecralarda yayımlanmıştır (Şekil 3.6).

Şekil 3.6 : “Sana Soran Oldu mu?” atölyesinden Alper Yılmaz’ın poster (Url-1).

HİM, Gezi Parkı üzerinden yürütülen politikalara bir eleştiri olarak ideal sürecin nasıl işleyebileceğine dair işler üretmiş ve belgeleme çalışmalarında bulunmuştur. Bu işler 1. ve 2. İstanbul Tasarım Bienalleri’nde, uluslararası yayınlarda ve dünyanın çeşitli yerlerindeki galerilerde yayımlanıp sergilenmiş, böylece sosyal bir problemin etkisini yaymıştır.

HİM’in amaçlarından bir tanesi de sosyal sorunların çözümlerinde rol alabilecek tüm gerçek ve tüzel kişiliklerle (kamu kurum ve kuruluşları, eğitim kurumları, sivil toplum kuruluşları, üniversite öğrencileri vb) platform oluşturmak ve projeler geliştirmektir (Url-1). Dernek AÇEV, TEGV, ÇEKÜL gibi oluşumlarla; çeşitli üniversitelerle ve yerel oluşumlarla ortak projeler geliştirmekte ya da projelerine mimari destek vermektedir. Tokat’ın köylerinde “Kadın ve Çocuk Mekânları”, çocuklarla çocuklar için mekân tasarımı araştırmaları, köy meydanı düzenlemesi ve “Çorum Halk Kütüphanesi Çocuk Bölümü” tasarımı bu projelerin bazılarıdır (Şekil 3.7).

Şekil 3.7 : AÇEV ile gerçekleştirilen kadın mekânları projesinin uygulaması (Url-1).

Bu işlere ek olarak HİM sosyo-kültürel değeri bulunan bazı bağımsız kültür kurumlarıyla dayanışma kurmuş; onlara teknik destek vererek günümüz şartları ve kamu yararını göz etmeyen kent politikaları karşısında varlıklarını sürdürebilmelerine yardımcı olmaya çalışmıştır. Yaratıcı sektörden farklı gönüllülerle bir araya gelerek, İstanbul’da bağımsız film gösterimi yapan son sinemalardan biri olan, kent ve sinema kültüründe önemli bir yere sahip Beyoğlu Sineması için projeler üretmiştir (Şekil 3.8).

Şekil 3.8 : Beyoğlu Sineması Projesi (Url-1).

Dernek ülke içinde gidip yerinde gördüğü sorunlara mimarlık alanından çözümler üretmeyi denemekte; bunun için yeni yapılar yapmakta ve var olan yapıları dönüştürmektedir (Url-1). Van’da bulunan Kavar Havzası Tarımsal Kalkınma Kooperatifi için satış birimi ve Atıl Köy Okulları Projesi bu kapsama örnektir(Şekil 3.9).

Şekil 3.9 : Kavar Havzası Tarımsal Kalkınma Kooperatifi satış biriminin inşaat aşaması (HİM Arşivi).

Atıl Köy Okulları Projesi (AKOP) HİM'in ürettiği ilk ve sürekli bir proje olması dolayısıyla önemlidir. Proje, Milli Eğitim Bakanlığı'nın taşınmalı eğitim politikası dolayısıyla pek çok köydeki öğrencilerin çevre köy, ilçe ve illerdeki okullara yönlendirilmeleri sonucu atıl duruma düşen köy okullarının köylülerle birlikte farklı işlevlerle dönüştürülmesini içermektedir. AKOP bir sonraki bölümde detaylarıyla aktarılacaktır.

HİM bir çalışmaya dernek üyelerinden veya kişi ve kuruluşlardan gelen önerilerin dernek iletişim ağında sunulmalarıyla başlar; konuyla ilgilenen çekirdek bir grubun oluşmasıyla devam eder. Bu çekirdek grup proje konusunu içeren yer ve kişilerle alan çalışması yapar ve gerekli görüşmelerin ardından diğer dernek üyelerine bildirimde bulunur. Projelerin belli bir yasal ya da dernek tüzüğünde belirtilen bir mekanizmaya göre (oy çokluğu vs) kabul edilerek onaylanması bir zorunluluk değildir. Dernek üyeleri tarafından yeterli ilgi gören herhangi bir proje dışarıdan da katılıma açık olarak başlayabilir. Ancak çalışmada izlenecek süreç ve projenin sonucunda neye, kime hizmet edeceği gibi mevzular dernek grubunda tartışılır. HİM'in amaçlarına uygun olan projeler için ilgilenecek kişilerin takvimlerine uyacak şekilde açık çağrı yapılır, dernek dışından katkıda bulunmak isteyen kişilere ulaşılır. Bu aşamada önemli olan, dernekle ilk defa karşılaşan katılımcılara dernek üyeleriyle aralarında hiçbir yetki farkı olmadığına aktarılmasıdır. Katılımcılar dâhil olmak istedikleri kadar aldıkları sorumluluk uyarınca projede aktif olurlar. İlk açık çağrı sonucunda gerçekleştirilen atölyede tartışılan konular, tasarlanan süreç ve çalışma fiziki bir üretim içeriyorsa tasarımlar projeye ilişkili kişilerle paylaşılarak geri dönüşlerle çalışmalar sürdürülür. Fiziki üretim içeren projeler için uygulama sırasında bir açık çağrı daha yapılarak ekip genişler.

HİM'in çalıştığı konular ve projeleri ele alma biçimleri geçmişte tamamlanmış olan çalışmaların birikimiyle beslenir ancak her yeni çalışmayla evrilmektedir. Bu bölümde özetlenen çalışmalar değinilmek istenen konular çerçevesinde ana hatlarıyla belli başlıklar altında toplanabilen farklı kategorileri içermektedir. Projelerdeki örgütlenme biçimleriyle ilgili muhtemel çekinceler dernek üyeleri arasında, atölye katılımcılarıyla, söz konusu sahanın kullanıcılarıyla, bağışçılarla, kurumlarla vb. Kurulan ilişkilerde herhangi bir iktidarın tanımlanmasıdır.

3.2.1 Atıl Köy Okulları Projesi (AKOP)

Atıl Köy Okulları Projesi, Ölçek 1/1'in faaliyetleri sırasında fark edilen boşaltılmış köy okullarının dönüşümünü kapsamaktadır. MEB'nin taşınmalı eğitim politikası dolayısıyla pek çok köydeki öğrencilerin çevre köy, ilçe ve illerdeki okullara yönlendirilmeleri sonucu 2012 verilerine göre Türkiye'de 36.411 belde ve köy bulunduğu verisinden yola çıkılarak 20.000 yapının atıl duruma düştüğü tahmin edilmektedir (Url-8). HİM üyeleri bu yapıların tamamen kullanılamaz duruma düşmeden önce, köylülerle birlikte farklı işlevlerle dönüştürülmesinde yerel hayata destek potansiyeli görmüşlerdir.

Ordu'nun Akkuş ilçesine bağlı Kargı köyünde bulunan, eğitime devam etmekte olan okulun iyileştirilmesi ve ardından Ordu'ya bağlı Perşembe ilçesi Çaka köyünün sahilinde bulunan eski okul yapısı üzerine çalışmalarla Atıl Köy Okulları Projesi başlamış; Türkiye'nin farklı yörelerinden gelen çağrılarla genişlemiştir. Mayıs 2015 tarihine kadar Kargı köyündeki okul ilköğretim okulu olarak kullanılmaya devam etmek üzere tamamlanmış, İzmir'in Ödemiş ilçesine bağlı Ovakent beldesindeki eski ilköğretim okulu yapısı ise zihinsel engelli iş okulu olarak kullanılmak üzere dönüştürülmüştür. Tekirdağ'a bağlı Keşan ilçesi Kızılkapan köyünde ve Ordu ili Perşembe ilçesi Çaka köyündeki okulların tasarımları tamamlanmıştır. Konya ili Hadim ilçesi Sarnıç köyü, Eskişehir ili Kızılınler merkez köyü ve Erzincan ili Işıkpınar merkez köyünde keşifler yapılmıştır. Muğla ili Datça ilçesi Mesudiye köyü ve Diyarbakır ili Kulp ilçesi Narlıca köyündeki yapılar için yürütülen projeler 2015 yazında uygulamalarına başlanması niyetiyle devam etmektedir.

Kapsamında devamlılık arz etmesi öngörülen AKOP'u ilk defa sunmak üzere Ordu Valiliği'yle ve Ordu Milli Eğitim Müdürlüğü'yle görüşen HİM ekibi projenin kapsamını aktarmış ancak eğitimin devam etmekte olduğu başka bir okulda desteğe

ihtiyaç olduğunu öğrenmişlerdir. Ordu-Tokat il sınırının kesişimindeki zor ulaşılan dağlık bir bölgede yer aldığı için zor şartlara sahip Kargı köyündeki Ferhat Akbulat İlköğretim Okulu'nun mevcut binası yeterli gelmediği için köylüler kendi imkânlarıyla ek bir bina inşa etmeye başlamışlar ancak ikinci katı tamamlanamadığı için öğrenciler için tehlikeli bir ortamda eğitim sürmektedir. Eğitim halen devam etmekte olduğu için Atıl Köy Okulları Projesi'nin niyetleri tam olarak deneyimlenemeyecek olsa da sabit telefon hattının bulunmaması gibi zor koşullara rağmen köy sakinlerinin birlik olarak köylerinde kalma gayretleri HİM ekibinin projeyi gerçekleştirmeye karar vermesindeki etkenlerden birisi olmuştur. Bu projede bir okulun daha atıl duruma düşme tehlikesini ortadan kaldırmak amacıyla kırsal hayata destek olma gayesi ön plandadır. Ayni ve nakdi destekler ve köylülerin birliğiyle bu okulun iyileştirilmesi hızla tamamlanabilmiştir.

İkinci çalışmada Çaka'daki söz konusu yapı sahilde yer aldığı için denizin yıpratıcı etkisine maruz kalmış ve gerekli maliyet ulaşılabilen desteklerle karşılanamadığından dönüşüm gerçekleştirilememiştir. Karadeniz sahil yolunun bu bölgede iç kesimlerden geçmesi nedeniyle korunmuş son sahillerden biri olan bu bölge değerlidir. Fakat aynı zamanda yeni yol planının Çaka'nın ana yolla bağıni koparmış olması ekonomik sebeplerden dolayı dışarı göç verilmesinde etkindir. Yapının mimari değeri ve konumu korunmak istenmesinde önemli etmenlerden olsa da doğal yapısı nedeniyle değer kazanan bu sahili, yerelin bir birlik olarak sahiplenmesi için Çakalıların bir araya gelmelerine vesile olacak ortak bir kullanım mekânına dönüştürmek hedeflenmiştir. Gazino olarak inşa edilmesine rağmen okul olarak kullanılmış ve yaklaşık 25 yıldır atıl halde duran yapının dönüşüm tasarımı için üniversite öğrencilerine çağrı yapılmıştır. Atölye boyunca yapının rölövesi alınmış, sahilin köy merkeziyle olan bağlantısı ve yapının tasarımı üzerine çalışılmıştır. Öğrenciler yapının yeni işlevini Çakalılarla belirlemek adına kahvehane gibi toplu mekânlarda vakit geçirmiş, bir gazete üreterek katılımı ve sahiplenmeyi arttıracak araçları geliştirmeye çalışmışlardır (Şekil 3.10).

Kargı, Çaka, Kızkapan ve Ovakent örneklerinin derneğe geri dönüşü yereldeki desteğin önemi olmuştur. Tasarım çalışmaları tamamlanma noktasına gelmesine rağmen, Çaka Projesi'nde yere ait üretimlerle insanlara ulaşılmaya çalışılmış olsa da başırlanamamış ve AKOP için seçilecek konumun HİM'in tek taraflı niyetiyle belirlenemeyeceği anlaşılmıştır.

Şekil 3.10 : Yerel katılımı ve sahiplenmeyi arttırma amacıyla hazırlanan “Çaka’nın Sesi” gazetesi (Url-10).

Kargı ve Çaka çalışmalarının medyada görünür olmasıyla bulundukları yerlerdeki okul yapılarını köy yararına dönüştürmek isteyenlerce Türkiye’nin çeşitli yerlerinden HİM’e çağrılar gelmiştir. Kızkapan Projesi süreci de emekliye ayrılarak uzun yıllar sonra köyüne dönen bir öğretmenin çocuklarla beraber çalışmalar yapmak niyetiyle HİM’den destek istemesiyle başlamıştır (Şekil 3.11). Yine keşif ve tasarım atölyesiyle devam eden süreç sonucunda tamamlanan proje dosyasına rağmen öğretmenin köye sonradan dönmüş olması nedeniyle köylüyle iletişim kopukluğu yaşanmış ve Çaka Projesi’ndeki gibi yerelde sahiplenme sağlanamadığı için proje gerçekleştirilememiştir.

Şekil 3.11 : Kızkapan Projesi tasarım atölyesi (Url-1).

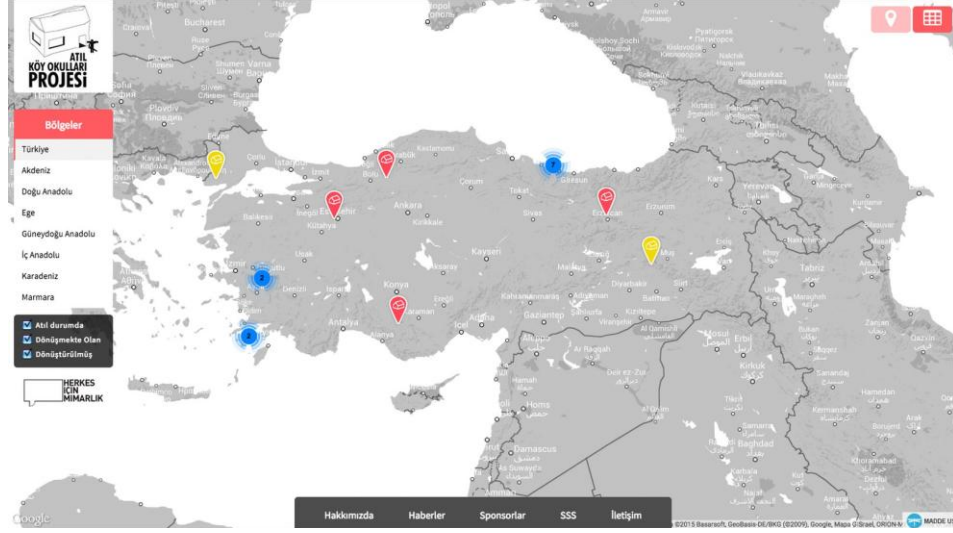
Çaka Projesi'nin hemen ardından başlayan Ovakent Projesi'ndeysen Ovakentlilerin okulun kapatılmaması için birlikte hareket etmiş olmalarının avantajıyla kurulan beraberlikleri projenin hayata geçirilebilmesini sağlayan etmenlerden olmuştur. Ovakent Projesi bir sonraki bölümde detaylarıyla aktarılacaktır.

Bu örnekler doğrultusunda yerelin projeyi sahiplenmesi AKOP için konum kararı alınırken önemli bir ölçüt haline gelmiştir. Süreçleri başlayan ve 2015 yazında uygulamalarına başlanması planlanan Narlıca ve Mesudiye köylerinde yerelin kendi içinde örgütlenmesi mevcuttur(Şekil 3.12). Narlıca köyünde bir dernek ve Mesudiye köyünde gönüllü bir grup aktif olarak çalışmaktadır.

Şekil 3.12 : Mesudiye Projesi tasarım atölyesi çağrı poster (Url-1).

Kırsal alanda yer alan atıl okulların sayısı düşünüldüğünde bu yapıların dönüşümünün tek bir elden yapılamayacağı, başka aktörlerin de aktif olmaları gerektiği ortadadır. HİM'e gelen çağrılar da zaten köy sakinlerinin benzer hayaller kurduklarını göstermektedir. Bu açıdan ölçek itibarıyla az sayıda dönüşüm gerçekleştirilebilecek olsa da elde edilen deneyimi ve kurulan bağlantıları açık bir platformda görünür kılmak önemli olacaktır. HİM, “www.atilkoyokullari.com” internet sitesini deneyimlerin aktarıldığı, destek aranabilen bir platforma dönüştürme niyetiyle kurmuştur (Şekil 3.13). Türkiye genelindeki dönüşümü gerçekleştiren ve gerçekleştirme gayesi bulunan yapıları hikâyeleriyle beraber haritalamıştır. Bu site aracılığıyla aktörlerin kendi ölçeğinde ulaşamadığı destekçilere ulaşması, kooperatif kurmak gibi teknik bir takım tecrübelerle sahip diğer topluluklarla paylaşımda bulunması ve belki de en önemlisi bu projeleri gerçekleştirmenin mümkün olduğunun farkındalığı hedeflenmektedir.

Şekil 3.13 : “www.atilkoyokullari.com” sitesinin arayüzü (Url-9).

Dernek tüzüğü'nün 2. maddesinde HİM'in amacı “ülke genelinde karşılaşılan sosyal sorunlara mimarlık bağlamında çözümler üretmek ve mimarlık eğitimine yeni açılımlar kazandırmak” şeklinde tanımlanmıştır (Url-1). Sosyal sorunları mimarlık içerisinden açılmak, mimarlığın majör üretim alanı olan yapının fiziki varlığına yapılan vurguyu kaldırmak; bunun yerine yapının sosyolojik, ekonomik vb. olarak etkilediği/etkilendiği hinterlandı üzerinden mimarlık eğitim ve pratiğinin odağını “herkes için” ve “herkesle beraber” yeniden düşünmeye kaydırmaktadır. Toplum için tartışma konuları o anda sorun teşkil eden veya edebilecek yeni bir uygulamaya odaklanmak iken HİM, Atıl Köy Okulları Projesi'yle proaktif bir yol seçerek kendi gündemini oluşturmaktadır.

Mimarlık alanının ürün bazında yerel tekniklere ve doğal yaşama olan ilgisi artmakta ancak büyüyen şehirler karşısında güçsüzleşen kırsal yaşamın sorunlarını kendi düşünce alanı içerisinden tartışmamaktadır. Kırsal alanda nüfusun azalmasıyla işlevini yitirmiş yapılar üzerine çalışan bir başka organizasyon olan *Architecture For Humanity* de boşaltılmış yapıların barındırdığı potansiyellere dikkat çeker: Toplumu bir araya getirmek ve iş olanaklarını çoğaltmak gibi olanakları görmenin yaratabileceği farkı vurgular (Şekil 3.14). Her gelişen/büyüyen yerleşime karşılık bir diğeri küçüldüğü ve küreselleşme “mega” şehirleri beslerken kırsal alanlar ve pek çok şehir nüfus ve iş olanaklarını yitirdiği için artık kullanılmayan bu yapıları etkileşimli bir süreçle dönüştürmek ve tasarımı sosyal bir problemin çözümü için araç edinmek mimari üretime farklı bir bakış açısı katmaktadır (Url-4). AKOP sadece okulda alınan teorik eğitimle pratik arasındaki ayrımın ortadan kalkması için

değil, var olup gözden çıkarılmış olan yapıların sosyal döngüye katkısı ve sosyal bilimleri tasarım sürecinin bir aracı haline getirebilecek bütüncül bir bakış açısı yakalamak için de zemin oluşturmuştur.

Şekil 3.14 : Architecture For Humanity’nin Haiti’de dönüştürdüğü bir okul (Url-4).

Tartıştığı konular daha çok şehirlere yoğunlaşan ve mimarlık alanı içerisinde yetişen katılımcıların eğitim ve iş hayatında sindirdikleri kent merkezli yaklaşımlarını kırmaları kolay değildir. Niyet kentli alışkanlıklarını kırsala taşımak değil, çalışılan coğrafyalarda var olan mimari potansiyelleri sosyal koşulları iyileştirmek üzere araçsallaştırmaktır. Kırsalda şartların kısıtlı olması dolayısıyla yapım tekniklerini ve coğrafyayı tanıyan yerel halkın katılımı mimarların alışkın oldukları süreç biçimlerini kırmakla kalmaz; aynı zamanda mimarların üretimde başaktörlükten ve herkesin yerine düşünmekten sıyrılabilmelerini kolaylaştırır.

HİM projelerin tasarım, planlama, karar alma ve inşa süreçlerinde öne çıkartılan katılımı belli bir metod üzerinden sürdürmemekte; her seferinde katılımcıların ürettiği farklı araçları kullanmaktadır. AKOP’un karakterini süreçteki ve dönüştürülecek yapının yaşantısındaki aktörler üzerinden aktarmak gerekir. Katılımcı aktörler ağırlıklı olarak üniversite kökenlidir. Bu katılımcıların farklı üretim/eğitim geçmişlerine sahip oldukları ve bir AKOP sahasında kendi alışık oldukları ilişkilerden bağımsız yeni etkileşimlere açık olacakları bir gerçektir. Bu aktörler sahada başka coğrafyalardan gelen diğer katılımcılarla karşılaştıkları gibi köy coğrafyasının aktörleriyle beraber canlı bir diyalog inşa etmek durumundadırlar. “Herkes” İçin Mimarlık’ın hedeflediği mimarlık yapma biçimi, farklı kullanıcılara sunulacak bir servis olmadığı gibi aslında tüm süreç boyunca ve gelecek için umut edilen düşünce pratiğini deneyimlemek üzere atılmış bir adım olarak değerlidir.

Mimarın özne olarak içinde kurulduğu ortamdan en azından coğrafi olarak ayrışması, öğrenilmiş mimar kimliğinden sıyrılmasını ve farklı bir söylem içerisinden farklı bir dil kurmasını olası kılar. Farklı okullarda, farklı yaklaşımların etkisinde kalmış bireylerin önce birbirlerini dinledikten sonra başka yaklaşımları deneyimleyip söz almaya başlayarak kendilerini aktif bir düşünce öznesine dönüştürmeleri mümkündür.

Dönüştürülmüş bir atıl okul yapısını kullanacak aktörlerin farkı ise hep beraber kendileri için bir mekânı var etme deneyimiyle kurulan toplu sahiplenmedir. Okul dönüştürülene kadar köydeki mülkiyet sahipleri aile, devlet ve işletmecilerdir. Aktörler o mülklerde ev sahibi, misafir ve müşteri gibi tanımlı sıfatlara sahiptir. İlişkiler bu tanımlara dayanarak belirlenir ve alışılmış sosyal alışkanlıklar sürdürülür. Örneğin bir köyde toplantı yapılabilecek tek ortak kamusal alanın kahvehane olduğu ve buraya kadınların girmediği bir gerçektir. HİM'in Kızılkapan köyünde keşif yaptığı sırada kadınlarla yapılan görüşmelerde dile getirildiği üzere, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından hayvanların hastalıklardan korunması gibi bir konuda bilgilendirme yapılacak toplantı kahvehanelerde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla hayvanların bakımını kadınlar üstlendiği halde bu toplantılara katılamamaktadırlar. Aynı köyde farklı bir mekâna sahip olmanın ortak kullanımların önünü açabileceği köylülerce beyan edilmiştir.

HİM tecrübe ve uzmanlık hiyerarşisi gütmekten, bilginin zaten var olduğundan yola çıkıp eşit zekâlarla ve kolektif bir araya gelmelerle yeni ilişkiler kurarak üretim yaptığı bir pratiği denemektedir. Doğru-yanlış kıskacından ve tecrübeli-tecrübesiz hiyerarşisinden kurtulup başka bir öğrenme yoluna sapmıştır. AKOP örneklerinde deneyimlendiği üzere çalışmaların sahanın pek çok noktasında eş zamanlı yürümesi yatay örgütlenmeyi olanaklı kılmaktadır. Üretimler o anda, o yerde gerçekleştiriliyor olmasının, katılımcıların ve birlikteliğin izlerini taşımaktadır. Katkıda bulunanların fikirleri, teknik yeterlilik bakımından sahadaki olanaklar dolayısıyla kısıtlanır ancak bu durum farklı üretimleri olanaklı kılmak bakımından besleyicidir. Tek bir doğru olmadığını kabul edebileceğimiz çözümler süreç boyunca konsensusun farklı aşamalarından geçerek ortaya çıkar. Bunları mümkün kılan şeyse bir altındakine dikte etmeden, bir üstündekinden onay beklemeden, herkesten ve her şeyden bir şeyler öğrenme hevesidir. Jacotot'un Telemak üzerinden tesadüfi tespiti de gösterir ki öğrenmek isteyenin heyecanı yeterlidir (Rancière, 2014).

4. ANTI-HİYERARŞİK BİR SÜREÇ: OVAKENT PROJESİ

Ovakent Projesi, Herkes İçin Mimarlık Derneği'nin Atıl Köy Okulları Projesi kapsamında bugüne kadar gerçekleştirdiği çalışmalarından en kapsamlı olanıdır. Derneğin öne çıkardığı yatay organizasyon, yerinde tasarım, yerelden beslenmek, mimarın tanımlı rolünün dışına çıkabilmesi, katılım gibi unsurların deneyimlendiği bir proje olarak bu çalışma önemli bir örnek oluşturur. Farklı birikimlere sahip katılımcılar, dernek üyeleriyle ve Ovakentlilerle bir araya gelerek açık bir diyalog kurmuş, kısıtlı finansman uyarınca sahanın farklı yerlerinde eş zamanlı çalışmalar yürütmüşlerdir. Bu süreç olumlu ve olumsuz yönleriyle HİM'in daha sonra gerçekleştireceği çalışmalara, anti-hiyerarşik ilişkilene biçimlerinin nasıl kurulabileceğine ve yerelin katılımının nasıl sağlanabileceğine yönelik önemli bir veri sunmaktadır.

Ovakent, projeye başlandığında İzmir Ödemiş'e bağlı 4 mahalleden oluşan belediye statüsünde bir beldedir. 2012'de kabul edilen 6360 numaralı büyükşehirlerin yetki alanını genişleten kanun dolayısıyla belediyeliği düşmüş, Ödemiş Belediyesi'ne bağlı tek muhtarı olan bir mahalleye dönüşmüştür. 70'li yıllarda 7000 dolaylarında olan Ovakent'in nüfusu, bölgedeki tütün üretiminin durmasının da etkisiyle, hızla azalarak 2000'lere gerilemiştir. Ovakent'teki iki okuldan biri olan Kemal Atatürk İlköğretim Okulu'ndaki eğitime 2008 yılda son verilmiştir. Eski ünvanıyla Cumhuriyet Mahallesi'nde yer alan bu okul için Ovakent halkının eğitimin devam etmesine yönelik yoğun isteği ve Ödemiş Milli Eğitim Müdürlüğü'nün talep ettiği zihinsel engelli iş okulu işlevi için fiziksel imkânları en yeterli okulun burası olması sebebiyle Ovakent proje yeri olarak seçilmiştir.

4.1 Ovakent Projesi'nin Süreçleri

Ovakent süreci, İzmir'de ikamet eden HİM üyelerinin kendi bölgelerinde AKOP kapsamında çalışma istekleriyle başlamıştır. 2013 yılı itibariyle kullanılmayan okullar hakkında İzmir Milli Eğitim Müdürlüğü'yle görüşmeler yapılmış, proje hakkında bilgi verilmiştir. Görüşmelerde edinilen Ödemiş ilçesinde zihinsel engelli iş

okuluna ihtiyaç olduğu bilgisi üzerine o bölgedeki okulların ve köylerin durumuna bakmak üzere bir saha taraması yapılmıştır. MEB’a bağlı bir zihinsel engelli iş okulu programının AKOP’un amaçlarıyla doğrudan bir bağı olmamasına karşın Ovakentlilerin istekleri ve aralarında bir birliktelik kurulmuş olması nedeniyle projeye başlanma kararı alınmıştır.

Daha önceki projelerden deneyimle alınan bu kararda yerelde örgütlenme sağlanabilmesinin önemi belirleyici olmuştur. Daha önce MEB’na bağlı olarak eğitime devam etmekte olan Ordu’nun Kargı ilçesinde bulunan bir başka okulu da takvimine alan HİM, fiziksel olarak yeterli olmayan ve hatta yarım kalmış olduğu için kullanıcıları için tehlikeli bir durum teşkil eden köy okulunun tamamlanmasını üstlenmişti (Şekil 4.1). Kargı’daki köylülerin coğrafi yetersizliklere rağmen köylerine tutunma isteği ve farklı fiziki ve sosyolojik sebepler dolayısıyla öğrencilerin her gün başka ilçelere gitmek istememesi HİM’in “yerel hayata destek” amacıyla olumlu karar almasında rol oynamıştır.

Şekil 4.1 : Kargı Projesi uygulama atölyesi (Url-1).

Genç bir oluşum olan derneğin bu projede “engelli iş okulu” programının “hayır” potansiyeliyle destekçilere ulaşılmasında önemli bir rol oynadığını, bu ölçekte bir projeyi gerçekleştirmiş olduğu için de deneyim, referans ve görünürlük açısından tüm AKOP sürecine ve HİM’e katkısı olduğunu belirtmek gerekir. Ortak sahiplenilmiş bir mekân yaratma amacı işlev dolayısıyla gerçekleştirilemeyecek olsa dahi inşa aşamasında kurulan ilişkilerde ve tasarıma eklenen peyzaj arayüzüyle köyle (okulun bulunduğu “yer”) MEB’a bağlı bir okulun ilişkisini yeniden düşünme potansiyelini zorlaması değerli bulunmuştur. AKOP’un ekonomik hareketini yitiren

kırsal alanlara yine aynı sebeplerden işlevini yitiren yapılar üzerinden destek olma arzusu da bu proje için geçerlidir.

Okul yapısı çam, zeytin ve meyve ağaçlarını barındıran 3 dönümlük bir arazi üzerine kuruludur. 6 derslik, 1 çok amaçlı salon ve idari odalardan oluşan yaklaşık 600 m²'lik 2 katlı ana yapısına ek olarak 20 ve 30 m²'lik 1'er adet depo ve kömürlük yapılarını barındıran, tipik atıl köy okullarından daha büyük bir ölçeğe sahiptir (Şekil 4.2).

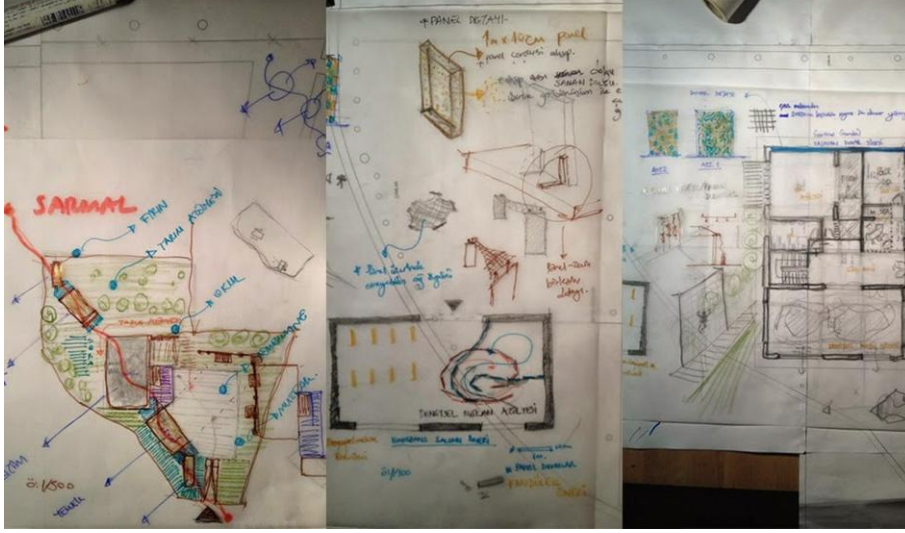
Şekil 4.2 : Ovakent'teki atıl okul (HİM Arşivi).

Yaklaşık iki yıl kadar devam eden süreç derneğin hemen hemen tüm projelerini üretme yolu olan açık çağrılarla başka aktörlerin katılımı ve seri atölyelerle sürdürüldü.

4.1.1 Tasarım atölyesi

AKOP kapsamında çalışılacak atıl yapıya karar verilmesinin ardından açık çağrıyla ulaşılan çoğunluğu mimarlık öğrencilerinden oluşan katılımcı grup ile Ovakent'e gidilerek 25 Ekim-9 Kasım 2013 tarihleri arasında tasarım atölyesi gerçekleştirildi (Şekil 4.3). Üç haftasonu süren bu atölye maratonuna 20 üniversite öğrencisi ve 4 dernek üyesi katıldı. İşlevin teknik bir yeterlilik gerektirmesi dolayısıyla atölyenin bir kısmı İzmir çevresinde yer alan mevcut zihinsel engelli okullarının yerinde incelenmesini kapsadı. Tasarım atölyelerinin seyrini ekonomik yeterlilikler ve öğrencilerin akademik yoğunluğu belirliyor olsa da Ovakent sürecinden derneğin önemseydiği bir sonuç sürecin bu kesitinde de katılımcıların yerelde uzun süre vakit geçirerek yeri tanıması ve yerelle ilişki kurmaya başlaması yönündedir. Farklı katılımcıların proje kapsamındaki rolü, tüm anti-hiyerarşik süreç arayışları bir yana,

köyle ilişki kurulmasının en önemli ayağını istekli öğrencilerin bir eğitmen gözetimi olmaksızın yerele yayılarak yaptığı fikir alışverişleriyle sağlamalarıdır. Böylece yerelle tek bir kanaldan değil, çoklu bir yapı içerisinde ilişki kurulur. Çalışmanın başka aktörlerce kendi süzgeçlerinden geçerek ele alınışı farklı yerli aktörlerle fikir, niyet alışverişini çok yönlü çoğaltır.

Şekil 4.3 : Tasarım atölyesi çalışmaları (HİM Arşivi).

Ovakent tasarım atölyesinin amacı, atıl durumda olan okul yapısını zihinsel engelli iş okulu programına uygun hale getirilmesine yönelik ana kararların alınması ve destek arayışına başlayabilmek için proje üretimini başlatmaktır. Katılımcıların üç farklı engelli iş okulundaki işleyişi deneyimlemesinin ardından engelli öğrencilerin iş öğrendikleri atölyelerin Ovakent'teki okulun bünyesinde nasıl var olabileceği üzerine çalışıldı.

Okulu ve çevresini incelemek adına katılımcılar gruplara ayrıldı. Her grup genel bir inceleme yaptıktan sonra çalışmak istedikleri noktalarda yoğunlaştı. Birkaç saat süren grup içi çalışmaların ardından toplanıldı ve fikirler paylaşıldı. Yapının mevcut durumunun iyi olması okulun programının oluşturulması için olanak sağlaması dolayısıyla yapılacak iyileştirmenin yanı sıra bir takım eklemelerin yapılabileceği görüldü. Hafta boyu bireysel çalışmalarına devam eden katılımcılar eskizler ve araştırmaları ile tekrar bir araya gelerek fikir üretimini hep beraber sürdürdü.

Yapının 3 dönümlük bir arazinin içinde yer alması dolayısıyla öğrencilerin ve köylünün peyzaj kullanımının teşvik edilmesine odaklanıldı. Okulun bir dağ yamacına kurulu Ovakent yerleşiminin bittiği üst bir kotta, tarlalarla buluşan bir

konumda bulunması ve 1967 yılında okul yapılmak üzere istimlak edilmeden önce bostan olarak kullanılmış olması dolayısıyla zeytin ve meyve ağaçlarını barındıran verimli bir toprağa sahip olması dolayısıyla tarım atölyesi ek işlevinde ortak karara varıldı. Okulların tek tip müfredatları gereği içinde bulunduğu coğrafyadan beslenmeyen ve o coğrafyayı besleyemeyen tek düzeliğinin dışına çıkılması için zaten atölyelerle şekillenen engelli iş okulu programının potansiyelini kullanarak yapının köy peyzajı içerisinde birebir beslenmesi, etrafının farkındalığına varması önemli olacaktır. Bu kararın alınırken engelli iş okulu öğrencilerinin sadece iç mekânda eğitim görmemesi ve Ovakentlinin ziraat deneyimi göz önüne alındığında iki grup arasında diyalog kurulması ihtimalini barındırması etkili olmuştur.

Bu veriler ve öngörüler dâhilinde tarım atölyesini ana atölye olarak belirleme ve kil, el işi, müzik gibi atölyeleri giriş katta konumlandırarak tarım atölyesine bağlama fikri üzerinde karara varıldı. Üst kat ise akademik dersler için sınıflara ayrıldı. Genel hatlarıyla işlevleri oturan projenin şekillenmesi amacıyla 1 hafta daha çalışan katılımcılar sonrasında birbirlerine sunum yaparak fikir alışverişlerini sürdürdüler ve ortak bir fanzin ürettiler (Şekil 4.4). Sponsor arayışı sürerken uygulama atölyesine kadar geçen süre düzenli toplantılarla beslendi.

Şekil 4.4 : Ovakent Projesi için üretilen fanzinin kapağı (Url-12).

İdeal bir AKOP sürecinde bu aşama üzerine çalışılan bölgede geçirilerek fikir alışverişlerinin bölge sakinleriyle yapılmasıdır. Sponsor arayışı için ön projenin tamamlanması gerekliliği, ölçek olarak projenin büyüklüğü ve başka fiziki sebepler

dolayısıyla bu aşamanın hakkının verilememiş olmasının zaten örgütlü olan yakın çevrenin (Cumhuriyet mahallesi) haricindeki sakinlere ulaşılamamasının sebeplerinden olduğu düşünülmektedir. Ancak yine aynı fiziki ve ekonomik sebeplerden, öncesinde ana hatlarıyla geliştirilen proje uygulama atölyesinde sahada çalışanların etkin uğraşlarıyla yerinde tasarıma olanak sağlayan bir projeye dönüşmüştür. Bu durum yerelle kurulan bağı güçlendiren bir unsurdur. Çalışarak düşünen, işin içerisinde birlik kuran, yardımlaşarak problemi ortaklaştıran iki ayrı grubun diyalogu kurulabilmiştir.

Tasarım atölyesi katılımcılarının belli bir aşamaya getirdiği projeyle destek arayışları devam ederken, 2014 yaz başına kadar oluşturulabilmiş bütçeyle sahada çalışmalar ustalar ve dernek üyeleriyle başladı. Katılımcıların sahada aktif olarak dahil olabileceği aşamaya getirebilmek için bazı söküm işleri yapılarak zemin hazırlandı.

4.1.2 Cephe ve peyzaj atölyesi

Atıl Köy Okulları Ovakent Projesi’nde çalışmalara 17-18-19 Haziran 2014 tarihlerinde cephe ve peyzaj temalı bir atölyeyle devam edildi (Şekil 4.5). Kâr amacı gütmeyen uluslararası bir ağ olan “Round Square” aracılığıyla HİM’e ulaşan Türkiye’den ve Ürdün’den lise öğrencileriyle beraber çalışılan atölyeye 25 lise öğrencisi, 4 lise öğretmeni ve içlerinde Ovakent tasarım atölyesinden ekibe eklenen katılımcıların da bulunduğu 9 dernek üyesi katıldı. Ana yapının cephe tasarımı ve ön bahçede tören alanının hemen yanında bulunan çeşme ve ağaçlarla tarifiyenmiş bölgenin bir dinlenme ve oyun alanına dönüştürülmesi niyeti hayata geçirildi.

Şekil 4.5 : Cephe ve peyzaj atölyesinin öncesinde saha (HİM Arşivi)..

Atölye ilk olarak okul yapısından alınan hurda sıra, yazı tahtası gibi malzemelerle bahçede bir toplanma alanı oluşturulmasıyla başladı. Peyzaj içerisinde ortak bir

istasyon yaratmak ekibin etkileşimini güçlendirirken Ovakentlilerle de kaynaşma olanağını arttırdı. Görünür bir yerde, rahat bir ortam yaratmak tanışık olmayan kişilerin sahaya yaklaşımını kolaylaştırıp, çalışmakta olan katılımcılara mesafeli duran, bahçe duvarının yol tarafından izleyen mahalleliyi önce hal hatır sormak veya ikramda bulunmak için bu masaya yaklaştırdı; sonrasında ise fikirlerini paylaşımlarına, sahada yardım etmek istemelerine vesile oldu (Şekil 4.6). Ovakent'te katılımcılarca yapılan bu ilk müdahale geçici olmasına rağmen yerelle katılımcılar arasındaki etkileşimi güçlendiren, fikirleri çoğaltan en önemli adımlardandır. Yerelin kapalı alanda sürdürülecek inşaat işlerine dâhil olmayı istemesi uzak bir ihtimalken, gözle görülür ve basit işçilik isteyen bir akışa eklenmesi daha kolay olmuştur.

Masa, tasarım atölyesi evresinde yerle etkileşimin eksikliğini gideren ve derneğe sahada geçici de olsa çeşitli deneyler yaparak fiziki müdahalelerde bulunulması fikrini veren unsurdur.

Şekil 4.6 : “Masa” da yemek organizasyonu (HİM Arşivi)..

Saha, bahçenin işlenmeye hazır hale getirilmesi için yabancı bitkilerin ve taşların temizlenmesi, yol izlerinin açığa çıkartılması, gerekli beton ve asfalt döşemelerin kırılması ve kot farkı yaratan toprak birikintilerinin yayılmasıyla çalışmalara hazır hale getirildi. Bunu sahaya getirilen hurda lastik, ahşap taşıma paletleri ve mermer parçaları gibi bahçe düzenlenmesinde kullanılacak malzemelerin kamyonndan boşaltılması ve istiflenmesi işleri izledi. Daha sonra katılımcılar peyzaj ve cephe ekipleri olarak ikiye ayrıldı. Her ekip çalışacağı konularda tartışmalar yaptı, ortaya çıkan fikirleri anahtar kelimelerle kodlayarak grupladı. Bahçe ekibi sahaya gelen malzemeleri kullanarak alanın nasıl düzenleneceğine dair denemeler yaparken, cephe

ekibi yüzeye uygulanacak desenleri yapının cephe çizimi üzerinde çalışarak üretmeye başladı.

Atölyenin ikinci günü cephe ve peyzajda tasarım fikirlerinin uygulanmasına başlandı. Duvara kâğıt bantlar yardımıyla çekilen kılavuz hatların arasında kalan bölgeler katılımcıların tercihleri doğrultusunda boyanırken, bahçede kullanılacak ahşap taşıma paletlerinin cila işleri ve hurda lastiklerin temizlenerek boyanması işleri gerçekleştirildi. Bahçenin köşesinde bulunan, oldukça eskimiş çeşmenin temizlik, tamir ve sıva işleri yapılarak tasarımın uygulanmasına hazır hale getirildi. Okulun yaya giriş kapısından başlayan ve giriş merdivenlerine varan beton yolda, çeşitli tadilatlar yüzünden oluşmuş çukur alanlar kalıp çakılıp beton dökülerek onarıldı. Tasarlanmış bahçe alanının sınırlarından birini oluşturacak ve yayılan çakıl taşlarının alan dışına dağılmasını önleyecek kütükler yerlerine sabitlendi. Duvardaki desenlerin ikinci kat boyalarının tamamlanmasından sonra tüm katılımcılar, ahşap paletlerin toprakla doğrudan bağlantısını kesecek ilk kat çakıl taşı katmanını yaymaya başladılar. Ovakentli yetişkin ve çocukların alet, malzeme ve iş gücü yardımlarıyla peyzaja yerleştirilecek palet ve lastiklerin bakımları ve renklendirme işlemleri yapılarak çalışmalara devam edildi.

Atölyenin son günü cephe ekibi kestirme işlerini tamamlarken, peyzaj ekibi cilalanmış ve boyanmış ahşap paletleri ve araç lastiklerini bahçedeki yerlerine yerleştirdi. Çeşmenin tasarımı uygulama sırasında tamamlandı. Tüm katılımcılar bir önceki gün kullanılanlarla beraber toplam 15 ton çakılı tasarlanan tüm alanı kapsayacak yaygınlıkta ve yerleştirilen paletlerin iç boşluklarını doldurup üzerinde yürünebilecek sağlam bir zemin yaratacak yükseklikte yaydılar. Yayılan çakıllar tırmıkla düzeltilirken, lastikler ve taşınabilir küçük mobilyalar olarak kullanılacak ağaç kütükleri bahçedeki yerlerine yerleştirildi. Duvardaki maskeleme bantları söküldü. Tüm çalışma alanında genel temizlik yapılmasıyla çalışma sonlandırılmış oldu (Şekil 4.7).

Şantiyenin ana işleri bitmeden peyzaj ve cephe üzerine çalışmak dernek üyelerince sorunlu görülmüş olsa da, daha sonra gerçekleşecek uygulama atölyesi boyunca katılımcılar ve Ovakentlilerce deneyimlenebilecek bir peyzaj düzenlemesi çok katılımlı bir atölyede bir nefes alma, karşılaşma, paylaşma alanı sağlamıştır. Bahçenin diğer işlerden etkilenmeyen nispeten izole bir noktası dönüştürüldüğü ve cephede ufak tefek rötüşlerden başka müdahale istemeyecek ölçüde sıkıntıların

oluşmasından başka zorlayıcı etkenlerle takvimde öne alınan bu atölyenin süreç için olumlu etkisi olmuştur. Gerçekleştirilen bu çalışmayla uzun süredir Halk Eğitim Merkezi'ne ve Müftülük'e bağlı olarak sadece iki odası kullanılan okuldaki kullanım dönüşümünün başladığı beldece algılanmış, okul bahçesinin farklı yaş grupları tarafından kullanılabilir hale getirilmesiyle süreç henüz tamamlanmadan yerelin ilgisi çekilebilmiştir.

Şekil 4.7 : Cephe ve peyzaj atölyesinin ardından saha (HİM Arşivi).

Bu atölyede kritik olan nokta derneğin daha önce de farklı yaş gruplarıyla yaptığı çalışmalarda gözlemlediği üzere öğrencilerin öğretmenleriyle katıldığı atölyelerde gösterdiği pasif tavidir. Bundaki en büyük etken öğretmenin kendini başaktör olarak konumlandırışı ve aradaki tek yönlü katı ilişkinin kırılmamış olmasıdır. Atölye sırasında fikir alışverişi yapılırken öğrencinin sürekli öğretmene yönlendirilerek onay alma ihtiyacı ve öğretmenin (kendini içinde var ettiği “uzmanlık” cephesinden bakıldığında dahi kendi alanı olmaması dolayısıyla çelişen bir tavırla) tasarıma dönük yönlendirici önerilerini ve eleştirilerini bir üst tondan belirtme eğilimi, HİM üyelerinin kendilerini öne çıkarmadan fikir havuzunun beslenmesi eğilimlerine baskın gelmektedir. Farklı yaş gruplarıyla gerçekleştirilen atölyelerde aynı ortamda eğitmen (ve hatta üst yaş grubundan her kim olursa olsun) bulunduğu genellikle bu sıkıntıyla karşılaşmaktadır.

4.1.3 Uygulama atölyesi

Uygulama atölyesi, 9-23 Temmuz 2014 tarihlerinde dernek üyeleri ve üniversite öğrencilerinden oluşan 37 kişilik bir ekip, 4 usta, 3 işçiyle gerçekleştirildi. Tasarım atölyesi ekibinden devam eden katılımcıların yanı sıra yeni bir açık çağrıyla çalışmaya 20 kişilik bir grup daha eklenmiş oldu. İki haftalık bu süreçte dönüşümlü olarak yer alan katılımcıların en yoğun olduğu dönemde 27 kişilik bir nüfusa ulaşıldı.

Uygulama atölyesine katılmak için başvuran kişilere, bir süre kırsal alanda bir topluluk halinde yaşayacak ve alışık olmadıkları fiziki çalışma koşullarında yeni

kişilerle üretecek olmalarının farkındalığına varmaları için ve atölyede her mevzuyu hep beraber irdelleyeceğimizin bilincini aşlamak üzere dikte etmeyen, heyecana ortak etmeyi amaçlayan bir metin gönderilmiştir. Bahsi geçen metin şöyledir;

Merhaba,

Herkes İçin Mimarlık Derneği olarak Ovakent Zihinsel Engelli İş Okulu uygulama atölyesinde bize katılmanızdan mutluluk duyuyoruz.

Katılımınızın teyidini almadan önce sizlerle paylaşmak istediğimiz birkaç nokta var. Bunlardan ilki İzmir-Ödemiş'e bağlı olan Ovakent'e ulaşımınız hakkında. Ödemiş, İzmir'e 110 km uzaklıkta olup yol yaklaşık 2 saat sürmektedir. İzmir havaalanında tren istasyonundan İzmir-Ödemiş trenine binerek Ödemiş durağında inebilirsiniz. İzmir otogardan da her yarım saatte bir Ödemiş'e otobüs seferi bulunmaktadır. Detayları ulaşım ekinde bulabilirsiniz. Ödemiş'e kadar olan yol ücretlerinizi kendinizin karşılamasını bekliyoruz. Ödemiş'e geldiğinizde Ovakent'e ulaşmak için duruma göre okula kadar gelen minibüsler kullanılabilir veya bizi ulaşım ekindeki numaralardan ararsanız gelip sizi alabiliriz.

İkinci nokta ise, konaklama. Mahallelinin yardımları sayesinde ayarlanan okul bahçesine komşu iki katlı bir köy evinde hep beraber kalacağız. Ev 15 gün için hepimizin evi olacak ve iş bölümüyle temizlik gibi ortak işleri halledeceğiz. Ana öğünlerde dışarıdan yemek gelecek, ara öğünler için atıştırma maliklerimiz olacak. Kişisel harcamalar veya hep beraber kararlaştıracığımız ortak yeme-içme faaliyetleri için cüzzi bazı harcamalarımız olabilir.

Bir diğer önemli husus yine ekte size ilettiğimiz iş programıyla ilgili. Bu programda genel şantiye işleyişini etkileyecek gelişmeler sonucu değişiklik olacaktır. Deneyimlerimiz sonucunda belli kişileri hep aynı işlerde çalışmaları gibi bir iş bölümü yapmıyoruz. Yorucu ve güneş altında olan işleri farklı günlerde farklı kişilerce paylaşılmasına özen göstereceğiz. Şantiye zaten yaklaşık bir ay önce başlamış olacak ve bizimle beraber orada ustalar da olacak. Ağır işleri biz yapmıyor olacağız. Ama şantiye doğası gereği dikkat etmemiz gereken şeyler var. Örneğin çivili bir ahşaba basma ihtimaline karşı kalın tabanlı, kapalı bir ayakkabı giyilmesi gerekiyor.

Ovakent, güzel taş evlerin olduğu ağaçlık bir dağ yamacına kurulu. Akşamları hoş bir serinliği olsa da güneş varken oldukça sıcak. Güneşte çok yanmamak ve şantiye ortamında kolları çizdirmemek için uzun kollu kıyafetler seçilmesini öneriyoruz. Aynı şekilde oluşabilecek çizikleri ve yaraları önlemek için şort yerine pantolon gibi kıyafetlerin giyilmesi çok önemli. Güneş kreminizi, şapkanızı ve belki gözlüğünüzü de getirmeyi unutmayın. Yaralanmalara sebebiyet verebilecek aletleri kullanmayı bilmiyorsanız kullanmayın. Lütfen size verilecek baret ve eldivenimize sahip olun ve kullanın.

Akşamları film izlemek-müzik dinlemek üzere “projeksiyon”umuz ve ses sistemimiz olacak. Bazı akşamlar farklı konularda sunumlar yapan arkadaşlarımız olacak. Sizde paylaşmak istediğiniz bir projeniz, bir fikriniz vs. varsa dosyalarınızı yanınızda getirin.

Bu proje için aktif bir blog sayfamız olacak. Tüm yolculuk, süreç, akşam sohbetleri vs. burada toplamayı düşünüyoruz. Bu hepimizin kullanımına açık bir blog. Fotoğraf çekmek, ses-video kaydetmek, yazı yazmak, eskiz yapmak gibi her türlü üretimi buradan paylaşabiliriz. Katkıda bulunmak isterseniz ihtiyaç duyabileceğiniz materyalleri yanınızda getirin.

Lütfen özel bir durumunuz varsa bizi önceden bilgilendirin. Devamlı kullanılan ilaçlar, hastalık, oruç tutma vs. Acil durumda aranacak bir kişi ve kan grubunuzu da bize bildirmeyi unutmayın.

Malzemeleri ve ekipmanları korumaya çalışalım, işimiz bitince yerlerine bırakalım. Örneğin, boya yapıyorsak fırçayı ya boya içinde bırakalım ya da su bazlı boyalar için su içerisinde, vernik vb. için tiner içerisinde bırakalım. Ve gün sonu mutlaka yıkayalım. Sonra ertesi gün kullanacak bir fırça kalmıyor, tecrübeyle sabit:)

Suluk, termos bardak kullanmak gibi alışkanlıklarımız varsa lütfen yanımızda getirelim veya bu alışkanlığı edinmek için bu atölyeyi bir fırsat bilelim :) Arkamızda plastik yığını bırakmak istemeyiz.

Lütfen 3 Temmuz 17.00'a kadar atölye katılımınızı ekteki katılım formunu imzalayarak dijital olarak bize bildirin. Haydi Ovakent'e !" (HİM Arşivi).

Bu metinle katılımcıların sahaya ulaşmadan önce bazı farkındalıklara varmaları amaçlanmıştır. Bu farkındalıkların en önemlisi kuşkusuz uygulama atölyesinin bir şantiye ortamında çeşitli tehlikelere açık olacağını belirtmektir. Bir diğeri sürecin her yönüyle bir dönüşüm mantığında ele alınmasını önemseyen, kentli bir takım tüketim alışkanlıklarının bilincine vararak kırsalda yaşama eklemlenme niyetini iletmek üzerinedir.

Katılımcıların derneği yalnızca maddi çıktıları üzerinden takip ettikleri, deneyimleme arzusunda olduğu anti-hiyerarşik beraber yapma ediminin tam olarak ayırında olmayabilecekleri göz önünde bulundurularak bu arzunun aynı evde, ortak kurulacak geçici bir hayat üzerinden sorumlulukların ve kararların paylaşılması tasavvuru üzerinden aktarılmaya çalışılmıştır.

Derneğin niyet ettiği bu beraber yapma edimi katılımcıların içerisinde yetiştiği sistemde kurduğu ilişki biçimlerini kısa sürede bozuma uğratması beklenemez. Zaten radikal demokratik bağıntı dernek üyeleri arasında da tam olarak sağlanabilmiş değildir. Dernek içi faaliyetlerde deneyim sahibi olanlarla, daha az aktif üyelerin ortak çalıştıkları projelerde farklı ağırlıklarda katıldıkları bir gerçektir. Arzu edilen radikal demokratik ortamı pratik hayattaki gibi deneyim sahibi olma halinin engelliyor olması durumunu kırmak için derneğin kendi yapısı içerisinde geri

besleme yapabileceği, direkt sisteminin kendisini sorgulayacağı tartışma ortamlarını yaratması gerekir. Giderek artan dernek popülerliğinin sağladığı çoğalan proje miktarına yetişmek üzere zaten kendi hayatlarındaki yoğunluklar dolayısıyla az vakit ayırabilen üyelerin her ne kadar süreç odaklı söylemiyle yola çıkılsa da kendilerini ürüne dönük bir koşturmacanın içerisinde bulma handikapı mevcuttur.

Bu engel uygulama atölyesi ölçeğinde iş yoğunluğu ve sürece hâkim az katılımcının bulunması sebebiyle ilk hafta kendisini hissettirmiştir. Projeye hâkim olan üyelerin azlığı bazı katılımcıların yürütücüleri eğitmen gibi algılanmasına sebep olmuş, beklentinin sadece onlara verilen işleri tariflendiği çerçevede tamamlamak olduğunu düşündürmüştür. Herkes'le beraber yapma niyetiyle çıkılan yolda herkesin aynı sorumluluğu almak istemeyeceği ve daha süreci tanımadan eklemlenen katılımcılardan kendileri istekli olmadıkça tam sorumluluk beklenemeyeceği açıktır. HİM'e heyecan veren herkesin istediği ölçekte istediği katkıyı koymasının ihtimal dâhilinde olduğu bir ortam yaratabilmektir. Bu heyecan ve alışık olunmayan sosyal örgüyü aktarmanın en etkili yolu tariflenen şekilde bir arada üretebilen bir grubu gözlemlemektir. İlk hafta içerisinde yürütücülerin eğitmenlik, katılımcıların öğrencilik sıfatlarından sıyrılmaları başka dernek üyelerinin atölyeye dâhil olmaları ve yeni katılımcıların bu ortama eklemlenmesiyle aşılabılmıştır.

Uygulama atölyeleri HİM'in deneyimlemeye çalıştığı farklı süreçleri en mümkün kılan aşamadır. Paylaşarak üretime katılmak, alışık olduğu çevreden kopup, hep beraber kurulan bu ara hayat içerisinde yeni ilişki biçimlerini keşfetmek etkili bir yöntemdir. Kimsenin bir diğeri üzerinde uzmanlığından dolayı tahakküm kurmadığı, kendi birikimleriyle orada gördüklerini pekiştirip o anda o kişilerle bulunulmasından beslenerek beraber üretilmektedir. Fiziki olarak ortaya çıkan ürün orada bulunan herkesten ve bulunduğu yerden izler taşımaktadır. Önceden keskin hatlarıyla belirlenmemiş bir projenin uygulandığı, aynı anda pek çok tasarımın yürütüldüğü çok odaklı bir şantiye ortamında kimsenin baş aktör olabilmesi mümkün değildir. Birikim, beceri, karakter gibi unsurlar zaman zaman bazı katılımcıların ön plana çıkmasına sebep olsa da gruplar arası sık sık değişimler yapılması bu gibi durumları büyük oranda önlemiştir.

Ovakent Uygulama atölyesi okul yapısı ve peyzajının kapsadığı işler olmak üzere iki bölümde gerçekleşti. Eş zamanlı olarak yürütülen bu işlerde okul içinde ustalara tesisat ve tamirat işlerinde yardımcı olundu. Dış cephe boyası yine ustalar tarafından

yapılırken, iç boya ve sıva işlerini atölye katılımcıları gerçekleştirdi. Bahçede ise yerine yemekhane yapılacak eski depo binasının yıkımı, arka bahçede yer alan eski kömürlüğün tarım atölyesine dönüştürülmesi, bu yapının ve bitişik bahçe duvarının toprak sıvayla sıvanması, arka bahçe için yeni bir çit yapılması ve yine arka bahçede zeytin ve çam ağaçlarının olduğu bölümdeki oturma setlerinin yenilenmesi işleri gerçekleştirildi.

Atölyede önceden kararlaştırılıp planlanmış işleyişin dışında, yerinde karşılaşılan durumlar ve bazı olanaksızlıklar farklı deneyimlere yol açtı. Bunun bir örneği daha önce önlem almanın gerekliliği fark edilmemiş olan arazinin çamlık olan bölgesine komşu tarlayla sınırını belirleyen dikenli tellerden oluşan çitin varlığıydı. Engelli öğrenciler için tehlikeli bir durum teşkil edecek bu sınırın kamufle edilmesi için ikinci bir çit cidarı örülerek arada kalacak 50cm'lik gediğin bitkilendirilmesine karar verildi. Bu ikinci cidar için gerekli malzeme önceden düşünülmendiği için ana yapının çatı konstrüksiyonu için destekçi tarafından aynı yardım olarak gönderilen kerestelerin uygun olmayan boyutları sebebiyle burada dikme olarak kullanılmasına karar verildi. Bu dikmelerin arasını perdeleyecek malzeme ise bir katılımcının okulun arka tarafında bulunan dere yatağındaki sazları keşfetmesiyle belirlenmiş oldu. Bu vesileyle dere kenarındaki bölgeden kesilen sazlar temizlenip gereken ölçülerde kesilerek çitin tamamlanmasında kullanıldı (Şekil 4.8).

Şekil 4.8 : Çevreden toplanan sazlarla üretilmiş çit (Url-6).

Eski depo yapısı yıkıldıktan sonra molozdan ayıklanan ve tek tek harcından arındırılan ateş tuğlalar yerinde tasarım olanaklarını arttırmak üzere sahada istiflenen malzemelerden biriydi. Daha sonra bu tuğlaların kullanıldığı tasarımlardan birisi fırındır. Fırın inşası atölye sırasında Ovakentlilerle ve ustalarla kurulan dostlukların bir ürünüdür. Köy kahvesindeki sohbetler sırasında gündeme gelen bu bölgeye özgü fırının, projede çalışan ustaların bu konudaki tecrübeleri ve sahadaki “beraber yapma” arzusuna ortak olmaya başlamaları sayesinde yapılabilmektedir. Yoğun olan atölye işleyişi içerisinde özverili 2 günlük bir çalışmayla inşa edilen fırının yapımı hem farklı yapım tekniklerinin öğrenilmesi hem de ileride okulla mahallenin beraber kullanabileceği bir işlev olması bakımından tohum niteliğindedir. Okulun Ovakent’le teması eğitim başladığında taşınalı eğitimle çevre kasabalardaki engelli öğrencileri toplayan bir yapıya sahip olacağından çok az olacaktır. HİM’in bu sahada mahallelinin de kullanıcı olabilmesi ve öğrencilerle kesişmesi arzusu atölye sırasında peyzajda bu kesişim ihtimalini arttıracak arayüzü oluşturmaya itmiştir. Türkiye’nin hemen her yöresindeki kırsal alanlarda bir gelenek olan fırınların ortak kullanılma özelliği okul arazisinde de bir kesişim unsuru olarak kullanılmıştır. Bu yapı ilköğretim okulu olarak kullanılırken de oturduğu geniş arazide sadece ön bahçedeki beton dökülü tören alanının kullanılıyor olması durumunu kırmak için ve okulun köy coğrafyasından beslenmesi niyetiyle bahçenin arka tarafında bir fırın inşa etmeye karar verilmiştir (Şekil 4.9). Bu karar alınırken insanların bahçenin her köşesinin farkında olmalarını sağlaması umulmuştur. Fırın inşası sırasında cam kırığı, tuz gibi malzemelerin ve kubbenin üzerine kum doldurularak çerçevenin tamamlanması gibi üç boyutlu tekniklerin ısıyı tutmak için kullanılması, ara aşamada yakılan ateş sayesinde isin mikro açıklıkları kapatması gibi başka inşa süreçlerine aktarabilecek geleneksel teknikler deneyimlenmiştir.

Alışılmış bir pratikte gerçekleşmesi olası olmayan bir örnek de farklı ilgi alanlarından biriktirilen deneyime sahip kişilerin süreçle herhangi bir aralıkta karşılaşması ve yönlendirici aktörlere dönüşmeleridir. Bunun bir örneği, permakültür ve ekolojik mimarlıkla sahada aktif olarak ilgilenmiş bir şehir plancısı olan Yağmur Kutlar’la Ovakent sürecinin kesişimidir. Kutlar’ın Marmariç Permakültür köyünde geçirdiği 2 yılın hemen ertesinde dernek üyeleriyle olan tanışıklığı uygulama atölyesine eklenmesine vesile olmuş, olanaklar ve olanaksızlıklar ekseninde kendi yolunu bulan süreçte yerinde tasarıma farklı araçlar eklenmiştir.

Şekil 4.9 : Fırının yapımı (Url-6).

Toprak sıva gibi geleneksel teknikler ustaların da bilgilerini aktarmaya istekli olmasıyla Ovakent'te deneyimlenebilmiştir. Gerekli oranda killi toprak bulmak üzere birkaç gün uğraşılması ve toprak sıva karıldığını duyan mahallelinin onarım isteyen duvarları için bir miktar istemesi Ovakent'te de uzun süredir uygulanmayan bir yöntem olduğunu göstermektedir (Şekil 4.10). Toprak sıvayı elde edebilmek için elenen killi toprak kum ve belli orandaki samanla karıştırılıp gerekli makine bulunamadığı için ayakla hep beraber yoğuruldu. İçerisine kireç katılmadığı için çıplak ellerle fırının çeperine, bahçenin parapet duvarlarına ve tarım atölyesinin dış ve bir kısım iç duvarına uygulandı.

Şekil 4.10 : Toprak sıva denemeleri (Url-6).

Tarım atölyesi olarak dönüştürülen yapının üst örtüsü ve duvarları arasındaki açıklık arasındaki geleneksel havalandırma özelliği korundu. Böylece ısıtılıp soğutulmayan, peyzajla bütünleşmiş bir hacim olarak dönüştürülmesine karar verildi. Bu bütünlüğü korumak adına atıl sıraların ahşaplarından doğramalar yapıldı ve açıklıkları dere kenarından kesilen sazlarla geçirgen bir panjur tasarlandı (Şekil 4.11).

Şekil 4.11 : Saz panjur çalışmaları (Url-6).

Atölyenin dere yatağına üst kottan bakan duvarı taşıyıcılığını yitirdiği için yeniden örüldü, çatı konstrüksüyonu onarıldı ve ana yapının çatısı aktarılırken boşa çıkmış kiremitler fırçalanarak temizlendi, sağlamları ayıklanıp tarım atölyesi çatısında tekrar değerlendirildi (Şekil 4.12). İç duvarlarında zeytinyağıyla karıştırılan kireç kaymağı üst katman olarak uygulandı. Yıllarca kömürlük olarak kullanılmış yapının zemininde 50 cm derinliğinde sıkışmış kömür boşaltılarak çakıl taşı yayıldı. Dere tarafında yeni örülen duvara ateş tuğlalardan bir drenaj sistemi yapıldı. Yapının ön zemininin eğimli kotu yine ateş tuğlalar kullanılarak setlendi.

Şekil 4.12 : Tarım atölyesi'nin ilk hali (HİM Arşivi).

Dönüştürülen bu atık malzemeleri önce bulundukları yerlerden söküp, temizlemek gerekti. Sonrasındaysa sahada gelişen yeni tasarımlar için kullanıldı. Böylece atölye sonunda kırılmış molozdan başka hiçbir atık kalmamış oldu.

Bunların yanı sıra zeytinlikle ana bahçe kotunun farkından kaynaklanan heyelan dolayısıyla ağaçların köklerinin açığa çıkmaya başladığı atölye sırasında fark edildi.

Ahşap elemanlarla oturma işlevi de eklenen bir parapet duvar inşa edildi. Okul içerisindeki tuvaletler için kabin kapıları bizzat katılımcılar tarafından marangoz yardımıyla ahşap atölyesinde yapıldı. Okulun arka bahçesinde dereye bakan parapet duvardaki açıklıklar cam şişelerle doldurularak toprak sıva yapılarak üstü sıvayı koruması için çatı aktarımından artan kiremitlerle kapatıldı (Şekil 4.13).

Şekil 4.13 : Tarım atölyesi'nin iç mekânı (HİM Arşivi).

Sahadaki eksikleri tamamlamak için Ağustos 2014'te dernek üyelerinin Ovakent'e yapacağı ziyarete atölye katılımcılarının da katılmak istemeleri sonucunda bu ziyaret bir haftalık çalışma atölyesi şeklinde tekrar organize edildi. Yemekhane yapısı, tören alanı gibi eksiklikler proje koordinatörlerince takip edilerek sonrasındaki bir yılda tamamlanıp, Ödemiş Milli Eğitim Müdürlüğüne ısıtma sistemi ve iç donanım gibi eksikliklerin tamamlanması için teslim edildi. Mart 2013'te başlayan sürecin sonunda Ovakent Engelli İş Okulu'nda eğitime Eylül 2015'te başlanması planlanıyor.

4.2 Tartışmalar ve Görüşler

Tartışma konularının bir kısmı önceki başlıklarda proje takvimine paralel olarak aktarılmıştır. Bunların yanı sıra proje süresince ve ertesinde dernek üyeleri arasında dönem dönem farklı mecralarda görüşülmüş meseleler bu başlık altında eklenme ihtiyacı duyulmuştur.

Düşük bir ekonomik girdiyle, önceden alınan pek az kararla yerinde uygulama içerisinden tasarımla şekillenen uygulama atölyesinde ana okul yapısı için alınan kararlar MEB'e bağlı bir zihinsel engelli iş okulu olarak kullanılacak olması ve ağırlıklı olarak aynı yardım destekçileriyle şekillenmesi dolayısıyla alışılmış bir iyileştirme bazında ustaların başaktörlüğünde sürdürülmüştür. 3 dönüm arazi üzerine kurulu olan bu yapı haricindeki alanların kullanıma uygun hale getirilmesi üzerine

iyileştirmeler yapılmıştır. Köylünün okulla kurduğu duygusal bağı dolayısıyla okulun canlanması için gösterdiği çaba peyzaj üzerinden çevreyle ilişki kurma ihtimallerini çoğaltacak eklemelerin önemini arttırmıştır. Bu durum arazinin yeni kullanıcılarıyla yerel halkın kuracağı ilişkilerin potansiyelini arttırmak amacıyla arayüzlerin tasarımı uygulama atölyesine yön vermiştir.

Bugün 86 üyesi olan derneğin üyelerinden bazılarının eleştirileri MEB'a bağlı bir işin üstlenilmemesi, girilen işin boyutları dolayısıyla ana okul yapısı haricindeki alanlarda aktif faaliyet gösterilmemesi veya önceden alınmayan bir kararın uygulanmaması yönündeydi. Ovakent projesinin ölçek olarak derneğin o anki eylem becerilerinin hâkim olabileceğinden büyük bir ölçek olması projeye karar verilirken farkında olunmasına rağmen HİM'in karar alma mekanizmasıyla alakalı olarak gelişmiş bir durumdur. Bir projeyle ilgilenmek isteyen birkaç kişinin bir araya gelmesi ve derneği her adımda bilgilendirerek, katılmak isteyen kimselerin olup olmadığını gözleyerek işi üstlenmesiyle çalışmalar başlamaktadır. Ancak AKOP kapsamı ve bütçesi dolayısıyla sadece yürütücülerin iş gücüyle altından kalkılamayacak bir ölçeğe sahiptir. AKOP haricindeki diğer projeler için de eleştirilen koşturmalı bir hal alan karar alma süreci açık bir tartışma ortamı oluşturulmadan sonuçlanması sıkıntılıdır.

Bu durum destek arayışı dışındaki tüm süreçlerde yürütücü olan üyelerin yoğun çalışmalarıyla aşılabılmıştır. Sponsor arayışında Ovakent projesinde hiç aktif rol almamış pek çok üyenin bir taraftan saha çalışmaları devam ederken uzaktan yoğun uğraşlarıyla çözülebilmektedir. Gelineen noktada proje tamamlanabilmiş ve süreçte deneyimlenenler AKOP için mihenk taşı olabilecek nitelikte değerlidir. Dernek üyelerinin bu yoğun çalışması ileriki projeler için bir rehavete dönüşme riskini halen içinde barındırmaktadır. Proje sahasının, çoğunluğu İstanbul'da ikamet eden dernek üyelerine uzaklığı uzun soluklu projeler için en zorlayıcı etkidir. 86 üyenin hemen hepsinin aktif olarak iş hayatında yer aldığı veya öğrenimine devam ettiği düşünüldüğünde İstanbul'a mesafeli olan projelerin kapsamlarını bu durum göz önüne alınarak tasarlamak gerekmektedir. Bu durum yereldeki zihinlerde "İstanbul'dan gelen mimar"ın ötesinde ilişki kurabilmek adına sahada daha yaygın vakit geçirebilmeyi engellememelidir. Proje takvimini zamana yaymak, işleri farklı atölyelere bölüştürmek, ancak her bir atölyeyi daha kompakt düşünmek ve bu minör atölyelerin yürütücülüğünü farklı üyelere dağıtmak bir yöntem olabilir.

Dernek üyeleri tarafından yöneltilen proje ölçeğinin büyüklüğü dolayısıyla önceden alınmayan kararların uygulanmaması yönündeki eleştiriler yöneltmiştir. Bu durum yerle daha fazla ilişki kurmak ve sahanın potansiyelini kullanmak için sahada bulunmayan dernek üyeleri adına risk almadan günlük programlar yapılarak, mümkün olan en az ekstra maliyet, daha çok atık malzemelerin dönüştürülmesi ve yerel malzemelerin kullanılması gibi çözümlerle aşılmıştır. Programın günlük olarak belirlenmesi sürekli değişen katılımcı sayısı ve ilgi alanları, kalan gün gibi etkenlerle belirlenmesinin yanı sıra çevrede ulaşılan kaynaklar ve şantiye sırasında atık olarak çıkan malzemelerle de şekillenmiştir. Kırılan beton parçaları dışında şantiyede hiçbir atık çıkmaması ve en heyecan veren üretimlerin yerinde, çevredeki malzemeyle tasarlananlardan oluşması bunun en iyi örneğidir.

Günlük programlar dernek üyesi olmayan ve böyle bir uygulamayı deneyimlememiş katılımcıların, ustaların ve Ovakentlilerin sürece aktif olarak katılımını da desteklemiştir. Uygulama atölyesinin hemen öncesi ve gün gün içerisindeki süreçte deneyimli dernek üyesinden yeni dernek üyesine, farklı yaşlardaki katılımcılara, ustalara ve yerellere nispeten daha hiyerarşik bir çizgide başlamış ancak bu durumun yetkiyi kendisinde toplayan değil, kendisini geri çeken süreç katılımcıları dolayısıyla gerçekleştiğini vurgulamak gerekir. Bu durumu açıklayan ve aşılmasında dönüm noktaları oluşturan bazı örneklemeler yapmak mümkündür. Örneğin, atölyenin hemen öncesinde sürecin taslağını çıkarmak üzere bir araya gelen aktif ve nispeten daha pasif dernek üyelerinin fikir sunan ve dinleyen pozisyonları katılımcılar eklendikçe sürekli yeniden konumlanmıştır. Uygulama atölyesinin iki haftalık ilk ayağında beşer günlük ve onbeş günlük iki ayrı katılım gerçekleşmiştir. Çalışma kalemlerinin artması dolayısıyla farklı uygulama alanlarının sorumlulukları oluşmaya başlamış ve yeni eklenen katılımcılara deneyimin aktarılmasında, iş takibinde ve ana çerçeveye (bütçe, takvim vb) ilişki kurulması üstlenilmiştir. Sahanın pek çok bölgesinde eş zamanlı yürütülen işlerin fiziki koşulları ve katılımcıların daha önce tecrübe etmedikleri fiziki zorluklar dolayısıyla aktörler sık sık kendi içlerinde yer değiştirmiştir. Kazanılan deneyimin kaybedilmemesi üzerine grup olarak değil bireysel yer değiştirmeler olmuş ve bu durum da farklı kişilerle çalışma olanağı sunarken gözden kaçan kimi noktaların da yeniden tartışılmasına olanak sağlamıştır.

Koşullar, eldeki malzemeler ve iş gücüyle günlük seyri değişen atölyede planlama bir gün öncesinde ortak alanda yapılmıştır. Usta ve katılımcıların alışık olmadıkları

bir deneyim olan “hep beraber” karar alma süreci ilk hafta hayata geçirilememiş, şantiyenin seyri deneyimlendikten sonra gerçekleştirilebilmiştir. Bu aktif katılımı sağlayan çeşitli kırılma noktaları sıralanabilir. Beraber tek bir evde kalabalık bir nüfusla yaşayan katılımcıların daha şantiye alanına varmadan evde geçirdikleri sürede ilk günlerde işlere el atanların birkaç gün içerisinde yorgunlukları sebebiyle yerlerini başkalarının devralması kaçınılmaz olmuştur. Bir diğer örnek birkaç gün süren uzun su kesintileridir. Şantiyede işlerin bir tam gün durmasına da sebep olan bu yoksunluk hali katılımcıların birliğini pekiştirmiş ve atölye sürecinin verimli kullanılması için zihinsel katkı koyulmasına vesile olmuştur. Verilebilecek örneklerden en önemlisi ikinci hafta başlarında atölyede en aktif dernek üyelerinin şantiye saatinde bir şekilde orada olamamaları dolayısıyla her bir adımda onlara danışma gereği duyan katılımcıların işleri eline alarak kendi içlerinde bir dayanışmayla atölyeye yön vermeleridir.

Bu yoksunluk hallerinin tetiklediği anti-hiyerarsik durumlara bir örnek de atölyenin ilk günlerinde tarım atölyesine dönüştürülecek olan kömürlük yapısının tabanında sıkışmış halde bulunan 50 cm derinliğindeki kömür tozlarının temizlenme sürecidir. Oldukça yorucu bir iş olan bu gibi kalemlerin sık sık çalışan değiştirilerek yürütülmesi gerekliliğine rağmen dahil olmak isteyen kadın katılımcılara yer açılmamasıyla erkek katılımcılar tarafından yürütülmüştür. Bu iki günlük alışık olunmayan fiziki yorgunluk sürecinin sonucunda bazı erkeklerin bir gün süreyle şantiyeye ara vermeleri gerekmiş ve sahadaki tüm işleri kadınlar kendi aralarında paylaşarak dengeli bir şekilde yürütmüşlerdir. Sonraki günlerde bu eşit katılım korunmuştur.

Açık Radyo’da yayımlanan Açık Mimarlık adlı program için Hasan Cenk Dereli’nin 27 Temmuz 2014 tarihinde AKOP Ovakent uygulama atölyesinin son gününde sahadan alınan kayıt üzerinden bir röportaj gerçekleştirmiştir. Bu röportajda Alican İnal isimli katılımcı süreç boyunca kıyafetlere kadar tüm alışkanlıkların değişmesinden ve bu değişimin bir süre sonra normalleşmesinden bahsetmektedir. İnal fiziksel yorgunluğun iki hafta içerisinde kurulan insan ilişkilerini keyifle nasıl bir paylaşımcı ruha dönüştürdüğünü, düşünülen bir şeyi iki günlük bir emekle fiziksel olarak ortaya çıkarmanın verdiği hazzı ve üretimindeki arızaları ilk fark edenin/yüzleşenin yine tasarlayan/üreten kişi olması durumunu vurgulamıştır (Url-7).

Aynı programda Deniz Paçacı adlı katılımcı konuşulmamış bir düzenin varlığının etkileyici olduğunu belirtmiştir (Url-7).

Özellikle mimarlık lisanslarından Haziran ayında mezun olmuş Temmuz ayında Ovakent uygulama atölyesine katılmış mimarların yüksek lisans ve iş hayatıyla ilgili aldıkları kararların bu iki hafta içerisinde şekillendiği gözlenmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNGÖRÜLER

Tez kapsamında mevcut mimari üretim biçimlerinin çeşitli sorunları tariflenerek, bu üretim biçimlerine ait unsurların özne-bilgi-iktidar-ideoloji eksenindeki bir söylemin parçaları olduğu ve birbirlerinden ayrı düşünülürse sistemde bir dönüşüm yaratılamayacağı vurgulanmıştır. Yeni bir mimarlık yapma biçimi için ilişkilerin yeniden örgütlenmesi gereklidir.

Sorunları iyileştirme tahayyülü, genelde sonuçlara yani ürüne veya ekonomik/sayısal verilere yönelik değerlendirme ölçütleri üzerinden kurulmaktadır. Ancak bireyler toplum yapısı içerisinde benimsedikleri, eğitimleri boyunca ve profesyonel hayatta pekiştirdikleri hiyerarşik ilişkilene eğilimlerini sürdürdükçe sorunlar çözülemez. Süregelen hakim ortama alternatif olabilecek bir üretim, öznelerin kolektif/müşterek üretimleri üzerinden geliştirecekleri mevcut durumu okuyabilme yetisi ve eğitimin dönüşümüyle ortaya çıkacaktır. Farkındalık ve alternatif deneyimler yeni bir dilin kurulmasına etkiyerek farklı söylemlerin ortaya çıkmasını tetikleyecektir.

Mevcut dil, ilişkilerin sadece bir monolog olarak kurulmasına izin vererek aktörleri dikey bir organizasyona zorlamaktadır. Ürün, düşünce ya da aktör, her ne üzerinden düşünülürse düşünülün, tekçiliğe karşı çoğulcu bir yaklaşımı mümkün kılmak için canlı diyalog kurulmalıdır. Açık bir yapı vaat eden bu diyalojik yaklaşım sürekli bir arayıştır, kapalı bir formüle indirgenemez. Denemeler öncelikle öznelerin etkileşimine ve yeni katılımlara olanak sağlamaya odaklanmalıdır.

Eğitimin özgürleşmesiyle yeni bir dilin kurulabilmesi mümkün olacak ve yaratıcı ilişkiler inşa edilebilecektir. Bugüne kadar mimari üretimde “aktif” ya da “pasif” rol almış aktörlerin etkinlik alanları birbirinin içine geçecek ve toplumla etkin bir ilişki kurabilmenin yolları görünür olmaya başlayacaktır. Öğrencinin zihni zincirlenmemeli, eğitim sürecinin ucu açık olmalıdır. Sınırlayıcı müfredat ve eğitmen iktidarının yerini bireysel kaynakların arayışı almalıdır. Formel eğitim sürecinde heyecanını yitirmemiş öğrenci kendi etkinlik alanını genişletmek için çabalayacak, özdenetimini keşfedecektir. Her bir bireyin sorumluluk bilincinin gelişmesi böylece mümkün olabilir. Açık uçlu eğitimde yine bir iktidar çıkmazına girmek için

parçalı, kurgusuz ve kolektif arayışlar benimsenmelidir. Bu süreç tek tip üretimin alternatifini de beraberinde getirecektir. Spring, gelecekte beklenenin toplumu kuran ve öznenin konumunu belirleyen toplumsal ve tarihsel güçlerin bireysel olarak algılanabilirliğini mümkün kılan bir eğitim sistemi olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu uğurda belli bir planı sıkı sıkıya takip etmektense araçlar ve amaçlar üzerine devamlı bir diyalog kurulmalıdır. Toplumun özgürleşmek üzerine çalışması teori ve pratiğin dönüşümünü de sağlayacaktır (Spring, 2010).

Tüm diğer alanlarda olduğu gibi mimarlık pratiğinde de üretim ilişkilerini belirleyen ana etken iktidar kavramıdır. İktidarın tüm bireyler tarafından özümsemişi ve hayatın her alanına sızması biyo-politika kavramıyla açıklanmaktadır. Hiyerarşik ilişki biçimleri farklı ölçeklerde kurulmaya devam etmektedir. Bireysel özellikler ve farklılıklar önem kazanıyormuş gibi görünürken aslında biyo-iktidara tabi öznellikler, tabanda aynı çeşitliliği üreterek yeniden yeniden kurulur. Kültürel alanda ve toplumsal değerlerin belirlenmesinde hakim olan iktidar, bireyleri 7/24 varlık göstermek üzere sürekli çalışmaya güdüler. Bu çalışma sadece ekonomik kazanç sağlanan işler için söz konusu değildir; kişi aynı zamanda iletişim ağlarında görünür olmak ve farklı sektörlerde yetilerini geliştirmek üzere de güdülenmiştir. Hayatın “iş”leştiği bu noktada kendi hayatının yöneticisi haline gelen bireyler tarafından üretim bir meta olarak algılanır. Farklı üretim olanakları artı bir değer katmıyorsa anlamını yitirir. Hâlbuki biyo-politikanın araçsallaştırdığı medya aynı zamanda farklı bir üretimi de olanaklı kılar. Bireyselleşme güdüsünü aşılayan medya aynı zamanda ilişkilennmelerin çoğulcu ve yatay biçimlenmesini de sağlar. Önemli olan kolektif bir şekilde üretilen metalaştırılmamış emeğin potansiyellerinin açığa çıkarılmasıdır.

21.yy’da küreselleşen ekonomi koşullarında üretimin soyutlaşarak finans alanına kayması nedeniyle sistem değişken ve geçici bir hal almıştır. Bireylerin hakim olamayacağı büyük miktarlardaki para hareketlerinin etkisini her bir birey kendi hayatında iş kaybı, iş tanımının sürekli değişmesi ve genel güvencesizlik gibi kaygılarla deneyimlemektedir. Prekarite (güvencesiz yaşam) olarak tanımlanan bu durumun üstesinden gelebilmek için mevcut ortamın sağladığı yaratım olanakları, medya ve sokağı da birer zemine dönüştürerek, eşitlikleri gözetken kolektif bir üretim biçiminin inşası için kullanılabilir. Bireylerin ilişkilennme ihtiyacı, anti-hiyerarşik süreçler içinde üretme deneyimine dönüşürse mevcut pratiğin açmazları görünür olur ve alternatifler üzerinde yoğunlaşılabilir. Bu yeni arayışlar, müşterek ihtiyaçlara

yönelik çoğulcu çözümlere götürecektir; Negri ve Hardt'ın tasvir ettiği “ortak zenginlik” dünyasını besleyerek özyönetime dayanan, saydam ve anti-hiyerarşik üretim, örgütlenme ve ilişkilendirme biçimlerinin keşfine zemin hazırlayacaktır.

Sistemin bütün alanlarında görülen benzer çalkantıları mimarlar da yaşamaktadırlar. Çoğulcu ve yatay ilişki biçimlerinin diğer tüm alanlar gibi mimarlık alanında da nasıl kurulabileceği ve ne gibi potansiyeller içerdiği heyecan verici bir araştırma sahası sunmaktadır. Bu arayış sadece öğrenci ve yeni mezun mimarlar için değil, mimarlık paradigmasında belirleyici olan diğer aktörler için de önemlidir. Ortamın farklı unsurlarına ayrı ayrı odaklanmaktan kaçınıp bütüne etkiyebilecek ağlara yönelik bir deney alanı oluşturmak dili, söylemi ve ilişkileri dönüştürme potansiyeli taşıyan “süreç”ler üzerine düşünmeyi ön plana almak anlamına gelir. Bu açıdan Herkes İçin Mimarlık Derneği'nin ürüne odaklanmayan, belirlenmiş rollerden ve alışılmış üretim yöntemlerinden kaçınan eylem alanı umut vericidir. HİM'in çalışmaları, üretim biçimi bakımından genelgeçer mimarlık pratiklerinin tezat oluşturur ve klasik bir sivil toplum kuruluşu yaklaşımı olan belli ilkelere yaslanarak “yardım” götürme tutumundan ayrılmaktadır. HİM'in aktif eylemler yoluyla “farklı ne olabilir”in peşinde deneyler yapma gayreti ve proaktif bir bakış açısıyla kendisine açtığı eylem alanı göstermektedir ki ulaşılmaya çalışılan “önceden tariflenebilir” bir hedefi ve “tek bir doğru”su yoktur. Dolayısıyla oluşum içerisinde bir araya gelen farklı gruplar inisiyatif olarak çalışmalara katılır ve takip edilen belli bir yöntem olmadığı için her bir projenin kendi özelinde barındırdığı olumlu paydalar çeşitlilik gösterir. Ancak farklı çalışmalardaki yaklaşımların ortaklığı barındırmadıkları unsurlardır. Bu açıdan organizasyonun kendisini “HİM neyi yapar?”dan çok “HİM neyi yapmaz?” şeklinde tariflemesi bir arayış olarak açık bir yapıya sahip, çoğulcu yaklaşımını sürdürebilmesi için gereklidir. Böylece belli bir kıstası olmayan çalışmaların geçirgen çerçevesinin hissedilebildiği ilkesel bir veri ve hareket noktası ortaya konulabilir.

Olumlu ve olumsuz yönleriyle Atıl Köy Okulları Ovakent Projesi anti-hiyerarşik ilişkilendirme ve üretim biçimlerinin deneyimlenmesi; mimarın rolünün uygulama üzerinde açıklanması; ve yapıyı fiziksel unsurlarının ötesinde sosyolojik bir yaklaşımla ele alarak çevresiyle, kullanıcısıyla ve etkilendiği politik ortamlarla ilişkilendirme gibi deneyimler açısından önemli bir veri sunmaktadır. Sahadaki yoğun çalışma katılımcılara, üyelere ve Ovakentlilere derneğin ne olduğu, ne

olmadığı ve barındırdığı potansiyellere dair bir fikir vermiştir. Mimarlığı sosyal bilimlerle, sosyal bilimleri de mimarlıkla ilişkilendiren ve arkeolojik/sosyolojik/antropolojik bir eylem aracı olarak mimarlık gibi bir pratiğin doğmasına yardım eden şey “saha”ya olan düşkünlüktür. “Sahada bir arada var olma” vurgusu ve “fiziksel emekle zihinsel emeği bütünleştirme” çabası; diğer bir deyişle, HİM’in mimari üretime yaklaşımında “saha”nın ön plana çıkmasının pratik ve teorik yansımaları söyleme dair genel bir teze vurgu yapmaktadır: AKOP örneklerinde yapılar henüz sahaya ulaşılmadan sosyal konular, sorunlar ve sorular çerçevesinde ele alınıp belirlenmektedir. Bu incelemelerin ardından Ovakent Projesi’nde pek çok tasarım ve uygulama kararı sahada/arazide verilmiştir. Fordist üretim bandında olduğu gibi, bir işçinin üzerine düşen görevi tamamlayıp ürünü bir sonraki aşamaya devrettiği (yapılan işe yabancılaşan) ürün odaklı bir üretim söz konusu değildir. Bu alternatif yaklaşımda "kolektif üretim nasıl olmalı?" sorusuyla ilişkili farklı sorunlar ve sorular da baş göstermiştir ama süreç zaten bu arayışın kendisidir. Yapılar toplumsal konular çerçevesinde ele alınırken yatay ve açık bir mimarlık, kolektif ve eşitlikçi şartlarda nasıl mümkün olabilir sorusuna da cevap aranmaktadır. Cevap kısmen mimarlık eğitiminin hiçbir zaman sona ermeyeceği ve pedagojik bir devrimin gerekliliğidir ki kolektif üretimin gerekleri de bu tespitleri destekler.

Mimari üretimin arkeolojik bir kazıya dönüşmesi durumu var olan bir yapıyla çalışılırken daha çok öne çıkmaktadır. Çünkü var olan bir yapı ya da peyzaj eski ve yeni pek çok malzeme sunar. İnsanların o yapıyla kurdukları ilişki ve yapının tarihi hakkında ulaşılabilen her bilgi projeye bir katkıdır. Ovakent örneğinde bir yapının yıkılma gereksinimi, ilk etapta yıkılmak istenmemesi, yıkılınca hemen her atığı dönüştürülmesi, yani her unsurun değerinin farkında olmak ve yıkmak için ihtiyaç duyulan yoğun fiziksel emeğin birebir deneyimlenmesi katılımcıların sahada beraber yoğruldukları ve kolektif üretime evirdikleri bir yaşam kesitidir.

HİM üyeleri arasındaki tartışmalarda ve açık çağrılı çalışmaların geri dönüş toplantılarında üyelerin ve katılımcıların “HİM sizin için ne ifade ediyor?” sorusuna verdiği cevaplar çeşitlilik gösterir: Sektör dışı alternatif bir mimarlık yapma arzusu, inisiyatifi anlamlı bir şekilde ele alabilme, her eyleme içkin olan politik geri planın farkında olarak/tartışarak üretim, karşı çıkılan her türlü yaklaşımı marjinalleştirmeden ve alternatifini onun artıklarından beslenerek çıkarma niyeti,

“düşünce havuzu” (*think tank*) olarak birlikte üretimin heyecanı (*think do*), mimarlığın sosyal etki alanını kavrayabilmek ve yalnız hissetmemek gibi cevaplar verilir. Bu ifadelerde ön plana çıkan şey bireysellik ve aktörlerin kendi öznelliklerinden izler taşıyan bir çalışma biçimini deneyimleme arzusudur. 21.yy’da bireyin daralan aktiflik alanını genişletme ve toplum hakkındaki kararlarda söz söyleyebilme gereksinimini, yalnızlıktan sıyrılarak ortak bir eylemle açığa çıkarma arayışı müşterek üretim ve paylaşım zeminlerinin önemini ortaya koymaktadır. Bireylerin kendi hayatlarında dahil oldukları söylemleri yönlendirebilme ve dolayısıyla tartışma konularını kendileriyle beraber her bir birey için anlamlı bir noktaya çekme ihtiyacı ve bu ihtiyacı karşılamanın yolları müşterek alanlar için verilen ortak mücadeleler sırasında görünür olmaktadır. Post-Fordist dönemde açığa çıkan bireysellik ve ilişkilenme ihtiyacı, toplumsal dayanışmadan beslenen bir üretime dönüştüğü zaman “çokluk”un gücü çoğunluğun faydası için çalışabilecektir. Hardt ve Negri (2001), tekil öznelliklerin ortak varoluş içerisindeki süreçlerde doğmasıyla, biyo-politikanın araçlarıyla çoğunluğun emeğinin “imparatorluk”tan bağımsızlaşarak çokluğa dönüşeceğini vurgularlar. Bu açıdan bakıldığında HİM katılımcılarının ortak alanlar için müşterek çalışma vurgusu, çalışmaların sadece yürütülen projeler özelinde görülebilen faydalarının ötesinde topluluk için tüm diğer üretimleri/paylaşımları kapsayan geniş kapsamlı bir öneme sahiptir.

Yine HİM üyeleri tarafından oluşumun “bitmiş” bir manifestosunun olmaması, otonomiden beslenmesine ve her bir yeni katılımcının yaklaşımıyla o manifestoya eklemede bulunulmasına yorulmaktadır. Çalışmaların hem ele alınan konu çerçevesinde, hem de genel yaklaşımda çevre ve toplum açısından ortak faydaya hizmet edecek şekilde mümkün olduğunca herkesin (üyeler, paydaşlar, kullanıcılar) görüşlerini kapsayacak şekilde yürütmesi amaçlanmaktadır. Süreçlerde deneme olarak bahsedilen bu “herkes için” yaklaşımı bireysel olanın değil, iş bölümüyle üretimin toplumsal değere dönüşmesi görüşünden beslenmektedir.

Süreçlere katılımın artması ve üretimin bireysellikten sıyrılması adına yeni katılımcılara uygun bir zemin hazırlamak HİM’in önemseydiği bir diğer unsurdur. Bu aynı zamanda derneğin insan kaynağı olarak sürdürülebilirliğini sağlayacak bir gerekliliktir. Yürütülen projeler özelinde açık çağrılarla çalışmalara katılan bireylerin oluşumun bileşenlerini kavraması ve kendi niyetlerine yakın görmesi durumunda dernek üyesi olmasıyla bu durum nispeten sağlanabilmektedir. Buna ek olarak

dernek üyeleri üniversitelerde sunumlar yaparak ve çeşitli medya kuruluşlarında çalışmalarını anlatarak bu etki alanını genişletmeye çalışmaktadırlar. Organizasyonun açık yapısını korumak adına belli bir yöntem benimsenmese de yaklaşım yeni bir çalışma grubuna aktarılarak projelerin hayata geçmesinin devamlılığı sağlanabilir. HİM başladığı projelerde aldığı sorumluluğu yerine getirmeyi önemsemekle beraber herhangi bir nitelik hedefiyle yola çıkmamakta, arayış/deney heyecanını her daim taşımaktadır. Bu belli bir yaklaşıma sahip ama yöntemsiz deneyler her yeni projede sıfırdan başlamak anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla kolektif bilincin/birikimin aktarılması için yollar geliştirmek gereklidir. Oluşumun, bugüne kadar yürüttüğü projeler çerçevesindeki fiziksel ve düşünsel emeğin dışında, bu gibi birikimleri aktarması; niyetlerin ve kapsamın ne yönde değiştiğine yönelik çalışmalar yapması önemlidir. Medyada ve farklı çevrelerde HİM'in görünürlüğünün artması, projeler için kaynak bulmak ve çalışılan bölgelerde güven oluşması gibi durumları kolaylaştırmakla beraber iş yükünü arttırmaktadır. Artan iş yükünü karşılamak adına yoğun bir program güdülmesinden inisiyatif alabilen yeni iş gücünün oluşması yönünde çalışmalar yapmak, proje tartışmalarında düşünsel anlamda derinleşebilmek açısından kritiktir.

Herkes İçin Mimarlık'ın finansal olarak sürdürülebilirliği henüz net bir şekilde öngörülememektedir; bu hal üyeler arasında halen en tartışmalı konulardan birisidir. Yürütülen projelerin kaynağı çeşitli sponsorluklar, bireysel ve kurumsal bağışlar, ortak proje yürütülen çeşitli sivil toplum kuruluşlarının kendi kaynakları ve ulaştığı fonlar üzerinden sağlanmaktadır. En önemli katkı olan kişisel bağışlarla sürdürülebilirlik, derneğin ölçeği gereği kısa vadede çok mümkün gözükmemektedir. HİM'in tamamen kendisinin yürüttüğü projelerde deney alanını esnek tutmak bakımından daha elverişli olduğu bugüne kadar gözlemlenmiştir. Ancak farklı sivil toplum kuruluşlarıyla ortaklıklarda, bu kuruluşların bünyesinde bulunan uzmanların gerekli finans desteğini bulmak konusunda bir kolaylık sağladığı da ortadadır. STK'ların çeşitli fonlar veya kurumlardan aldığı bağışlar geniş bir perspektiften incelendiğinde temas ettiği farklı gerçekler dolayısıyla önemli bir tartışma alanı ortaya çıkmaktadır. Ekonomik sürdürülebilirliğini belirli bir hedef kitleye yönelik ciddi sınırlamaları bulunan bu fonlara bağlayan STK'lar için bu süreçler çeşitli handikaplar barındırmaktadır. Bu fonlara yönelik yürütülen çalışmalarda izlenen “proje için fon” değil “fon için proje” yaklaşımı, STK'ları yeni bir hedef ya da farklı

bir deneme gibi zihinsel emek isteyen çalışmaların gerçekleştirilebilirliği açısından kısıtlamaktadır.

Bazı HİM üyeleri öz kaynaklara dayanan işler yapılması konusunda çalışmalara öncelik verilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Derneğin alternatif bir üretim arayışında bir deney zemini olduğunu vurgulayan üyeler, dernek ekonomisinin de deneyelleşebilmesi ihtimalini değerli bulmaktadırlar. Bunun için çalışılan yörelerdeki mevcut malzemeleri, doğal kaynakları kullanarak çözümler üretmek ve emek paylaşımı/değişimi gibi yaklaşımlar ilk akla gelen denemeler arasında bulunmaktadır. Dünyanın çeşitli yerlerinde deneyimlenen, sonuçları ve etkileri farklı alanlarda gözlemlenmiş yaklaşımları benimseyen aktif organizasyonlarla iletişime geçilerek mimari bir üretime uyarlanması düşünülmelidir. Aynı şekilde inşaat sektörünün atık malzemelerinin ve araçlarının bir geri dönüşüm kütüphanesi olarak organize edilmesi bir diğer fikirdir. Bu önerinin lojistik gücü çözülmeye çalışılmalı ve bu atık potansiyeli kullanılabilir kılınmalıdır.

Üyelerin ve katılımcıların ekonomik olarak emeklerinin karşılığını alması ve dolayısıyla eleştirilen mevcut profesyonel hayatın sömürüne benzer bir düzene evrilmemek bir diğer tartışmalı konudur. Bu açıdan bazı dernek üyeleri gönüllülük esasına dayanan bu birliktelikten herhangi bir ekonomik kazanç elde eden olmadığını veya HİM'in kendi "marka"sını besleyen bir üst bilince sahip olmadığını belirterek böyle bir sömürünün söz konusu olmadığını vurgulamaktadırlar. Dernek yeterli ekonomik seviyeye ulaştığında üyelerin kendi profesyonel hayatlarından koptukları/ara verdikleri durumlarda aktif olabilmelerini kolaylaştıracak bir gelir dağılımı yapılabileceği de bir görüştür. Bu durumda yürütülen projelerde sarf edilen emeğin ne şekilde sınıflara ayrılacağı ve entellektüel emeğin de göz ardı edilmeden bu paylaşımda yer alacağı önemli bir tartışmadır. Her bir projede onlarca katılımcı çalışmakta ve uzun vadede farklı oranlarda, farklı niteliklerde katkı koymaktadırlar. Görünür olan fiziki emeğin dışındaki entellektüel emeğin HİM çalışmalarında ön planda tutulması gereklidir.

Dernek üyelerinden Serkan Kurt HİM'in özdenetime sahip olması, iş bölümüyle üretmesi ve topluma karşı sorumlu olması gibi özellikleri dolayısıyla bir kooperatif gibi çalıştığını vurgulamaktadır. Kooperatifler müşterek ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaç ve istekleri imeceye dayanan dayanışmacı ve demokratik bir yaklaşımla sağlamak üzere gönüllü olarak bir araya gelen insanların oluşturduğu özerk

teşkilatlar olarak tarif edilmektedir. Uluslararası Kooperatifçiler Birliği (ICA) kooperatifin ilkelerini gönüllü ve açık üyelik, ortakların demokratik kontrolü, ortakların ekonomik katılımı, özerklik ve bağımsızlık, eğitim, öğretim ve bilgilendirme, kooperatifler arası işbirliği ve topluma karşı sorumluluk olarak sıralamaktadır (Url-13). HİM'in ortak bir proje yürüttüğü Başka Bir Okul Mümkün Derneği'nin Ankara kooperatifi bir dernek altında yerelde kooperatifleşerek çalışma örneği olarak HİM'in de ileriye dönük teşkilatmasına bir örnek oluşturabilir. HİM süreçleri üzerinden ele alınacak mimarlık üretimi “alınıp-satılan bir meta” olmaktan öte “insan-doğa”, “işçi-işveren”, “yer-bağlam” gibi farklı tartışmaların etkisinde şekillenecektir. Bu kooperatif profesyonel hayata benzer bir ekonomik döngüye sahip olmaktansa kâr amacı gütmeyen (*non-profit*) bir organizasyondan kâr odaklı olmayan (*not-for-profit*) bir kolektife evrilebilir. Böylece HİM kendi emek gücünü finans gücüne çevirerek sosyal bir girişime dönüşebilir ve geliştirilen projeler için gerekli kaynak bulma çabasının yerini, sahip olunan kaynakların toplumsal bir niyet için dağıtılmasına yönelik öncül bir yaklaşım alabilir.

Mevcut mimari üretimlerde söz hakkı olmayan araftaki mimarın gereksiz zihinsel birikimlerle pratikten koparıldığı, çalışma koşullarının güvencesizliğinin kendi yetersiz olduğu algısıyla meşrulaştırıldığı ve statü/itibarın ancak bu şekilde kazanılabileceğine dair içselleştirilmiş bir baskıyla rıza sağlandığı tespitleri tez kapsamında belirtilmiştir. Ofisle çalışılan saha ve beyaz yakalıyla fiziksel işi yürüten işçi arasında büyük bir uçurum gözetilen bu duruma tezat bir şekilde, HİM'in çalışmalarında ön plana çıktığı gibi, tasarım hatalarının tasarlayan/yapan mimar tarafından ilk elden tespit edilebildiği ve zihinsel emekle fiziksel emeğin yoğun bir şekilde iç içe geçtiği “saha süreçleri”, bir takım yetileri kendinde toplayıp mali kaynaklar karşılığında kiralaması beklenen “kiralık bedenler”in aktifleşmesine tanıklık eder: Bu alternatif sürecin odak noktasında ofisin dışına çıkan araftaki mimarın arafı kendi lehine yeniden tanımlaması yer alır.. Aslında hiç kimse için araf dışında bir yer olmadığı söylenebilir ama bu çoğunluğun bir parçası olma halinin yeniyi kurmak için kullanılabileceği ortadadır. Dönüşümün mimari üretime nasıl yaklaşıldığıyla ilgili söylemi sorgulayıp, yeniyi kurmak için denemelerle yoğurarak mümkün olabileceği görülmektedir.

Yapılan tüm değerlendirmelerde ortaya konduğu üzere derneğin oluşumu ve mevcut işleyişi değerlendirilip geleceğe dönük öngörülerde bulunulmaya çalışılmıştır. Bütün

yapıları öncelikle yakın ya da uzak çevresinde ilişkilendiği insanlar/toplum ve doğal/tarihsel özelliklere sahip coğrafyasıyla birlikte ele alarak mimarlık pratiğine sosyolojik bir algıyla yaklaşan; eğitimin dönüşmesini teori ve pratiğin gereği sayan; kolektif üretim biçimlerini keşfetmeye girişen; kullanılan dile içkin olan dikey ve ideolojik iktidar dağılımının farkında olan ve bu dile bağlı söylemi iktidarın yatay bir şekilde dağıldığı, çok sesli bir ağ şeklinde inşa etmeye çalışan bir mimarlık olabilir. Böyle bir mimarlık, mevcut pratiklerde yüceltilen müellifliğe alternatif olarak, yatay ve açık şekilde örgütlenen, toplum ve çevre bakımından müşterekleri odak noktasına alıp çokluğun yararını gözeten, diğer bir deyişle derinliğe sahip bir üretime kavuşabilir. "Saha"nın ve "beraber yapma"nın heyecanı dönüşümü getirecektir. HİM'in ve benzeri oluşumların deneyimlediği süreçler geleceğe dair bir umut barındırmaktadır.

KAYNAKLAR

- Althusser, L.**, (1978). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, Birikim Yayınları, İstanbul.
- Arendt, H.**, (2014). Formasyon, Sürgün, Totalitarizm, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Architecture for Humanity**, (2006). Design Like You Give A Damn: Architectural Responses to Humanitarian Crises, Distributed Art Publishers, New York.
- Bakhtin, M.**, (2001). Karnavaldan Romana, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Dean, A. O. Ve Hursley, T.**, (2002). Rural Studio: Samuel Mockbee and an Architecture of Decency, Princeton Architectural Press, New York.
- Dewey, J.**, (2011). Deneyim ve Eğitim, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık ve İletişim A.Ş. Yayınları, Ankara.
- Erkilet, A.**, (2014). “Bilgi ve İktidar”, Dipnot Dergisi, Sayı: 17-18, İstanbul.
- Foster, S. L.**, (2009). “Dans Eden Bedenler”, Yirminci Yüzyılda Dans Sanatı, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M.**, (2005). Özne ve iktidar, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Freire, P.**, (2008). Ezilenlerin Pedagojisi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Hardt, M. ve Negri, A.**, (2001). İmparatorluk, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Hardt, M. ve Negri, A.**, (2011). Ortak Zenginlik, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Lyotard, J.**, (2012). Pagan Eğitimler, Monokl Yayınları, İstanbul.
- Madran, C. M.**, (2012). Modern İngiliz Romanında Mikhail Bakhtin, Gündoğan Yayınları, İstanbul.
- Marx, K. ve Engels, F.**, (1992). Alman İdeolojisi, Evrensel Basım Yayın, İstanbul.
- Örs, B.**, (2007). 19. yüzyıldan 20. yüzyıla modern siyasal ideolojiler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Poulantzas, N.**, (2014). “2014). Kavramı Üzerine”, Dipnot Dergisi, Sayı: 17-18, İstanbul.
- Rancière, J.**, (2014). Cahil Hoca, Metis Kitap, İstanbul.
- Shaar, A.**, (2013). Mimarlar İçin Heidegger, YEM Yayın, İstanbul.
- Shaw, R.**, (2001). Aktivistin El Kitabı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Spring, J.**, (2010). Özgür Eğitim, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Stirner, M.**, (1963). The Ego and His Own, Libertarian Book Club, New York.

- Stirner, M.,** (1967). *The False Principle of Our Education*, Ralph Myles Publisher, Colorado Springs.
- Şentürk, L.,** (2013). “Mimarlığın Biyo-politika Sözlüğü”, Altıkırkbeş Yayın, İstanbul.
- Wallerstein, I.,** (2014). “Dünya Sisteminde Yapısal Krizler, Buradan Nereye Gidiyoruz?”, *Dipnot Dergisi*, Sayı: 17-18, İstanbul.
- Yürekli, F. ve Yürekli, H.,** (2004). *Mimarlık Bir Entelektüel Enerji Alanı*, Yapı Yayın, İstanbul.
- Artun, A.,** (2012). “Mimarlık Dergisi’nin Elli Yıllık Birikimi”, *Mimarlık Dergisi*, Alındığı Tarih: 12.02.2015,
Adres: <<http://www.aliartun.com/content/detail/80>>
- Gill, R. ve Pratt, A.,** (2013). “Precarity and Cultural Work in the Social Factory? Immaterial Labour, Precariousness and Cultural Work”, *Oncurating Magazine*, Sayı 16, Alındığı Tarih: 17.05.2015,
Adres: <http://issuu.com/g.ppph/docs/oncurating_issue_1613_large>
- Gündoğdu, İ. E.,** (2011). *Mimarlık ve mimarlık eğitiminde aktivizm* (yüksek lisans tezi). Adres: <<http://tez2.yok.gov.tr/>>
- Gürkan, G.,** (1969). Ülkemizde Mimarlar Nerede Duruyor? Proje Değerlendirme, *Mimarlık Dergisi*, Alındığı Tarih: 12.02.2015,
adres: <<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/385/5631.pdf>>
- Kılıç, S.,** (2013). Bilenle Bilmeyenin Eşitliği: Rancière’ancière Bilenle Bilmeyenin Eşitliği: 5631.pdf, 13_large>ur, Precariousness and Cultura<<http://www.e-skop.com/skopbulten/bilenle-bilmeyenin-esitligi-ranci%C3%A8rede-entelektuel-ozgurlesme-ve-%E2%80%9Ccahil-hoca%E2%80%9D/1478>>
- Url-1** <<http://herkesicinmimarlik.org/>> , alındığı tarih: 11.03.2015.
- Url-2** <<http://olcek1e1.blogspot.com/>> , alındığı tarih: 18.04.2015.
- Url-3** <<http://ovakent.tumblr.com>> , alındığı tarih: 20.04.2015.
- Url-4** <<http://architectureforhumanity.org/>> , alındığı tarih: 27.04.2015.
- Url-5** <http://issuu.com/herkesicinmimarlik/docs/ovakent_fanzin> ,
alındığı tarih: 15.04.2015.
- Url-6** <<http://ovakent.tumblr.com>> , alındığı tarih: 15.04.2015.
- Url-7** <<https://archive.org/details/Mimarlik20140724>> ,
alındığı tarih: 13.04.2015.
- Url-8** <www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=5> ,
alındığı tarih: 15.04.2015.
- Url-9** <www.atilkoyokullari.com> alındığı tarih: 21.04.2015.
- Url-10** <<http://issuu.com/herkesicinmimarlik/docs/cakaninsesi>>
alındığı tarih: 03.04.2015.

- Url-11** <<http://www.mimarist.org/application/uploads/assets/files/aramizdanayrilanlar.pdf>> alındığı tarih: 18.04.2015.
- Url-12** <http://issuu.com/herkesicinmimarlik/docs/ovakent_fanzin> alındığı tarih: 24.05.2015.
- Url-13** <<http://ica.coop/en/what-co-operative>> alındığı tarih: 24.05.2015.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad : Merve Gül Özokcu
Doğum Yeri ve Tarihi : Eskişehir, 1986
E-Posta : mozokcu@gmail.com
Lisans : 2009, İstanbul Teknik Üniversitesi,
Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü